

T.C.

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

**GÜÇ BAĞLAMINDA POLONYA’NIN AVRUPA
BİRLİĞİ VE NATO ÜYELİĞİ**

Begüm ÖZKAYA

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Prof. Dr. Ahmet Kasım HAN

İstanbul, 2021

GÜÇ BAĞLAMINDA POLONYA’NIN AVRUPA BİRLİĞİ VE NATO ÜYELİĞİ

Begüm ÖZKAYA

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Yüksek Lisans Tezi

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ

2021

“Begüm ÖZKAYA” tarafından hazırlanmış ve 03.06.2021 tarihinde sunulmuş “Güç Bağlamında Polonya’nın Avrupa Birliği ve NATO Üyeliği” başlıklı tez Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ahmet Kasım HAN

Danışman

Tez Savunma Sınavı Jüri Üyeleri:

Prof. Dr. Ahmet Kasım HAN

İktisadi, İdari ve Sosyal
Bilimler,

Altınbaş Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Fulya AKSU
EREKER

İktisadi, İdari ve Sosyal
Bilimler,

Altınbaş Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali
TUĞTAN

Sosyal Ve Beşeri Bilimler
Fakültesi,

İstanbul Bilgi Üniversitesi

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak bütün şartları sağladığını beyan ederim.

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü kabul tarihi:

____/____/____

Bu tezdeki tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik davranışlara uygun olarak edinildiğini ve sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca, bu kuralların ve davranışların gerektirdiği şekilde, bu çalışmada, orijinal olmayan tüm materyalleri ve sonuçları tamamen alıntı yaptığımı ve referans gösterdiğimi de beyan ederim.

Begüm ÖZKAYA

İTHAF

Yazmak anlatmanın bir başka yoludur ve benim yürüyecek daha çok yolum var. Bana post-komünist coğrafyayı ve tarihi sevdiren sevgili lisans hocam Doç. Dr. Pınar Şenışık Özdebak' a sonsuz teşekkürler sunarım. Bu yolu yürürken bana destek veren ve hiç vazgeçmeyen eşim Ogün Özkaya'ya ve biricik aileme, süreç boyunca desteğini benden esirgemeyen sevgili tez danışmanım Prof. Dr. Ahmet Kasım Han' a minnetle...

ÖZET

GÜÇ BAĞLAMINDA POLONYA’NIN AVRUPA BİRLİĞİ VE NATO ÜYELİĞİ

ÖZKAYA, Begüm

Yüksek Lisans, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, Altınbaş Üniversitesi

Danışman: Prof. Dr. Ahmet Kasım HAN

Tarih: Mayıs /2021

Bu tez Sovyet Bloğu’nun çöküşü sonrasında Polonya’nın Avrupa Birliği (AB) ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) üyeliğini güç eksenli incelemektedir. Bu çalışmanın yanıt aradığı temel soru Soğuk Savaş sonrasında Polonya’nın AB ve NATO üyeliğine yönelmesinin sebeplerini araştırmaktadır. Tezin bu soruyu açıklama argümanı ise Soğuk Savaş ve sonrasında Polonya’nın uluslararası örgütlerle olan iş birliği ihtiyacının bölgede güç temelli bir güvenlik ve ekonomik kaygı taşımasıdır.

Anahtar Kelimeler: Polonya, Güç, Realizm, Avrupa Birliği, NATO

ABSTRACT

POLAND’S EU AND NATO MEMBERSHIP IN THE CONCEPT OF POWER

ÖZKAYA, Begüm

M.Sc., Department of Political Science and International Relations, Altınbaş University,

Supervisor: Prof. Dr. Ahmet Kasım HAN

Date: May/2021

This thesis examines Poland's membership of the European Union (EU) and the North Atlantic Treaty Organization (NATO) on a power axis after the collapse of the Soviet Bloc. The main question that this study seeks to answer is the reasons for Poland's orientation to EU and NATO membership after the Cold War. The argument for explaining this question is that Poland's need for cooperation with international organizations during the Cold War and afterwards carries a power-based security and economic concern in the region.

Keywords: Poland, Power, Realism, European Union, NATO

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ.....	1
1.1. LİTERATÜR İNCELEMESİ VE AMAÇ, YÖNTEM,KAPSAM.....	4
1.2. REALİZM VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER.....	9
1.3. REALİZM’İN TEMEL KAVRAMLARI VE REALİST DÜŞÜNÜRLER.....	12
1.4. REALİZM VE GÜÇ.....	19
2. TARİHTEN GÜNÜMÜZE BÜYÜK GÜÇLERİN OYUN ALANI: POLONYA.....	25
2.1. SOVYETLER BİRLİĞİ’NİN ÇÖKÜŞÜ VE POLONYA’NIN ROLÜ.....	27
2.2. SOĞUK SAVAŞ SONRASI ULUSLARARASI SİSTEM VE POLONYA.....	32
2.3. POLONYA’NIN GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE SİYASİ GÖRÜNÜMÜ.....	35
3.POLONYA’NIN NATO VE AB ÜYELİĞİNİN ANALİZİ.....	41
3.1. KUZEY ATLANTİK ANTLAŞMASI ÖRGÜTÜ (NATO).....	41
3.1.1. NATO’nun Kuruluşu, Amacı ve Yapısı.....	41
3.1.2. NATO’nun Genişlemesi.....	43
3.1.3. NATO’nun Stratejik Konseptleri.....	45
3.2. AVRUPA BİRLİĞİ (AB).....	50
3.2.1. AB’nin Kuruluşu, Amacı ve Yapısı.....	50
3.2.2. AB’nin Organları.....	54
3.2.3. AB’nin Genişleme Politikaları.....	56

3.3. NATO’NUN POLONYA İÇİN ÖNEMİ.....	59
3.4. POLONYA’NIN AVRUPA BİRLİĞİ’NE YAKLAŞIMI.....	62
3.5. POLONYA’NIN OTORİTERLEŞME SÜRECİ.....	66
SONUÇ.....	72
KAYNAKÇA.....	80

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ACT: Müttelik Kuvvetler Dönüşüm Komutanlığı

AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu

AGİT: Avrupa Güvenlik ve İ Birliği Teşkilatı

AKÇT: Avrupa Kömür ve elik Topluluğu

AWS: Dayanışma ve Seçim Partisi (Akcja Wyborcza Solidarno)

BAB: Batı Avrupa Birliği

BİO: Barış İçin Ortaklık

BM: Birleşmiş Milletler

CBOS: Centrum Badania Opinii Spoecznej (Centre for Public Opinion Research)

COMECON: Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi (Council for Mutual Economic Assistance)

EURATOM: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (European Atomic Energy Community)

KAİK: Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi

NACC: North Atlantic Cooperation Council

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması rgt

OBOP: Kamuoyu Araştırma Merkezi (Center for Research of Public Opinion)

ODGP: Ortak Dış ve Güvenlik Politikası

PfP : A Partnership for Peace

PİS: Hukuk ve Adalet Partisi (Prawo i Sprawiedliwo)

PO: Sivil Platform (Platforma Obywatelska)

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

GİRİŞ

Uluslararası İlişkiler, uluslararası sistemin içinde yer alan devletler, çok uluslu şirketler, iş birliğine yardımcı olan örgütler ve uluslararası toplumların birbirleri ile olan ilişkilerini ve iletişim biçimlerini analiz eden bir sosyal bilimler disiplini. Bu ilişkilerin değerlendirilmesi ekonomi, sosyoloji, psikoloji, felsefe, tarih, hukuk ve coğrafya gibi farklı disiplinlerden faydalanmaktadır.

1648 yılında Westphalia Antlaşması ile egemenlik kavramı ön plana çıkmıştır. Egemenlik kavramı aynı zamanda yeni bir yapılanmanın ve devlet sisteminin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Böylece ulus ve devlet kavramı disiplin içinde yer almaya başlamıştır. Uluslararası ilişkiler teorileri ise devlet, toplum ve bireyleri nasıl anladığımız hususunda önemlidir.

Bu çalışma, uluslararası ilişkileri teorilerinden biri olan Realizm bakış açısı ile ele alınmıştır. Çalışmada bahsedilen “güç” kavramı güvenlik ve ekonomi ekseninde ele alınmıştır. Kavramın kullanılmasındaki amaç Polonya’nın Avrupa Birliği ve NATO üyeliğini açıklamaktır. Çalışmada kullanılan kavramlar uluslararası İlişkiler disiplini içinde kabul görmüş olan kavramlardır.

Çalışmanın yapılmasında Türkçe, İngilizce ve Lehçe kaynaklara başvurulmuştur. Çalışmada nitel araştırma yönteminden faydalanılmıştır. Araştırmada birincil kaynakların yanı sıra çok sayıda ikincil kaynaktan da faydalanılmıştır. Araştırmanın temel kavramı olan güç için detaylı bir literatür taraması yapılarak Realist teorisyenlere yer verilmiştir.

Polonya Soğuk Savaş dönemi ve Soğuk Savaş sonrası dönemde farklı politikalar izleyerek kendi güvenliğini temin etmek istemiştir. Bu çalışma, Polonya’nın bölgedeki güvenliğini sağlamak amacı ile izlediği stratejileri güç kavramı ile ele almaktadır. Çalışmada, güç kavramı askeri güç ve bölgesel güç ilişkileri etrafında açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın hipotezi “Polonya’nın Avrupa Birliği ve NATO üyeliğine yönelmesinin temel amacının güç biriktirerek

Rusya'ya karşı kendi bekasını garanti altına almasıdır.” Çalışma zamansal olarak 1989-2004 arasındaki geçiş süreci ve 2015 yılında yapılan seçimlere kadar ki süreci kapsamaktadır.

Çalışmanın giriş kısmında amaç, kapsam ve içerikler anlatılmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde güç kavramı ile ilgili literatür taraması yer almaktadır. Bu bölümde sadece realist olan teorisyenlerin kavrama olan yaklaşımları ele alınmıştır. Uluslararası ilişkiler disiplinde Realizm kuramının devletleri ve uluslararası sistemi nasıl yorumladığı, “kökenleri ve öncüleri, temel kavramları” yer almaktadır. Çalışmanın bu bölümünde tüm bu tanımlamalar güç ve ulusal çıkar, güvenlik ikilemi ve kendine yardım (*Self-Help*) gibi temel kavramlara değinilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Polonya'nın tarihine, jeopolitik konumuna ve bölgedeki önemi değinilmiştir. Bu bölümde siyasal tarih bu çalışmaya katkı sağlayarak hem Polonya'nın Sovyet Bloğu'ndan ayrılışına hem de Soğuk Savaş boyunca yaşanan gelişmeleri anlamamıza yardımcı olmuştur. Polonya'da yer alan siyasal dinamikleri ve Katolik kilisesi'nin önemine yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde , Soğuk Savaş öncesi ve sonrası uluslararası sistemin nasıl olduğu ve ne gibi dinamikler çerçevesinde Avrupa Birliği ve NATO örgütünün kurulduğu açıklanmaktadır. Bu kısımda Avrupa Birliği'nin ve NATO'nun amaçları, organları, genişleme politikaları ve stratejilerinden söz edilmektedir. Polonya'nın Avrupa Birliği ve NATO üyeliklerini hangi dinamikler üzerinden değerlendirdiği açıklanmıştır. Ayrıca Polonya'nın otoriterleşme sürecine de yer verilmiştir.

Sonuç kısmında Polonya'nın AB ve NATO üyeliğine yönelmesinin sebepleri güç eksenli olarak Realist bir bakış açısı ile açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın faydalandığı Realizm, uluslararası ilişkilerin en temel teorilerinden biridir. Her ne kadar Neoliberaller için Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile yeni dünya düzenini açıklamada eksik kaldığı düşünülse de çalışmada da kanıtlamaya çalışıldığı üzere durum böyle değildir. Çalışmanın hipotezi, açıklayıcı ve tanımlayıcı bir yaklaşım ile analiz edilmeye çalışılmıştır.

Ve son olarak Kenneth Waltz'un belirttiği gibi *“Anarşik yapı içerisinde bütün devletler hayatta kalmak üzere hareket ederler ve devletlerin hayatta kalmaları da güç dengesiyle sağlanmaktadır. Şayet bir devlet tarafından kuvvet kullanılıyor ya da kullanılması bekleniyorsa, diğer devletlerin tek çaresi tek başına veya birleşik halde kuvvet kullanmak veya kullanmaya hazırlıklı olmaktır”* (Waltz, 2015, ss.143). Soğuk Savaş öncesi ABD'nin müttefiki olan ülkelerin Soğuk Savaş sonrasında onun karşısında yer almaya başlayarak bu kez ABD karşısında güç dengesi sağlamaya çalışmaları ya da Polonya'nın Varşova Paktı ile Sovyetler Birliği içinde yer alan bir ülke iken birliğin çöküşü ve Çift Kutuplu sistem'in sona ermesiyle AB ve NATO üyeliğine ihtiyaç duyması, dengeler değişse dahi hayatta kalma ve güçlü olma, hatta güç biriktirme güdüsünün dengeyi yeniden tesis edilebileceğine işaret eder.

1.1. LİTERATÜR İNCELEMESİ VE AMAÇ, YÖNTEM, KAPSAM

Bu çalışma, Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle Polonya'nın bölgesel güç olma çabasını ele almaktadır. Bu çabayı Rusya tehdidi ile ilişkilendirmektedir. Böylece Polonya'nın bölgede çıkarları doğrultusunda yöneliminin Avrupa Birliği ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü üyelikleri olduğunu açıklamaya çalışacaktır. Çalışmanın analizi Realist bir bakış açısı ile yapılmaktadır.

Bu çalışmada yanıt aranan temel sorular şu şekilde belirtilmiştir:

- i. Polonya neden Doğu Avrupa için önemli bir ülkedir?
- ii. Polonya'nın siyasal dinamikleri nelerdir?
- iii. Polonya'nın siyasal tarihi ülkenin hangi dinamiklerini etkilemiştir?
- iv. Polonya'nın Sovyetler Birliği döneminde komünizme ve Avrupa ülkelerine yaklaşımı nasıldır?
- v. Polonya'nın Sovyetler Birliği'nin yıkılmasına giden süreçte etkisi bulunmakta mıdır?
- vi. Polonya'nın NATO ve AB üyeliklerine olan yaklaşımı nasıldır? Hangi dinamikler bu konudaki yaklaşımını açıklamada etkili olmuştur?
- vii. Polonya'nın bölgesel güç olma isteğini etkileyen temel dış politika kaygıları nelerdir?

Polonya ile ilgili ülkemizde yapılan siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler alanındaki diğer tez çalışmalarına bakıldığında yazılan tezlerde genellikle “ Polonya'nın Almanya ile sınır sorunları”, “Polonya-AB ilişkileri”, “Polonya dış politikası” , “ Polonya Örneğinde Avrupa Birliği'nin Mülteci Politikası”, “Polonua'nın AB ve NATO üyeliklerinin Rusya'ya yönelik Dış Politikası Üzerinde Etkisi”, “ Polonya ve Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliği Olasılıklarının Karşılaştırılması” , “Polonya ve Türkiye'nin AB üyeliği Olasılıklarının Karşılaştırılması” , “ Polonya'da Etnik Milliyetçilik ve Mülteciler” , “ Soğuk Savaş Sonrası Atlantikçilik-Avrupacılık İkileminde Polonya Dış Politikası” gibi konular ele alınmıştır.

Polonya'nın AB ve NATO üyeliğini güç bağlamında ve realist bir perspektif ile inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Oysa eldeki çalışmada güç eksenli olarak Polonya'nın AB ve NATO üyeliğine olan yaklaşımı realist bir perspektif ile ele alınmıştır.

Polonya, jeopolitik konumu ile “ Doğu Avrupa” ve “ Orta Avrupa” bölgesi için oldukça önemlidir. Büyük komşuları ve küresel oyuncular bakımından bölge güvenliğini sağlamada tampon bölge (*Buffer Zone*) olarak görülen bir devlettir. Coğrafi ve siyasi bakımdan Almanya ve Rusya arasında kalan Polonya, güvenlik politikalarını bu iki ülkeye karşı denge oluşturma gayesi ile geçirmiştir. Polonya, Sovyetler Birliği'ne karşı ayaklanan birlik içindeki ilk ülke olma özelliğine sahiptir. Doğu Avrupa'da Sovyetler Birliği'nin çökmesi ile beraber “demokratikleşme” amacı güden ilk ülke Polonya olmuştur. NATO ve AB üyeliklerine yönelen Polonya hem Avrupa'daki komşuları hem de ABD ile yakın ilişkiler kurarak bölgede önemli bir aktör haline gelmiştir.

Modern Realizmin kurucularından olan Hans J. Morgenthau, Uluslararası Politika (1948) adlı eserinde Realizmin altı ilkesinden söz etmiştir. İlk ilke İnsan Doğası ile ilişkilidir. İnsan Doğası, bencil ve çıkarlarını ön planda tutan varlıkların bir arada olduğu ve her birinin birbirleri ile eşit olduğu bir doğa durumudur. Bu durum, uluslararası politikada yönetimi sağlayan evrensel ve nesnel kuralların oluşmasına neden olmuştur. Bu yüzden de ahlaki ve etik değerlerin herhangi bir etkisi söz konusu değildir. İnsan doğası politikanın da doğasını anlamamıza yardım eder. İkinci ilke ise güç ve ulusal çıkar ile ilgilidir. Ulusal çıkar ulusal güç kavramı ile ilişkilendirilmiştir. Morgenthau, ulusal çıkarların iktidar olmak ile garanti altına alındığından söz eder. Ulusal çıkarlar güç ile kavramsallaştırılır. Devletlerin dış politikaları güç ve çıkar kavramları üzerinden tanımlanmaktadır. Uluslararası politika için devlet en temel aktördür. Devletlerin en temel amaçları ise güç maksimizasyonunu sağlamaktır. Üçüncü ilke, bahsedilen çıkarların kalıcılığının olmadığıdır. Çıkarların içeriği statik olmasa da çıkarlar doğrultusunda politikaların şekillenmesi dinamik bir olgudur. Dördüncü ilke, ahlaki öğelerin politikanın yapısını etkileyemeyeceği yönündedir. Etik ve ahlaki ilkeler devletlerin politikalarını ya da herhangi bir dinamiğini etkilemezler. Bu yüzden bu ilkelerin doğrudan bir bağlayıcılığı yoktur. Beşinci ilke, devletlerin belirli etik ve ahlaki ilkelere sahip olması onların dış politika kararları ile ilişkilendirilemez. Devletler sadece milli çıkarlar ve milli güç ile dış politikalarını

şekillendirirler. Son ilke ise iktidarların idealist ya da ahlaki bir ilkedan bağımsız olarak ulusal çıkarlar ile reelpolitik bir yaklaşım sergilemesidir. Gerçekçilik , devletler arasındaki güç mücadelesini incelemektedir. Bu bağlamda askeri güç, politik güç ve devletlerin çıkarları uluslararası politikanın özünü oluşturur.

Mearshimer (2016), devletler arasında güç mücadelesini analiz etmektedir. Uluslararası sistemin anarşik olduğunu ve devletlerin en temel aktör olduğundan söz eder. Devletleri güç kapasiteleri ile değerlendirir. Farklı güç kapasiteleri olsa da her devletin askeri bir saldırganlığa sahip olduğunu belirtir. Mearshimer bu askeri yeterliliği devletlerin nasıl davranışlar sergileyebileceğinin bilinmezliği ile bağdaştırmıştır. Rasyonel olan bu aktörlerin sadece güç dengesi kurmak değil, daha da güç kazanma arzusu içinde olduklarını vurgular. Büyük güçlerin bazı arzuları vardır. Bunlar; bulundukları bölgede en önemli güç olmak, askeri olarak çok güçlü bir orduya sahip olmak, nükleer güce sahip olmak ve tüm bu amaçları gerçekleştirmek için ekonomik refaha sahip olmaktır. . Hegemon olan güç diğer bölgelerde güç kapasitelerini etkin hale getirerek ekonomik açıdan kendini kalkındırmaya çalışır. Bu da Dışarıdan Dengeleme Politikası (*Offshare Balancing*) ile sağlanabilir. Kendi hegemonyasını güçlendirmek için bir başka bölgedeki hegemon tehdidini ortadan kaldırmaya ya da dengelemeye çalışır. Böylece olası bir tehdit durumunda devletlerin diğer bölgenin hegemon gücünden destek almalarını önlemeye çalışır. Nükleer, çatışmalar içinde göreceli kazanç elde etmenin bir yoludur ancak bu yol askeri güç dengesi ilkesinin geçerliliğini ortadan kaldırmayacaktır. Çünkü en güçlü devlet, en güçlü orduya sahip olan devlettir.

Thomas Hobbes (1993) , güç kapasitesi yeterli olmayan devletlerin benzer koşullar altında kendi gibi olan diğer devletler ile birleşmesini, en iyi koşulda olan devletlere karşı etkin bir gücü ifade edeceğinden söz eder. Hobbes, Doğa Durumu'nu (*State of Nature*) devlet ve egemenlik olgularının olmadığı bir düzen içinde bireylerin birbirleri ile olan ilişkilerinin nasıl şekilleneceğini anlatma gayesi olarak değerlendirmiştir. İnsanı toplumsal bir hayvan olarak değerlendiren Hobbes, bu benzetme ile insanın yaşadığı hırs ve korku duygularına vurgu yapmıştır. İnsanların amaçlarının çıkarları aracılığıyla şekillendiğinden söz eder. Toplumsal ilişkileri de bu çıkarlardan biri olarak değerlendirir. Şan, rekabet ve güvensizlik çatışmaların

asıl nedenidir. Çünkü; insan doğa durumunda rekabete girer, insanlarla toplumsal ilişkiler kurar ve tehlikelere karşı şüphe içinde tetikte bekler.

Kenneth Waltz (2008), realizmin iş birliğine olan yaklaşımını Spinoza' dan yola çıkarak aktarmaya çalışarak aktarmaya çalışmıştır. Spinoza'ya göre her şeyin amacı aktörün kendini koruma içgüdüsüdür. Bu içgüdü rasyonel olmak ile doğru orantılıdır. Hatta öyle ki, iş birliği ya da bir devletin bir diğer aktöre yardımcı olması, kendi devamlılığının çıkarları doğrultusunda korunması ve gözetilmesiyle ilişkilidir. Aktör, gözettiği koşulları elde etmek için barışı bir amaç olarak değerlendirebilir. Ancak bu koşulun altyapısında her aktörün yalnız ve öteki için düşman olduğu gerçeği yatmaktadır. Çünkü tüm barış atmosferine rağmen söz konusu çıkarlar olduğunda devletlerin güvenilmez olabilecekleri fikri yatar. Bu fikir devletleri iş birliği için aynı masaya oturtsa dahi asıl önemli olan husus, aktör olanın istediği kapasite kadar güce ulaşmada çıkarlarını arka planda saklamak gibi bir tutum sergileyebileceği gerçeğidir. Waltz, Çift Kutuplu sistemi iki aktörün diğer tüm aktörlerden stratejik açıdan daha üstün olması olarak değerlendirir. Özellikle nükleer silahların etkin olduğu, askeri ve ekonomik gücün ön planda olduğu Soğuk Savaş döneminde iki büyük güç birbirlerini dengelemeye çalışırken aynı güç kapasitesine sahip olmayan devletler ise çıkarlarını gözetmek ve kendi devamlılıklarını garanti altına almak için bu iki büyük güçten birinin peşine takılmak (*Bandwagoning*) zorundadır. Devletlerin eşit aktörler olmasından ziyade sistem içinde yön verebilen belirleyici bir aktör olmaları önem arz eder. Devletler güç kapasiteleri bakımından birbirleri ile eşit değildir. Döngünün devam edebilmesi için temel ihtiyaçlar benzer olsa da bu ihtiyaçların sağlanabilmesi için tüm devletler eşit ve benzer kapasitelere sahip değildir.

Reinhold Niebuhr (1932) , uluslararası ilişkileri bir güç mücadelesi olarak yorumlamıştır. Ahlaki öğeler siyasete dahil edilemezler. Bireyin en güçlü arzusu olan yaşama güdüsü güç arzusunun bir durumudur. Güç ve prestije sahip olmak verilen en önemli mücadeledir. Güç adaleti sağlayan bir araçtır. Çatışma, uluslararası ilişkilerin doğasını oluşturur. Ulusal çıkar ve ulusal güç uluslararası politika için çok önemlidir. Devletleri üniter yapılar olarak kabul eden Niebuhr, uluslararası ilişkileri güç ve çıkar mücadelesi olarak değerlendirmiştir.

Nicholas Spykman (1942) , bir güç dengesi teorisyeniydi. Dış politikada öncül amacın devletlerin kendi devamlılıklarını sağlamak için güçlenmeleri olduğunu savunmaktadır. Spykman' a göre savaşmak için güç gerekmektedir. Devletler askeri birliklerini sürekli dinamik tutmalı yani geliştirip güçlendirmelidirler. Gücü; sosyal bütünleşme derecesi, siyasi istikrar ve ulusal bilinç olarak sıralamıştır.

Edward Hallet Carr (1946), güç kavramına oldukça önem vermiştir. Gücün doğası gereği kötüye kullanılma durumuna inanmaktadır. Carr, ülkelerin güç ve statü kapasitesileri doğrultusunda değerler yaratıldığını savunur. Ahlaki değerleri geçersiz görmeseler dahi o değerlerin kimler tarafından şekillendiği ve nasıl kullanılacağı konusunda var olan belirsizliğe vurgu yapar. Bu konuda olumsuz bir bakış açısına sahip olmuştur. Carr, yaşadığı dönem itibari ile Birinci Dünya Savaşı' nın ardından kurulan Millet Cemiyeti' nin (*League of Nations*) başarısızlığını gerçeklikten yoksun olmasıyla ilişkilendirir. Çünkü tüm aktörler içinde bulundukları düzen içinde aynı arzulara sahip değillerdi. İdeal olan yerini, gerçek koşullara bıraktığında uluslararası politikayı analiz etmenin önemini vurgulayan Carr, bu bağlam ile neden-sonuç ilişkisinde odaklanmıştır. Savaş ve çatışmaların nasıl çözümleneceğine odaklanmayı ve nasıl barışın sağlanacağı yerine başat olan aktörlerin çıkar ve değerlerine eğilmeyi vurgular. Bu noktada tarihsel süreç ve güç birbirleri ile yakından ilişkilidir. Çünkü süreci doğru anlamak ve gözlemlemek gücün dönüşümünü anlamak için de çok önemlidir.

Niccolo Machiavelli (1994) , insan doğasını değişken, çıkarıcı, güce hayran, şüpheli ve bencil olarak değerlendirmektedir. Güç arzusu, bireyin güçlü olanın yanında olmak için hareket etmesine neden olur. Güvenliği sağlamanın tek yolu güçten geçer. Ahlaki değerler politikada yer edinemezler. Kanunlardan daha önemli olan tek şey güçlü ordulardır. Çünkü savaş hali uluslararası ilişkilerde aktörler arası ilişkilerin doğasında vardır. Bu yüzden güçlü ordular savaşa karşı tetikte olmanın bir unsurudur. Bir hükümdarın en temel amacı devletin bekasıdır. Sistemin anarşik olduğunu belirten Machiavelli, devletlerin devamlılığı için ideal politikanın reelpolitik dinamiklerle sağlanacağını savunmaktadır.

Carl Von Clausewitz (2015), savaşı politikanın bir parçası olarak görür ve ikisinin birbirinden ayrılmaz birer bütün olduğunu öne sürer. Çünkü onun için savaşı meydana getiren tam olarak bu politiklardır. Savaş bu bağlamda bir araçtır. Devletler amaçlarını gerçekleştirmek için bu aracı kullanabilirler. Bu da askeri güç ile ilişkilendirilmektedir. Askeri kapasiteler siyasetin bir aracıdır. Clausewitz’ in savaşa dair bu yaklaşımı aynı zamanda realistlerin askeri güce verdikleri önem ile yakından ilişkilidir.

1.2. REALİZM VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Uluslararası İlişkiler, Birinci Dünya Savaşı’nın ardından, devletlerin tekrar savaşımdan ve barışı devletler arasında nasıl tesis edebilecekleri düşünceleri aracılığıyla biçimlendirilmiş bir disiplindir. Disiplin kendi içinde çeşitli teoriler barındırarak birçok tartışma konusu başlatmış, uluslararası sistemi ve dünya siyasetini analiz etmeye çalışmıştır (Kalkan, 2018: 8).

Sistemik olarak zaman ve mekan, merkez ve çevre etrafında şekillenerek uluslararası ilişkiler disiplini belirli bir çerçevede ele almayı sağlayan düşünceler sistemine “Teori” denir. Burada kuramın nasıl ve hangi bakış açısıyla ele alındığı aynı zamanda farklı öncüllere dayandırılarak olguların uluslararası ilişkileri, devletleri ve devletlerin davranışlarını anlamada yardımcı olur. Uluslararası İlişkileri açıklamak için Teori ve kavramlara ihtiyaç duyarız. Çünkü kavramsallaştırma ve teori ile ele aldığımız olayları daha kolay basitleştirebilir ve kavram – olay çatısında birbirleriyle ilişkilendirerek ya da ayrıştırarak kategoriler haline getirebiliriz. Böylece çok daha karmaşık görünen uluslararası ilişkiler disiplini daha kolay resmedebiliriz.

Uluslararası İlişkiler dinamik bir disiplin olduğu için teoriler de kendilerini güncel tutmalıdır. Dünyada Barışı sağlamanın yöntemleri üzerine yoğunlaşan uluslararası ilişkiler disiplini idealizmle başlayarak Realizm, Liberalizm, İnşacılık ve diğer birçok teori ile devletleri ve davranışlarını incelemeye çalışmaktır. Çalışmanın başında belirtildiği gibi bahsi geçen teoriler birbirlerinden beslenerek “düşünce biçimlerinin gelişmesi” ortak paydaların “devletlerin tekrar eden davranış kalıplarının ortaya çıkması” ve uluslararası sistemde nasıl açıklanabileceğini ve

temelinde hangi öncüllerin var olduğundan yola çıkarak dünya siyasetini biçimlendirmeye çalışmaktır (Gözen, 2016: 69-75).

Bu teorilerin disiplin içinde başarılarını belirleyen ölçütlerden biri de “güç” kavramını kuramla birlikte uluslararası sistemde nasıl açıklandığı ile ilgilidir. Çünkü güç mücadelesi devletlerin savaş ve barış halindeyken siyasi, ekonomik, askeri ve sosyal oluşumların bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası yapıdaki değişimler ve bunu açıklamaya çalışan teoriler güç, gücün sınırları ve nasıl kullanıldığına dayanmaktadır (Bilgin, 2005: 3-4).

“Dünyada barışı nasıl sağlarız?” sorusunun temelinde “Birinci Dünya Savaşı’nın ardından, savaşmadan gücü aramızda nasıl dengeleriz?” kaygısı yatmaktadır. Örneğin; Balkan Savaşları ile Sırbistan’ın sınırlarını genişletmesi Avusturya’nın kaygılanmasına ve Sırbistan’a karşı daha sert olmasına neden olmuştur. Aynı şekilde, Osmanlı Devleti’nin yenilgisi ve gücünü yitirmesi boğazları Rusya için açık hale getirmiştir. Böylece Sırbistan ve Rusya yakınlaşırken süreç Balkanlar’da Rusya’nın hareketlenmesi ile Avusturya – Macaristan ve Almanya’nın da yakınlaşmasına neden olmuştur. Böylece devletler arasında “güçlü kalmak”, “gücünü muhafaza etmek” önem kazanmıştır. Avrupa’da bloklaşma, rekabet ve silahlanma yarışı çatışmalara neden olurken ayrıca değişebilen ittifakları da beraberinde getirmiştir. Aynı zamanda verilen örnek Birinci Dünya Savaşı’nın nasıl bir zemine dayandığını da göstermektedir (Sönmezoğlu, 2012: 482).

İdealistlere göre barışçıl adımlar ile uluslararası ilişkiler düzenlenmeli, hukuk ve diplomasi geliştirilerek çözümlemeler oluşturulmalıdır. Savaşların tekrarlanmaması için “silahsızlanma” etkin hâle getirilmelidir. Çünkü silahlar savaşın diri kalmasına neden olurlar. Uluslararası örgütler çatışmaları çözümlemek için taraflara konferans imkânı sağlayabilirler. İdealizmin teorik altyapısı Wilson İlkeleri’ne dayanmaktadır. Demokrasi, self-determinasyon, diplomasi, uluslararası örgütlerin (Milletler Cemiyeti gibi) kurulması gibi içerikler yer almaktadır. İdealizm’in öngördüğü Demokratik Barış Teorisi, demokrasilerin birbirleriyle savaşamayacağı fikrini benimser. Demokratik yönetimlerde halk ve kamuoyu savaşları onaylamaz. Çünkü; insan doğası iyidir ve şartlar iyi olursa küresel değişim iş birliği ile sağlanabilir. Uluslararası

kurumlar, uluslararası düzene fayda sağlarsa anarşi de önlenebilir. Eğitim ve demokrasi kamuoyu güvenlik açısından çok önemlidir. Ancak bu şekilde arzulanan küresel bir topluma ulaşılabilir. Wilson İlkeleri'nin başarısızlığı Woodrow Wilson'un Milletler Cemiyeti'ne katılımı için kongre olamaması ve bu ilkelerin doğduğu ülkede yeterli desteği alamayıdır. ABD'nin yeniden yalnızcılık politikasına dönmesi tüm bu idealizm hayallerini sona erdirmiştir (Gözen, 2016: 26-35).

Teorilerin ve yaklaşımların farklı bakış açıları vardır. Realizm güç odaklı olsa da aynı zamanda (anarşi ve güçler dengesini vurgulayan) açıklayıcı teoriler, modeller ve önermeler bütünüdür (Gözen, 2016: 53). Realizm, güç ve güvenliğin öncelikli olduğu, insan doğasını bencil olarak değerlendiren, Anarşinin politika üzerindeki etkilerine dikkat çeker (Gilpin, 1986: 305). Aynı zamanda Realist teorinin ortaya çıkış sürecine baktığımızda İdealizm'in Birinci Dünya Savaşı sonrasında İkinci Dünya Savaşı'nı öngöremeyişi ve birey-devlet odaklı siyasi eğilimlerin anarşik bir uluslararası sistemde nasıl olacağına dair bir eleştiri ve alternatif olarak karşımıza çıkmaktadır. Realistlerin "güç" odaklı olması teorinin nasıl ortaya çıktığıyla da ilgilidir. Çünkü; Realistler İdealistlerin başarısız öngörülerinin temelinde güç politikasını kavrayamamalarını neden olarak gösterir. Realistler, idealistlerin aksine uluslararası politika için göz önüne alınması gereken faktörün devletlerarası ilişkiler olması gerektiğini düşünmektedir. Güç ve ulusal çıkar, devletlerarası ilişkileri belirleyen en önemli faktörlerdir . Uluslararası ilişkileri ulus-devletler arasındaki güç ve çıkar mücadelesi olarak gören Realistler, uluslararası siyasette hele de anarşik bir ortamda kuralların ancak güç tehdidiyle mümkün olduğuna inanmaktadır Bu inanç Realistlerin uluslararası hukuk ve uluslararası örgütlerin sistemdeki etkilerine de iyimser yaklaşımlarına neden olmuştur (Ibid). Çünkü İkinci Dünya Savaşı Realistlere kurumların ya da hukukun değil ancak "güç dengesini" savaşı önlemenin caydırıcı bir unsuru görmelerine neden olmuştur (Ayдын, 2004: 34- 50).

Realistler hiçbir üst otoritenin olmadığı ve aynı zamanda rekabet ve çatışmaya dayalı bir uluslararası sistemden ötürü anarşiktir. Savaş hali olarak görülen uluslararası ilişkilerde uluslararası toplum ya da düzenden söz edilemez. Ancak bunun önemi ise Realistlerin uluslararası ilişkileri "Doğa Durumu" ya da "Hobbes'çu Anarşi Mantığı" ile değerlendirmesidir (Kalkan, 2018: 12).

İdealistler insanı doğasını iyi bulmaktadır. Uluslararası hukuk ve uluslararası örgütlerin savaşların önlenmesinde aracı olduğunu düşünmektedir. Savaşların devlet yapısıyla ilişkilendiren İdealistler, çatışma ve savaşın sistemik hatalarla ilgili olduğunu öne sürerler. Demokrasi, serbest ticaret, uluslararası hukuk, silahsızlanma ve uluslararası örgütler idealistlerin öncül kavramları olmuşlardır. İş birliği idealistler için temeldir. Dünya barışının kolektif olarak sağlanacağını düşünürler. Wilson İlkeleri ve Milletler Cemiyeti dünya siyasetinde idealist yaklaşımın somutlaştırılmasıdır. Wilson İlkeleri teorik açıdan, Milletler Cemiyeti ise idealizmin pratikteki biçimini yansıtmaktadır (Karabulut, 2014: 60).

Realizm, idealizme karşı ortaya çıkarken idealistlerin uluslararası ilişkilere ve bilime yaklaşım eğilimlerine göre de eleştiride bulunmuşlardır. Çünkü realistlere göre 20. yüzyılda dünya politikasının bilimsel çalışılmıyor olması, disiplin içinde de durağanlaşma yaratmaktaydı. Böylece Edward H. Carr, idealistlerin gerçekler ve duygular arasında kalarak gerçek bilimin önceliğinin “olguların” nasıl gerçekleştiğini anlamaya çalışmanın gerekliliğinden söz etmiş ve onları eleştirmiştir. Carr’ın izinden giden Morgenthau da uluslararası politikaya tarihsel ve normatif yaklaşmanın yanı sıra “genel ve teorik” olması gerektiğine vurgu yapmıştır. Örneğin; Carr normatif analize dayanan disiplini geride bırakarak aslında devletlerin neden bu davranışlara yöneldiğini açıklamak için geleneksellikten uzaklaşarak disiplini diğer sosyal bilimler olan ekonomi, psikoloji ve sosyoloji gibi dallara yakınlaştırmıştır. Realistlerin uluslararası hukuk ve örgütler dışında askeri strateji, diplomasi, ulusal güç ve çıkar hatta bunu açıklamada insan doğası üzerinde ağırlıklı olarak durmaları tarihsel süreçle de ilgilidir. Çünkü savaşları önlemenin yolu caydırıcı bir güç ve güçler uyumuna dayanmaktaydı (Aydın, 2004: 34- 50).

1.3. REALİZM’İN TEMEL KAVRAMLARI VE REALİST DÜŞÜNÜRLER

Realizm, uluslararası ilişkiler tarihine öncülük eden bir teoridir. Antik çağ döneminden günümüze tarihsel bir sürekliliğe sahip olmuştur. Thucydides, Sun Tzu, Niccolo Machiavelli, Thomas Hobbes, Edward H. Carr, Morgenthau, Kenneth Waltz gibi entelektüeller ile kendini geliştiren bir düşünce tarzıdır (Kalkan, 2018: 49).

Antik çağ döneminde Thucydides'in "Peleponnesos Savaşları" adlı eseri ile altyapısı oluşmuştur. Bu eserde Atina ile Sparta arasındaki savaşı anlatmaktadır. Eserde savaşın doğasını ve neden tekrarlanabilir olduğunu açıklamaya çalışan Thucydides, askeri ve siyasi güç mücadelesini de anlatmaktadır. Eser realistler için bazı kavramların önemini vurgulamak açısından bir savaş analizi olarak çok önemlidir. Bu kavramlar; güçler dengesi, strateji, silahlanma yarışı ve caydırıcılık gibi konulardır. Savaşın sebepleri Spartalılar' ın, Atinalılar' ın güçlenmeleri üzerine çekincelerine dayanmaktaydı. Thucydides' e göre savaşın sebebi de iki aktör arasında güç dengesinin değişmesiydi (Kalkan, 2018: 50 – 51).

Uluslararası ilişkilerde realistler için güç en nihai amaçtır. Tarih ve güç arasında geçmişten gelen bir süreklilik söz konusudur. Örneğin; Peloponez Savaşı'nda Atina tarafının Melaslı yetkililere söylediği "Diğerinden güçlüyseniz bir sorun yoktur... Sizler güçsüzsünüz... Sizin çıkarınız en büyük felaketlere katlanmak, bizimki ise sizleri öldürmemektir... Sizlerin de bildiği gibi her iki taraf birbirine eşitse adalet olur. Ancak taraflardan birisi diğerinden daha güçlüyse, zayıf olana boyun eğmek yakışıdır" (Thucydides, 2017: 275- 277). Örnekte yer alan metin, antik çağ döneminde güç biriktirmenin ve güçlü olmanın önemini vurgulamaktadır. Aktörler arasında eşitliğin güç kapasiteleri ile ölçülebileceği ifade edilmektedir.

Realistler devlet veya sistem analiz düzeyinde iki temel soruya odaklanmışlardır. Bunlar:

- i. Devletlerin uluslararası ilişkilerde sergiledikleri tutumu nasıl açıklarız?
- ii. Bir diğeri ise uluslararası sistemin dinamikleri nasıl açıklanabilir? (Aydın, 2004: 37).

Morgenthau' ya göre Realizmin altı adet önemli ilkesi vardır. Bunlar;

- A. Uluslararası politika evrensel ve nesnel kurallar ile yönetilir. İnsan Doğası bu kuralların asıl nedenidir. İnsanlar bencil ve çıkarlarını gözetken varlıklardır.
- B. Uluslararası politikada ahlak ve etik değerlerin etkisi söz konusu değildir.
- C. Ulusal çıkarlar sadece güç ile açıklanabilirler. Devletlerin asıl amacı güçlerini maksimize etmektir.
- D. Uluslararası politika için temel olan askeri güç, siyasi güç ve devletlerin kendi çıkarlarıdır.
- E. Egemen olan için çıkarlar sabittir fakat çevresel koşulların etkisi ile çıkarların içeriği ya da uygulanma biçimi değişiklik gösterebilir.

F. Ulus-devlet, uluslararası politikayı biçimlendiren başlıca aktördür. Diğer yapılar ise etkisizdir (Feng ve Ruizhuang, 2006, ss. 109). Bu altı ilke uluslararası politikanın nasıl analiz edildiğini ve realistlerin hangi perspektiften değerlendirdiği ile ilgili bir bütünlük sunmaktadır.

Realizm, dünyayı açıklarken 3 temel varsayıma sahiptir. Bunlar grupçuluk, bencillik ve güç merkezli olma olarak adlandırılır. Burada grupçuluk olarak bahsedilen devletlerdir. Çünkü en önemli insan grupları devletleri meydana getirir. Bu da dayanışma ve çatışma anlamında devletleri karşı karşıya ya da yan yana getirir. Bahsedilen dayanışma çıkar ilişkisiyle alakalı ve hayatta kalma içgüdüsüne dayalıdır (Wohlforth, 2016: 35). Bencillik “insan doğası” ile ilişkilidir. Çünkü realistler devleti en önemli aktör olarak tanımlarlar ve insan doğasındaki bencilliği bu aktöre uyguladığımızda çıkarları doğrultusunda seçimlere yönelecektir. Realistler, kolektif çıkar ve bireysel çıkar söz konusu olduğunda insan doğası gereği daha bencil bir eğilimin olacağını öngörür. Son olarak “güç” siyasetin temel özelliğidir. İnsani ilişkiler gibi devletlerarası ilişkiler de güç eşitsizliğine göre şekil almaktadır. Böylece Realist Teori içinde analiz yaparken sorgulama eğilimi daha çok gücün nerede olduğuna, çıkarların ne olduğuna ve bu çıkarların taraflarca denk olması için güç ilişkilerinin nasıl konumlandırıldığını inceler. Bu temel varsayımları teorik çerçeveden değerlendirmek için güç dengesi, güvenlik çıkmazı ve saldırı-savunma dengesi gibi önermeler oldukça önem arz eder. Bahsedilen bu üç temel varsayım aynı zamanda merkezi bir otoritenin yokluğu ile (Anarşi) çatışmanın devamlı olacağını da öngörür. Böylece devletler istediğini elde ederken güce başvurabilir. Çünkü realistlere göre savaşın asıl nedeni anarşinin devletleri çatışmaya sürüklemesidir (Smith, 2015: 36-38).

N. Machiavelli “Prens” adlı eserinde politikada devlet çıkarlarının belirleyici oluşundan ve hükümdarın yönetim konusunda nasıl davranması gerektiğinden söz etmiştir. Hükümdarın önceliği devletin hayatta kalması ve bunu sağlarken ahlaki ilkelerden bağımsız bir biçimde gerçekleştirmesini öngörür. Çünkü anarşik yapı bir sistemde devletler, reel politik ilkelerle çıkarlarına göre hareket etmelidirler. Machiavelli “Prens” adlı eserinde “devlet” kavramını merkeze koymuş ve diğer öğeleri bu merkeze göre şekillendirmiştir (Machiavelli, 1993).

İstikrarın sağlanmasında devletin bekası öncül koşuldur ve dış tehditlerin önlenmesi savaşı ve diplomasiyi ön plana çıkarmasına neden olmuştur. İnsan, kendini tanır ve bu doğrultuda doğası gereği kendi çıkarlarını bir düzleme oturtmak adına bazı teoriler geliştirir ve daha sonra onu evrensel geçerliliği olan dinamikler gibi yansıtır. Tüm bu dinamiklerin altında asıl yatan sebep ise kendini koruma güdüsünün insan doğasındaki yer alan bir arzu olmasıdır. Örneğin; Spinoza'ya göre her şeyin amacı bireyin veya devletin ya da aktör olanın kendini koruma içgüdüsüdür. Realizm aktörlerin rasyonel davrandığına işaret ederken Spinoza bu konuyu şu şekilde irdeler; her davranış kendini koruma adına yapılırsa da kendini koruma içgüdüsü ve kendini ispat etme arzusu insan aklı ile doğru orantılıdır. Bir aktörün bir diğer aktöre yardımcı olması kendi devamlılığını gözetmesi ve kendi çıkarlarını gözetmesiyle ilişkilidir. İnsan, muhafaza etmek istediği koşullar için önlenemez bir biçimde güce ihtiyaç duyar. Bu gücü korumak ya da elde etmek için ise amaç olarak barışı alternatif olarak görse de bu fikrin alt yapısında devletlerin birer aktör olarak düşman olduğunu ve birbirlerine karşı savunma konusunda tetikte olmaları gerektiğini ve tüm barış atmosferi içinde çıkarları doğrultusunda güvenilmez olabilecekleri fikri yatar. Bu fikir devletleri iş birliğine yöneltse de aktör istediği güce ulaşmak için kendi çıkarlarını saklayarak bir davranış içinde bulunabileceği gerçeği söz konusudur (Waltz, 2009: 22-26).

Aktörlerin doğa durumu ile ilişkilendirilmesine yönelik kimi realistler farklı bakış açılarına sahip olmuştur. Örneğin; Niebuhr, “gücün güçle dengelenmesi” fikrini, stratejileri oluşturan bireyin ya da aktör olanın kötü, bencil olan yanı ile ele alarak siyaseti de insan davranışları gibi yorumlamayı öngörür. Bir yandan Morgenthau'nun ise gücü insan doğasından ziyade insanların isteklerinin bir ürünü olduğunu savunur. Fakat her ikisini ortak paydada buluşturan ise güç dengesi politikalarının önlenemez biçimde gerekliliğidir (Waltz, 2009: 24-28).

Güç, aktörler için kimi zaman amaç kimi zaman ise araçtır. Sistemin anarşik yapısı ve devletlerin doğası gereği en temel dinamiktir. Bunu betimlemenin bir diğer yolu ise; doğa halinin aktörü güce itmesinin amaca dönüşmesi ve bir başka halde ise koşulların devletlerin amaçlarının korunması koşulu ile araç haline dönüşmesidir. Uluslararası sistemin anarşik yapısı devletler arasında “Güvenlik İkilemi” (*Security Dilemma*) meydana getirirken, bu durum

devletlerin güç biriktirmek ya da var olanı muhafaza etme zorunluluğunu doğurmuştur (Waltz, 2009: 35-37).

Realistler için devlet ve devletlerarası ilişkilere açıklamada insan çok önemlidir. Doğa Durumu, Hobbes'un devlet ve egemenlik olgusunun bir gücün gerekliliğinden ziyade, bu olguların var olmadığı bir düzen içinde bireylerin ne ile karşılaşacaklarını ve birbirlerine karşı yaklaşımlarının nasıl şekilleneceğini anlatma gayesidir. İnsanı toplumsal bir hayvan olarak değerlendiren Hobbes, yaptığı bu benzetme ile insanların hırsları ve korkularını yansıtmaya çalışır. İnsanın amacı kendi benliğini doyuma ulaştırmak ve çıkarlarını bu benlik doğrultusunda gözetmektir. Bireylerin kurduğu toplumsal ilişkiler bu amaçlar için birer araçtır. Bahsedilen hırs ve korku ise insanın doğa durumu içinde şüphe ile yaklaştığı ötekine olan güvensizliği ifade etmektedir. Böylece insan düşmanı olarak değerlendirdiğini ötekine karşı gizli tuzaklar kurabilir ve planları doğrultusunda saldırabilir yahut yaklaşan bir tehlike durumunda kendini savunmaya çalışabilir. Bu davranışların asıl nedeni ise tüm insanların doğa durumunda eşit olması ile ilgilidir. Hobbes için insanlar doğa durumunda birbirleriyle eşit oldukları için bu çıkmazları yaşar ve bu çıkmazlar savaşa neden olurlar (Zarakolu, 2013: 164-166).

İnsanın nihai amacı kendi yaşamını devam ettirmektir. Sakınılması gereken en önemli şey ise ölümdür. Ölümden sakınma güdüsü insan arzularının doyumsuzluğuna yapılan bir atıftır. Ve bu arzuların kaynağı ise doğa durumunda içinde bulunan yapının kişiler üzerindeki etkisi ile ilgilidir (Ağaoğulları ve Köker, 2000: 170).

Şan, rekabet ve güvensizlik insan doğasından dolayı çatışmaların nedenidir. Doğa Durumunda insan kazançları için rekabete girer, şanı için insanlarla bağlar kurar ve güvensizlik yaşadığı için tehlikelere karşı tetikte bekler (Hobbes, 2007: 94).

Thomas Hobbes insanı dört temel yeti doğrultusunda değerlendirir. Bunlar ise zihin, fiziksel güç, duygu ve deneyimdir. Hobbes, insan doğasını analiz etmenin bireylerin amaçlarına nasıl ulaştığını kavrama adına çok önemli bir nokta olduğunu savunur. Onun için güç, insan doğasını

anlamanın önemli bir basamağıdır. Çünkü güç hedeflere ulaşmada bireylerin sahip olduğu bir araç olarak değerlendirilir Doğa durumunda bireylerin güçlerinin toplamı eşittir fakat bu eşitlik güvensizliği beraberinde getirdiği için savaşa neden olacaktır (Hobbes, 2001).

J. Rousseau, Doğa Durumu (*State Of Nature*) içinde bireylerin birbirlerinden daha kopuk ve bir arada olamayacak kadar dağınık olduğunu, daha sonra ise kişi sayısındaki artışın bir getirisi olarak koşullar doğrultusunda tehlikenin de boyutunun bireylerin yaşamlarını da değiştirdiğini savunur. Bu değişimin insanlar için iş birliği ya da kaybettikleri veya öldükleri bir atmosfer ile devam eden bir tekrara düştüğünü betimler (Waltz, 2009: 160-161).

Realizm için güç en temel şeyi ifade eder. Siyasi, ekonomik ve askeri çıkarları korumanın ya da elde etmenin yolu güce sahip olmaktan geçer. Örneğin; Carr, Birinci Dünya Savaşı'nın güç dengelerinin sağlanamadığı için ülkelerin savaş içine girdiğini iddia eder (Kılıç, Tezcan, 2020: 79). Çünkü barış geçici bir süreci ifade ederken savaş aktörler arası ilişkiler için sürekliliğe sahiptir.

Güç, bir devleti sınırları içinde ve dışında bir bütün olarak bir arada tutan nihai şeydir. Çünkü devletlerin birbirlerine duyduğu güvensizlik onları birbirlerine karşı benzer tehdit ve tehlikeler karşısında reel politik dinamikler doğrultusunda davranmaya itmektedir. Örneğin, Thomas Hobbes, güce sahip olmayan ya da en düşük seviyede sahip olan aktörün, kendi gibi benzer koşullar altında olan diğer aktörler ile birleşmesinin en iyi koşulda olana karşı daha etkin bir gücü ifade ettiğini belirtir (Hobbes, 1993: 91-92).

Realistler için en temel aktör devlettir. Bu devletlerin nihai amacı ise hayatta kalmaktır. Bu amacın gerçekleşmesi ise devletlerin askeri güce sahip olarak bu gücü kendi kapasitesi doğrultusunda artırması ile mümkündür. Askeri gücün yanı sıra, ekonomik ya da diplomasi alanında güce sahip olmak da bu amacın bir parçası olsa dahi askeri güç diğerlerinden önce gelir. Ekonomik gücün askeri gücü beslemesi o devletin kendi bekasını korumada yapbozun önemli bir parçasıdır. Örneğin; Sovyetler Birliği, İkinci Dünya Savaşı'nda ekonomik olarak

ciddi kayıplar yaşasa da askeri gücü savaşın sonucunda galip olmasını belirleyebilmiştir. Oysa yine bir başka zaman diliminde, Soğuk Savaş döneminde çift kutuplu dünyanın yarattığı rekabet ortamında ABD karşısında askeri yenilikler konusunda yeterli olmadığı için kendi askeri kapasitesini de bu konuda kontrol altına alamamıştır (Balcı ve Kardeş, 2014: 124-126).

Devletler mekanizmalarını güçlerine göre şekillendirirler. Anarşik bir uluslararası sistem ise devletlerin güç kazanma, kaybetme ve dengeleme konusunda kaygılar duymasına neden olur. İşte tüm bu kaygılar karşısında aktör nasıl davranacağı konusunda bir fikre sahip olur. Sistem içinde tüm devletler, bu gücün sistematik olarak işler hale gelmesi için tehditler karşısında yalnız olduklarını bilirler. Bu yüzden kendi başının çaresine bakmak (*Self-help*) için askeri güçlerini artırma yoluna giderler. Devletler kapasitelerini artırmayı gerçekleştirirken ittifak kurmaya eğilim gösterebilirler ama bu devletlerin gelecekte dost değil düşman olabileceği gerçeğinin de farkındadırlar. Devletlerin iş birliğine yönelmeleri, barışı tahsis etmekten ziyade kendi çıkarları doğrultusunda güç kazanmanın bir yolu olarak değerlendirmeleri ile ilişkilidir.

Kendi başının çaresine bakan devletler, görelilik olarak karşısındakinden daha fazla güce sahip olduğunda kendi güvenliklerini gerçekleştirebilirler. Çünkü devletler politikalarını kazançları doğrultusunda oluştururlar. Bu doğrultuda devletler nasıl kazanç sağladıklarından ziyade diğerlerine karşı ne kadar kazançlı olduklarına odaklanırlar. Var olan tehdidi güç ile bastırmak için devletler bir yandan güçlerini artırmalı o sırada da bir yandan karşısındaki devletler gerilemeye başlamış olmalıdır. Güç biriktirmek kadar onu dengelemek de çok önemlidir (Balcı, 2016: 126).

Morgenthau, uluslararası siyasetin güç ve iktidar mücadelesi olduğunu ve asıl amacın güç elde etme tutkusuna dayandığını düşünür (Morgenthau, 1970: 30). Ulusal güç hem nicel hem de nitel unsurları içeren bir kavramdır. Öyleyse bu noktada hem nüfus, doğal kaynaklar, coğrafya hem de diplomasi, ulusal moral unsurları da bu kavramı anlam olarak karşılar (Morgenthau, 1970: 150-195).

Devletler kendi güvenliğini sağlarken karşısındaki devleti risk altına soktuklarında bir güvenlik ikilemi meydana gelir. Bu ikilemi tanımlayan asıl olgu, sistemin anarşık oluşu ile güç yarışı içinde olan devletler birbirleri için en kötü olanı düşünürler. Ancak bu durum tehdit olarak değerlendirilen devletlerin kendi gücünü artırmayan giden devletlere karşı kuşku duymasına ve güçlerini maksimize etmek zorunda kaldığı bir durumu meydana getirir. Yaşanan bu döngü güç kapışmasına ev sahipliğı yaparak güvenlik ikilemi kavramını oluşturur (Herz, 1950: 157).

Uluslararası politika içinde güç hiyerarşisi bulunsa da otorite bağlamında hiyerarşi söz konusu değildir. Devletlerin üzerinde doğrudan bir hukuki otorite yoktur (Viotti ve Kauppi, 2014: 56). Bu koşullar altında ise devletler egemen anlamda eşitliğe sahiptirler. Fakat kural konusunda bir egemenin olmayışı, güçlü olanın daha ön planda olduğu ve görelî kazanca sahip olduğu bir sistemi meydana getirir. Realistlere göre, iş birliği, çıkarları doğrultusunda devletleri zaman zaman aynı masaya oturtsa dahi, uluslararası örgütler kanalıyla devletler arasında yaşanan güç mücadelesi sonlanmayacaktır. Çünkü bir uluslararası örgüt başarılı ise bu o örgüt içinde uluslararası sistemde yer alan bir hegemon aktörü işaret etmektedir. Haliyle güçlü olan devletler bu örgütleri ancak araç olarak çıkarları doğrultusunda kullanırlar. Bu mekanizmalar ise hegemon aktörün çıkarlarını gözетerek şekillenir (Çakmak, 2016: 458). Çünkü güç, bir yönetim aracı olarak da değerlendirilir (Carr, 2015: 151). Örneğın; Rus devrimi karşısında yer alan Birleşik Devletler, Sovyet Birliği için düşman konumundaydı. Oysa, Hitler'in yükselişiyle İkinci Dünya Savaşı sırasında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ittifak olmuşlardı. Ortak bir düşman ya da tehdit karşısında bir araya gelmişlerdir (Donnelly, 2005: 60). Bu örnek yine de her ittifakın sonucunda dost olanın düşman, düşman olanın da dost olma ihtimalini ve devletlerin sadece çıkarları doğrultusunda hareket ederek kendi başlarının çaresine bakmak zorunda olduklarını belirtmektedir.

1.4. REALİZM VE GÜÇ

Güç, kökleri antik çağlara dayanan bir kavram olmakla birlikte yaygın kabul edilmiş, evrensel bir tanıımı yapılamamış zaman, mekân ve konjonktüre göre farklı tanımlamalar ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda en yaygın ve genel tanıımı ile güç, A aktörünün B aktörüne, B aktörünün normal şartlar altında yapmayacağı şeyi yaptırma yetkisidir (Dahl, 1957, ss. 201-215).

Bir aktörün diğer aktör üzerinde etkin olduğu olgusu “Güç” anlamına gelmektedir. Bu olgunun söz konusu olduğu bir atmosferde iki veya daha fazla aktör olmalıdır. Bu da uluslararası sistem ile sağlanmaktadır. Devletler güç ilişkileri doğrultusunda birbirleriyle olan davranışlarına da şekil verirler. Uluslararası siyasette güç kavramını söylemsel, materyal ve davranışsal boyutlarda ele alabiliriz. Realistler gücü materyal boyut ile açıklarken liberaller davranışsal ve inşacılar da söylemsel yaklaşımlar üzerinden açıklarlar. Davranışsal boyutu konuyu cezalandırmalar ve ödüllendirmeler üzerinden ele alırken zorlama ve caydırma üzerinden inceler. Kuvvet kullanımı da zorlamanın içinde yer alabilir. Zorlama ve caydırma arasındaki en temel fark, aktörlerin birbirlerinin davranışlarını cezalandırma tehdidi kanalıyla kısıtlayabilme ihtimali üzerine kuruludur. En önemli şey ise davranışı engellenemeyen aktörün cezalandırılmasıdır. Nükleer silahlar buna örnek olarak verilebilir. Devletler birincil çıkarları doğrultusunda tehdit ve ödüller ile pazarlık ederler. Materyal güç ise potansiyel güce oldukça önem verir. Çünkü bir devletin strateji oluşturması kadar onu uygulama yeteneği de olmalıdır. Yetkinlik, üretim, nüfus ve teknoloji etki alanı yaratma açısından önemlidir. Bu yaklaşım doğrultusunda kaynaklar aracılığı ile hem rekabetin hem de güçler dengesinin önemini ortaya koyar. İki yaklaşım materyal gücün devletlerarası ilişkilerdeki etkisini açıklar. Bunlardan biri, uluslararası sistemde büyük güçlerin rakamsal olarak varlıklarının sistem üzerindeki etkilerine dikkat çeker. Diğer yaklaşım ise iki ya da daha fazla devletin kendi arasında olan güç dengesinin küresel ve bölgesel olarak politika üzerindeki etkisini inceler (Kadercan, 2014: 323 – 331)

Mearsheimer gücü devletlerin hayatta kalmaları için tek seçenek olarak görür. Uluslararası sistem anarşiktir ve devletler bu sistem içerisinde güçlü kaldıkları sürece güvenliklerini sağlayabilirler. Mearsheimer’a göre, devletler birbirlerinin niyetlerinden emin olamadıkları için devletlerin amacı kendi varlıklarını sürdürmektir. Güçlü devletler rasyonel bir aktör oldukları için agresif askeri kapasiteye sahiptirler (Behr ve Heath, 2009: 335).

Güç dengesi, anarşik olan uluslararası sistem içinde aktörlerin “kendine yardım” ile varlıklarını sürdürmek adına ihtiyaç duyulan mekanizmadır. Devletlerin hayatta kalma arzusu ile ortaya çıkan Güç Dengesi Teorisi, devletlerin güçlerini başka devletler üzerinde onların gücünü dengelemek anlamına da gelir. Aynı zamanda sadece devletin başka bir devlete değil,

devletlerin ya da ittifakların arasında yaşanan güç yarışının bir sonucu olarak dağılımını da ifade edebilir (Goldstein ve Pevehouse, 2015, s. 95).

Güç Dengesi Teorisi'ne göre uluslararası sistemde istikrar sağlamak için dengeleme gerçekleşmelidir. Devletler düzenli olarak dengeleme yapmazlar. Bazen ittifak kurmak daha etkili, kolay ve hesaplı gelebilir. Bazen de gücü en fazla olanın peşine takılarak dengelememeyi tercih ederler (Goldstein ve Pevehouse, 2015).

Her kendine yardım sisteminde aktörler kaygılıdır. Bu kaygı aktörlerin kendi davranışlarını şartlandırır. Bu çaba sadece kendi refahlarını artırmak için değil aynı zamanda savunma içindir. Çünkü, ekonomik kazancın politik kazançlara da denk olduğu bir sistemdir. Anarşik bir uluslararası sistem mecburi olarak kendine yardımdır. Uluslararası sistemde ise devletlerin güç ilişkileri kurmasına neden olur. Uluslararası politika güç ve mücadele alanıdır. Her devlet çıkarını maksimize etmek için çabalar. Bir başka aktör tarafından kuvvet uygulanma ihtimali dahi olsa, devletler tek ya da ittifak halinde reaksiyon göstermeye hazır durumda olurlar (Waltz, 2015: 135-145).

Güç dengesinin tarihsel kökenlerine indiğimizde başlangıç olarak 1648 yılında imzalanan Vestfalya Antlaşması ile başlayan çok kutuplu bir yapıyı ifade etmektedir. Bu yapı klasik haliyle beş ya da daha fazla devletin olduğu bir sistemdir. Bu antlaşmanın en önemli noktası ise uluslararası sistemi tanımlamasıdır. Bu antlaşma ile "egemenlik" kavramı ön plana çıkarak daha önce dinsel nedenlerle yapılan savaşları geride bırakıp ulusal çıkarlar üzerinden güç maksimizasyonu elde edilmek istenen bir atmosferi de bizlere sunmaktadır (Pevehouse, 2017: 57-62).

Fransız Devrimi ve Napolyon Savaşları sonrasında, 1815 Viyana Kongresi ile güç dengeleri uluslararası sistemde yeniden sağlanmıştır. Bu süreç "Avrupa Uyum" olarak adlandırılır. Bu süreç, Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve savaşın sonlanmasıyla Avrupa'nın yükselen faşist partilerin iktidar olması daha sonrasında ise beraberinde İkinci Dünya Savaşı'nın patlak

vermesi ile sonuçlanmıştır. Böylece dünya çift kutuplu bir sisteme ev sahipliği yapmıştır. Bu dönem Soğuk Savaş (*Cold War*) olarak tanımlanır. İki büyük güç olan ABD ve SSCB'nin rekabeti ile klasik çok kutuplu güç dengesi yerini iki kutuplu bir güç dengesine bırakmıştır. Sovyetler Birliği'nin parçalanması ile de egemen güç ABD olurken diğer ülkelerde güç kapasiteleri kadar sistemde söz sahibi olabilmıştır Güç Dengesi Teorisi'nde iki önemli araç vardır. Bunlardan ilki iç çabalar ve diğeri ise dış ittifaklar oluşturmaktır. Strateji, askeri güç, ekonomi ve kendi ittifakını zayıflatma ya da küçültme iç çabaların birer ürünüdür. Diğerinde ise iki güç sisteminde yer olan güç dengesi politikası, önce kendi iç çabalarını güçlendirmelidir Güç Dengesi Politikası, anarşik düzen devam ettiği sürece ve bu düzen içinde nüfusu oluşturanların varlıklarını devam ettirme arzusu olduğu koşullarda devam eder (Sönmezoğlu, 2011).

Realistler devletlerin neden güç için mücadele ettiğini beş madde ile açıklarlar. İlk olarak, dünya politikasının en temel aktörleri anarşik bir sistemde yer alan büyük güçlerdir. İkinci olarak, her devletin farklı ölçütler içinde olsa da saldırgan bir askeri yeterliliği vardır. Üçüncüsü, devletlerin niyetleri öylece okunamaz. O yüzden gelecekte nasıl bir davranış biçimleri olacağı kesin anlamda bilinemez. Dördüncüsü, devletlerin en temel amacı hayatta kalmaktır. Beşincisi, devletler rasyonel olan aktörlerdir. Hatalı davranışlar sergileseler bile özünde rasyonel olarak hareket ettikleri kabul edilir. Bu nedenler tek başına doğrudan devletlerin neden bir güç mücadelesi içinde olduğunu açıklamasa da güç dengesi ile yetinmeyerek daha çok güç kazanma yaklaşımı olduğunu ifade eder (Mearsheimer, 2016: 148).

Her devletin kendi güvenliğinden sorumlu olduğu bir uluslararası sistemde, ittifak kurma ve güç dengesi ihtiyacı olabilir. Fakat bu ittifaklar sadece güç maksimizasyonuna hizmet eder. Çünkü devletler egemen birer aktör oldukları için ve kurumlar da özerk bir güç olmadığından asıl önemli olanın devletler ve devletlerin çıkarları olduğunu söyleyebiliriz (Şöhret, 2012: 320).

Morgenthau gücü “göreceli olarak istikrarlı olanlar” ve “sürekli değişime tabi olanlar” adı altında gruplandırmıştır. Coğrafi konum, doğal kaynaklar, endüstriyel kapasite, askeri kapasite ve nüfus göreceli olarak istikrarlıdır. Ulusal moral, diplomasi kalitesi ve devletin kalitesi

ise sürekli değişime tabi olanlardır. Morgenthau için güç daime göreceli bir kavramdır. Ayırdığı bu ölçütler ise karşılaştırmanın analiz edilebilmesi için söz konusudur. Morgenthau, herhangi bir güç faktörünün ön planda olması ve diğer faktörlerin geri planda olması değerlendirme yaparken hata olabileceğini vurgulamıştır (Morgenthau, 1948: 178-181).

Güç ve çıkar birbirleri ile iç içe olan iki kavramdır. Bu bağlamda uluslararası politikada çıkar güç ile beraber kavramsallaşmıştır. Ulusal çıkar, ulusal güvenlik ile şekillenmektedir. Realistlere göre dış politikada en temel amaç ulusal çıkarların korunması ve gerçekleştirilmesidir. Güvenlik en önemli politikayı meydana getirir. Her devletin gücünü maksimize etmeye çalışması aynı zamanda bu devletlerin çıkarları yüzünden çatışmasına neden olur. Bu bağlamda çatışan bu çıkarlar ile uluslararası ilişkileri değerlendirmek mümkündür. Polonya'nın bölgesel olarak güç arayışına girmesi kendi ulusal çıkarları ile ilişkilidir. Ulusal güvenliğini sağlamanın yolu ulusal çıkarlarını gözetmekten geçmektedir. Bu bağlamda güç biriktirmek için çıkarlarını korumak için iş birliğine yönelmeyi tercih etmiştir.

Morgenthau, ulusal çıkarların dış politikada amaçları oluşturduğunu savunur. Tarih boyunca devletler ve yöneticiler güç ve çıkar peşinde koşmuş ve buna göre tercihler yapmışlardır. Morgenthau, devletlerin dış politika hareketlerini anlamak için bu devletlerin “çıkartları peşinde koşan politik yapılar” olduğu varsayımını vurgular (Morgenthau, 1985: 5-13)

K. Waltz, gücün bir araç olduğunu savunur. Güç dağılımı ancak aktörlerin kabiliyetleri ile gerçekleşebilir. Aktörlerin kabiliyetleri uluslararası sistemde eşit değildirler. Aktörler bu kabiliyetler doğrultusunda sistemde amaçlarına ulaşabilirler (Waltz, 1979: 191).

Uluslararası sistemde yer alan büyük güçlerin konumlarını garanti altına alabilmeleri için bazı unsurların etkileri vardır. Bunlar; nüfus, kaynaklar, ekonomi, toprak büyüklüğü, istikrar, askeri güç ve siyasi donanımlardır. Aktörlerin güçlerini korumak için ekonomik yeterliliğe sahip olmaları gerekir. Çünkü askeri imkanlar ekonomik kaynaklar olmadan değişen ve gelişen teknolojiye sahip olamazlar. Böylece diğer aktörlere karşı güç kapasitelerini etkin olarak

kullanamazlar. Nükleer silahlara sahip olmak aktörleri tek başına güç yapmaz fakat caydırıcılık imkânı tanıyarak rekabet olanağı sunar. Nükleer silahların etkilerini farkında olan aktörler birbirleri ile ekonomik zeminde kazanç sağlayabilirler (Waltz, 2008: 10-14).

Devletler uluslararası sistemin temel aktörleridir. Anarşik olduğu kabul edilen bir yapı içerisinde güçlerini arttırmayı ve hayatta kalmayı hedeflemektedirler. Bu yüzden uluslararası sistem bir güç mücadelesine neden olmaktadır (Sheehan, 2004: 6-7). Bu mücadele içinde yer alan aktörler kimi zaman güç kazanmak için denge kurmak zorundadırlar. Güç dengesi politikasına göre hareket ederek sistem içerisinde varlıklarını garanti altına almaya çalışırlar. Bazen daha fazla güçlenen tek bir aktöre ya da ittifak kuran birden çok aktöre karşı bir ittifak kurabilirler. Devletlerin aktör olduğu anarşik bir yapı içerisinde dengeleme en temel etkidir (Toledo, 2005: 61).

Güç dengesi, beş ya da daha fazla devletin olduğu çok kutuplu bir yapıdır. Böyle bir yapı içerisinde bu aktörler birbirleri ile denktirler. Bu denklik kimi zaman onların savaşmasına neden olmaktadır. Bahsedilen güç dengesi 1648 Westfelya Antlaşması ile başlamıştır. Bu antlaşma ile uluslararası sistemde egemenlik kavramı ön plana çıkmış ve devletler birbirlerinin toprak bütünlüğüne karşı tehdit oluşturmayacaklarını garantilemişlerdir. Devletler din ve mezhep savaşlarını geride bırakarak ulusal çıkarlarını gözetmişlerdir. Ancak bu süreç daha sonrasında Fransız Devrimi ve Napolyon Savaşları ile sarsılmıştır. 1815 yılında Viyana Kongresi ile yeniden bir güç dengesi sağlanmıştır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nın sona ermesiyle Soğuk Savaş dönemi Çift kutuplu bir denge sistemi başlamıştır. Bu dönemi diğer dönemlerden ayıran en önemli etken doğrudan iki büyük gücün birbirleri ile sıcak bir çatışma yaşamaması olmuştur. SSCB'nin 1991 yılında çöküşüyle beraber iki kutuplu sistem sona ermiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle beraber çok kutuplu sisteme geri dönmüştür (Keyik ve Erol, 2019: 36-39).

İKİNCİ BÖLÜM

2. TARİHTEN GÜNÜMÜZE BÜYÜK GÜÇLERİN OYUN ALANI: POLONYA

Polonya ile ilgili tarihi kaynaklara baktığımız zaman Slav dil grubuna ait bir dile sahip olsalar da tam olarak Slav toplumlarının ilk yerleşim yeri tartışma konusu olmuştur. Polonya halkı için iki kabile önem kazanmıştır. Bunlar güneyde Kraków ve Wislico'daki Wislonlar ve kuzeyde yaşayan Polonlardır. Wislanlar Polonlara göre çok daha gelişmiş fakat daha sonra savaşlarda IX. yy'da Çek Devleti'nin bir parçası olmuştur. IX. yy'da Polon kabilesini Piost Hanedanı'ndan dukler yönetmeye başlamıştır. Daha sonra Büyük Polonya'yı hâkimiyeti altına alan bu dukler hâkimiyetlerini güçlendirmeye devam etmişlerdir. Genişleyen topraklar, batıda Alman hâkimiyetinde olan Slav kabileleri, güneyde Çek Devleti'yle ve sonrasında Rus Kiev Devleti'yle karşılaşmalarına neden olmuştur. “Leh” olarak adlandırılan Polonya halkı için kelimenin kökenine indiğimizde; İskandinav tarihçilere göre “Lach” ve “Vareg” isimleri “yoldaş, arkadaş, müttefik” anlamlarına gelmektedir. “Lach” formunun daha eskiye dayanması Polonyalı Lech'in Rus Vareg'inden daha eski olduğunu da göstermektedir (Arık, 2010: 6-17). Polonyalılar kendilerini “Lechit” yani “Lech'in Torunları” olarak değerlendirir. Slav dilleri “Loch” olarak, Bizans “Lechoi” olarak adlandırıyor (Kadlubek, 1992, ss. 8).

XIII. yy'da yazılan Büyük Polonya Kroniği'nde Lech “Lechit” ulusunun ilk örneği ve devletin kurucusudur. Lechit'ler çiftçilik yapma ihtiyacından ormanları tarlalara çevirdikleri için “Polanlar” yani “Polaklar” olarak adlandırılmışlardır. Bu tarlada yaşayan Lechit'ler ormanlarda göçebe hayat yaşayanlar tarafından Polonlar yani “tarla sakinleri” olarak adlandırılmışlardır. Bu yüzden “Lechit” unutulmuş, daha sonra halk “Polonya” olarak adlandırılmaya başlanmıştır (Gloger, 1903). Fakat yine de tarihçilere göre isim üzerinde ortak bir görüşe sahip olmayan araştırmalara rağmen genel kanı Polonya'nın Polon kabilesinden geldiğidir (Arık, 2010: 17).

Dünya siyasi coğrafyasında “Doğu Avrupa” ya da “Orta Avrupa” olarak adlandırılan Polonya; Beyaz Rusya, Almanya, Ukrayna, Slovakya, Çek Cumhuriyeti, Litvanya ve Rusya ile sınır komşudur (Bayır, 2013: 5). Norman Davies, Polonya'nın jeopolitik konumu için “Tanrı'nın

Oyun Alanı” (God’s Playground) ve “Avrupa’nın Kalbi” (Heart of Europe) benzetmesi yapmıştır (Davies, 2001).

Polonya Devleti’nin ortaya çıkışı Kral I. Mieszko’nun hristiyanlığı kabul ederek Piast Hanedanı’nı kurmasıyla başlar. I. Mieszko Sezar’la müttefik olan ve çok iyi organize olmuş bir devletin lideri olarak ortaya çıkmaktadır (Szczer, 2002: 26). Litvanya Grandükü’nün 14. yy’da Polonya prensesi ile evlenmesiyle 1569 yılında iki hanedanlık Lublin Anlaşması ile tek kral yönetiminde iki ayrı devlet olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. 18. yy’a kadar “Polonya – Litvanya Birliği” Avrupa’nın en önemli devletlerinden biri olmuştur. Bu birliğin güçlü olması ve önem arz etmesi Prusya, Rusya ve Avusturya arasında güç mücadelesine neden olmuştur. Daha sonra Polonya, bu devletler tarafından 1772, 1793 ve 1795 yıllarında parçalanmıştır. 1918 yılına kadar Polonya, devlet olarak haritadan silinmiştir. Modern devlet olarak ise I. Dünya Savaşı’nın bitişi yeni bir başlangıcı da Polonya için beraberinde getirecektir (Bayır, 2013: 6).

Polonya Kralı’nın 1763 de ölümü üzerine, II. Katerina, Leh asilzadelerinden Stanislas Poniatowski’yi kral seçtirmek için Prusya ile yakın ilişkiler kurmuştur. Bunun üzerine "Ortodoks" Rusya ile, "Protestan" Prusya’nın "Katolik" Polonya üzerindeki nüfuzunu önlemek isteyen "Katolik" Fransa ve Avusturya harekete geçerek bu duruma müdahale etmişlerdir. Rusya’nın Varşova ‘da askeri gücünü kullanması üzerine fiilen Polonya’ya el koymuştur. Mezhepler arasında yaşanan gerilim daha fazla olmaya başlamıştır. Avusturya ise Katoliklere yardım ederek Polonya içinde Rus nüfusun varlığını engellemek istemiştir. Fransa ise Karadeniz üzerinde olası bir Rus tehdidine karşı Katolikleri desteklemeyi tercih etmiştir. Osmanlı Devleti de Rus tehdidini önlemek için 1769 yılında ruslara savaş açsa dahi başarılı olamamıştır. Osmanlı Devleti’ne diğer milletler yardım gelmemesi için ruslar 1772 yılında Polonya topraklarını Avusturya ve Prusya ile beraber bölüşmüştür (Armaoğlu, 1989: 287).

Polonya’nın kalan topraklarına rağmen yönetimi başaramaması ve iç karışıklıkların yaşanması üzerine Rusya Polonya’yı 1792 işgal etmiştir. Prusya’nın da bu savaşa dahil olmasıyla beraber 1793 yılında ikinci kere Polonya toprakları Rusya ve Prusya arasında bölünmüştür. Polonya ikinci kez bölündükten sonra kendi içlerinde olan karışıklıklar yerine Rusya ve Prusya’ya karşı

ayaklanmışlardır. Ancak Avusturya, Rusya ve Prusya son kez Polonya topraklarını kendi aralarında bölerek 1795 yılında Polonya'yı dünya haritasından silmişlerdir (Armaoğlu, 1989: 288).

Norman Davies, Polonya'nın Almanya ve Rusya arasında kaldığını "İçinde bulunduğu coğrafi konumunun, Polonya tarihinin kötü adamı olduğundan şüphe duyabilecek insan sayısı oldukça azdır" şeklinde açıklar. Bu açıklama ile jeopolitik konumu gereği stratejik açıdan yaşanan yıkımları vurgulayan Davies bir yandan aslında Almanya ve Rusya'nın kendi düşmanlıklarının kurbanı olarak Polonya'ya yansıtılan agresyonu da belirtir (Davies, 2005, s. 23).

Polonya kurulduğu günden günümüze coğrafi konumu gereği Doğu ve Batı eksenini tehdit olarak algılamıştır. Çünkü tarihsel süreç, Polonya'nın bu iki devlet tarafından doğusundan da batısından da sıkıştırıldığını ve işgaller doğrultusunda parçalandığını, yıkımlara uğradığını hatta haritadan silindiğini göstermiştir (Sokola, 2004: 167). İşte bu sıkıştırılmışlık dolu tarihi, günümüz Polonya dış politikasını da etkilemiştir. Görüyoruz ki Almanya ve Rusya için Polonya daha çok güç mücadelesinin bir parçası olmuştur. Tarihsel hafıza Polonya'nın güvenlik konusunda etkilemiştir. Almanya'nın 1939'da Polonya'yı işgal etmesi bu konuda hem iç hem dış politikayı etkilemiştir. Polonya kendi iç siyasetinde kimi zaman Rus karşıtlığı kimi zaman da Ruslara yakın olmayı tercih etmiştir. Örneğin; Polonya Sosyalist Partisi lideri olan Pilsudski, Anti-Rus söylemlere sahip ve Rus karşıtlığı içeren politikalar benimsemiştir. Bir başka örnek ise I. Dünya Savaşı Polonya Ulusal Komitesi lideri Roman Dmowski hem Alman karşıtlığını savunmuş hem de Rusya ile iş birliğini desteklemiştir. Pilsudski, insan gücü, geçimsiz politikalar ve doğal kaynaklarından dolayı Rusya'nın Polonya için ana tehdit olduğunu düşünürken Dmowski ise Almanya'nın askeri geleneği, ekonomik gücü ve Avrupa'da üstünlüğünden dolayı ana tehdit olduğunu ileri sürer (Davies, 2005: 126).

2.1. SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN ÇÖKÜŞÜ VE POLONYA'NIN ROLÜ

1939 yılında Almanya ve Sovyetler Birliği arasında gerçekleşen Saldırmazlık Paktı ve Ribbentrop – Molotov Gizli Protokolü ile Polonya paylaşılmış, daha sonra Almanya ve

Sovyetler arasında 1941 yılında yeniden savaşın cereyan etmesi ile işgale maruz kalmıştır. II. Dünya Savaşı'nın sonunda Almanya'nın yenilmesi ve ABD ile SSCB'nin süper güç olarak dünyayı Doğu – Batı eksenine ayırmaları, Polonya'nın diğer Doğu Avrupa ülkeleri gibi Sovyetler Birliği'nin kontrolü altına girmesine neden olmuştur. Bu süreçle beraber “Polonya Sorunu” yani parçalanmış Polonya topraklarının II. Dünya Savaşı'nın sonuçları doğrultusunda nasıl sınırlandırılacağı konusu gündeme gelmiştir. Yalta ve Potsdam konferanslarında dile getirilen bu sorun için doğu ve batı sınırları 1919 Paris Barış Konferansı ve 1945 Potsdam Konferansı'nda neticelendirilmiştir. Polonya'nın doğu sınırı Paris Barış Konferansı'yla “Curzon Çizgisi” olarak belirlenirken batı sınırı ise “Oder-Neisse Hattı” olarak Potsdam Konferansı'nda belirlenmiştir. Federal Almanya ise 1970 yılında bu sınır çizgisini tanımıştır (Bayır, 2013: 10-11).

Sovyetler Birliği (SSCB) ve ABD'nin egemen olduğu bir uluslararası sistemde Avrupa devletleri hem birbirlerini frenlemek hem de artan toplumsal hareketler karşısında güç dengesine dayalı davranışlar sergilemişlerdir. Soğuk Savaş'ın başlamasıyla başat güç Avrupa'dan el değiştirmişti. Çift kutuplu dünya ideolojik, askeri, ekonomik ve teknolojik rekabete dayalı olarak ABD vs SSCB arasında güç yarışına neden oluyordu. Çift kutuplu sistem batı ve doğu bloklarının da bu güç yarışında yerini aldığı bir dünya düzeniydi. 1990'lara kadar Sovyetler Birliği'nin çöküşüne doğru giden süreçte 1962 yılında Küba Krizi ile iki büyük güç arasındaki rekabetin ve ilişkinin de boyutu değişmişti. Taraflar nükleer krizin sistemde tehdit haline gelmemesi için yumuşama (*Detente*) içine girmişlerdir. Daha sonra 1970'lere geldiğimizde hem SSCB'nin Afganistan işgali hem de ABD'de Ronald Reagan'ın iktidarıyla Soğuk Savaş yeniden alevlenmiştir. 1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılması ve Sovyetler'e bağlı olan Doğu Avrupa ülkelerinde ayaklanmalarla sosyalist rejimlerin çöküşü ile devam eden süreç 1991 yılında SSCB'nin yıkılışı ile sonlanmıştır. Böylece çift kutuplu dünyanın sonuna gelinmiştir (Erhan, Özkoç, 2020: 33-34).

Soğuk Savaş, güç ve askeri güvenlik konularının devletler açısından çok önemli olduğu bir süreçtir (Şöhret, 2012: 296). Realistlere göre çift kutuplu dünya aktörlere daha istikrarlı bir dünyayı sunmaktadır. Dengelerin bozulması rekabetin daha çok tırmanarak beraberinde kaosu da getireceği anlamına gelmekteydi. Soğuk Savaş'ta dengeyi sağlayan asıl şey ise nükleer

silahların gerçekliğidir. Bu korku aktörlerin güçlerinin kapasitelerini nasıl sınırlayacağını belirlemiştir (Çiçekçi, 2012: 35).

Soğuk Savaş boyunca ABD'nin Çevreleme Politikası (*Containment Policy*) SSCB'nin yayılma politikasına ket vurmuştur. Bu politika kendi içerisinde askeri, ekonomik ve siyasi gücü de barındırıyordu. Örneğin, Truman Doktrini, Yunanistan ve Türkiye'ye askeri yardım sağlayarak SSCB'nin olası bir durumda Türkiye'yi etkisi altına alması durumunda Sovyet yayılmacılığının Ortadoğu'yu da etki altına alması anlamına gelecekti. Truman Doktrini askeri anlamda SSCB yayılmacılığının önüne geçmek, Marshall Planı ise Avrupa için ekonomik yanını oluşturmuştur (Sander, 2007: 231-232). İkinci Dünya Savaşı ile başat güç olmaktan çıkan Avrupa ülkeleri ekonomik bir çöküş ile de baş başaydı. Amerika bu yıkımın farkında olduğundan Sovyetlere karşı kendi gücünü korumak için ekonomik yardımların bir araç olarak görmüştür. Hem askeri hem de ekonomik çıkarları doğrultusunda hareket eden ABD, yapılan ekonomik yardımlarla dünya ticaretini de yeniden hareketlendirmiştir (Arrighi, 2000: 438).

Ocak 1949'da Sovyetler Birliği liderliğinde Polonya, Macaristan, Çekoslovakya, Romanya ve Bulgaristan başka sosyalist ülkelerin de katıldığı, Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi'ni (*Council for Mutual Economic Assistance – COMECON*) kurdular. Konseyin asıl amacı ise 1948 yılında kurulan Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütüne karşı bir girişimde bulunmaktır. Çift kutuplu sistem içerisinde doğu bloğu Varşova Paktı aracılığı ile ortak bir savunma politikası geliştirmiştir. Varşova Paktı, 14 Mayıs 1955 yılında Varşova'da SSCB ve Polonya, Macaristan, Çekoslovakya, Demokratik Almanya Cumhuriyeti, Arnavutluk Bulgaristan ve Romanya arasında imzalanmıştır. Bu pakt “Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Antlaşması” (*Treaty of Friendship, Cooperation and Mutual Assistance*) olarak bilinmektedir. ABD'nin Çevreleme Politikası'na karşı bir girişimdir. Ayrıca Almanya'nın batılı devletler tarafından işgal edilen kısımlarına karşı da geliştirilmiştir (Embel, 2019: 1-3).

Stalin'in ölümü ile beraber Sovyet Bloğu ülkeleri arasında kitlesel tepkiler başlamıştır. Pakt üyeleri daha özgür ve rahat bir süreci düşünürken beklentileri gerçekleşmemiştir. Bu tepkiler daha sonra 1968 yılında “Prag Baharı” ile daha da büyümüştür. Alexander Dubček ile yeni reformlar uygulanmıştır. Fakat diğer üye ülkelerin de benzer süreçlerden geçmemesi için

Çekoslovakya işgal edilmiştir. Dönemin lideri Leonid Brejnev bir doktrin ilan etmiştir. Brejnev doktrini, Doğu Avrupa'daki sosyalist ülkelerin birinde sosyalizm tehlikeye düşerse Varşova Paktı'nın bu ülkeye müdahale etme hakkı olduğunu öngörmesi ile ilgili “sınırlı egemenlik” anlayışına dayalıdır (Embel, 2019: 4-6).

Yumuşama dönemi, ilk kez iki süper gücün Küba Krizi karşısında sıcak çatışma yaşama olasılığına duyulan korku ile başlamıştır. Nükleer bir savaşın çıkma ihtimali iki büyük gücün gerilimin daha fazla tırmanmaması için bir uzlaşi içine girmesine neden olmuştur. Daha sonrasında 1979 yılında Sovyetler' in Afganistan işgali ve dönemin önemli olaylarından İran'da yaşanan İslam devrimi ABD'yi endişe içine sokmuştur. Bu gelişmeler yumuşama döneminde uzlaşi içine giren SSCB'yi ve ABD'yi yeniden güç tırmanışına sürüklemiştir (Scott, 2001: 81, 82).

M. Gorbaçov, 1985 yılında iktidar gelmesiyle beraber siyasal, ekonomik ve toplumsal bir dönüşümü hedefleyerek *Glasnost* (açıklık) ve *Perestroyka* (yeniden yapılanma) adlı reformları gerçekleştirmeye çalışmıştır (Sander, 2001: 493) Gorbaçov sosyalizmin revize edilmesi gerektiğini düşünmüştür. Bu eksen doğrultusunda çok önemli iki politikayı gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bu iki politika *Glasnost* ve *Perestroyka*, temelinde ekonomik, siyasal ve toplumsal dönüşümlerin olduğu bir süreci ifade eder. Ekonomik dönüşüm için piyasa ekonomisine geçişi öngören *Perestroyka*, hukukun üstünlüğü ve insan haklarını odağına alan ve siyasal liberalizasyonu hedefleyen *Glasnost*tur. Gorbaçov bu politikalar ile hem demokratikleşmeyi hem de güçler ayrılığını sağlamayı hedeflemiştir. Bu hedefi iç politikada sağlamaya çalışan Gorbaçov bir yandan da dış politikasında ABD ile ilişkileri gerilimden uzak tutmaya çalışmış hatta öyle ki Varşova Paktı üyelerine adeta Brejnev Doktrini'nin sona erdiği mesajı vermeye çalışmıştır. Örneğin; Varşova Paktı üyelerine Brejnev Doktrini'nin etkisinin pek de olmayacağını, üyelerin serbest hareket edebileceğini ve Sovyetlerin olası bir müdahalesi olmayacağını söyleyen Gorbaçov, yine aynı zamanda 1989 yılında yıllarca işgal altında olan Afganistan'dan çekilmiştir. Bu kararların gerçekleşmesi ekonomik çöküşün de yansımalarıydı. Bu süreç iç istikrarsızlıkları da beraberinde getirmiştir (Gaddis, 2008: 203). Gorbaçov bu yaklaşımı ile SSCB egemenliği altında olan Varşova Paktı üyelerine, yalnız olduklarını ve askeri anlamda bir müdahalede onlara destek olmayacağını sinyal olarak vermişti. Tüm bu olaylar kaos, ekonomik sıkıntılar ve toplumsal ayaklanmalar SSCB'nin düşüşünü hızlandıran

faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasi anlamda istikrar sağlayamayan SSCB, Gorbaçov'un istifa etmesiyle devlet adını Rusya Federasyonu olarak değiştirmiştir. Siyasi anlamda yaşanan bölgedeki otorite boşluğu ve aynı zamanda ABD'nin hegemon güç olarak uluslararası sistemde ön plana çıkmasıyla Varşova Paktı dağılmış ve askeri olarak da ittifak sona ermiştir (Bayır, 2013: 40-41).

1989 yılında başlayan işçi ayaklanmaları Kadife Devrimler'i ortaya çıkarmıştır. Bu devrimlerin merkezinde otoriterleşmekten liberalleşmeye ve demokratikleşmeye doğru bir geçiş yer alır. Bu geçişleri oluşturan siyasal ve ekonomik dönüşümlerin özellikle Varşova Paktı'nın dağılışıyla beraber başlayarak Sovyet Rejimi'nin sona ermesi ile değişimin devam ettiğini söylemek mümkündür (Bayır, 2013: 43).

Gorbaçov'la beraber meydana gelen otorite boşluğunun yanı sıra 1980'lerde Polonya ve Macaristan gibi Doğu Avrupa ülkelerinde yaşanan kitlesel ayaklanmalar sosyalist rejimin çöküşünü hızlandırdığı için Soğuk Savaş'ın da sonunu getirmişti. Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla iki Almanya'nın birleşme olasılığı da Avrupa'yı güçlü hissettirmiştir. Bir anlamda Sovyetler'in dağılışı ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi kapitalizm ve komünizm arasındaki mücadeleyi de sona erdirmiştir (Erhan, 2006: 104).

1991 yılında Gorbaçov'un görevden ayrılmasıyla merkezi Moskova olan devletin Rusya Federasyonu olarak değişirken Varşova Paktı'nın dağılışı askeri olarak iki kutuplu yapıyı sonlandırmıştır (Bayır, 2013: 41).

Sovyetler Birliği'nin çöküşünde asıl etken bölgedeki devletlerin komünizme karşı işçi ayaklanmaları başlatmasıdır. Polonya, Doğu Avrupa'da Sovyetler Birliği'ne karşı ayaklanan ilk ülkedir. 1970 yılında dünyada yaşanan petrol krizinin yarattığı ekonomik durgunluk, Polonya'da işçi sınıfını olumsuz etkilemiştir. Ekonomik çöküşe karşı grev yapan işçilere iktidarın sert müdahalelerde bulunması, işçilerin örgütlenmesine neden olmuştur. Böylece 1980'li yıllarda "Dayanışma Sendikası" oluşmuştur. Lech Walesa önderliğinde kurulan Dayanışma Sendikası aynı zamanda siyasal bir hareket olduğu için ülkede önemli bir güç hâline gelmiştir (Davies, 2001: 17).

Ekonomik sorunlar, işçilerin ayaklanmaları ve ülkede iktidar ile muhalefet arasında yaşananlar, iktidarın muhalefetle aynı masaya oturmasına neden olmuştur. “Yuvarlak Masa Görüşmeleri” olarak adlandırılan bu müzakerelerin başlaması ile yeni siyasal sistem üzerine hususlar tartışılmıştır. Bu müzakereler Polonya için komünizmden başka bir sisteme geçişi de sağlayarak bir yandan da Dayanışma Hareketi’nin 1989 seçimlerine katılmasına da vesile olmuştur (Lewis, 1997: 407).

Yuvarlak Masa Anlaşması’nın imzalanmasıyla geçiş için üyelerinin bir kısmı seçimle belirlenen ancak geri kalan çoğunluğu komünizm yanlısı partilerin oluşturduğu, anlaşmalı Sejm ve üyelerin seçimlerle yer aldığı, senato için de seçim yapılması kararı alınmıştır. Böylece parlamento iki ayrı kol olarak yeni senato ve sejm şeklinde oluşturulmuştur (Taras, 1995: 138).

2.2. SOĞUK SAVAŞ SONRASI ULUSLARARASI SİSTEM VE POLONYA

SSCB’nin çökmesiyle bölgesel güç yarışları ön planda olmuş ve böylece yeni aktörler güç kapasiteleri doğrultusunda ortaya çıkarmıştır. Çift Kutuplu sistemin sona ermesi ile yeni yapıya entegre olmak devletler için temel amaç haline gelmiştir. Jeopolitiğin ön planda olduğu bu yarışta farklı güç kapasiteleri ile etki artırılmaya çalışılabilir (Konukçu, 2018: 209-210).

Morgenthau, ulusal güç unsurlarını jeopolitik konum, doğal kaynaklar, askeri kapasite ve nüfus, diplomasi yeteneği olarak sınıflarken coğrafi konumun siyasi ve askeri üstünlük yaratabileceğini vurgular (Morgenthau, 1948: 186). SSCB’nin çöküşüyle ideolojik mücadele sona ermiş ve devletler ekonomik kaygılar içine girmiştir. Yine bu süreç enerji ve doğal kaynakların önemini ön plana çıkarmıştır. Kapitalist değerler için küresel ve kurumsal yapılar oldukça önem kazanmıştır (Konukçu, 2018: 207-211).

Küreselleşmenin hızla yayıldığı bu süreç, bölgesel krizlerin de meydana geldiği bir dönemdir. Balkanlar ve Kafkaslar’da ortaya çıkan etnik krizler buna örnek olarak verilebilir. Serbest

piyasa ekonomisi diğer devletlerde de liberal reformlara dönüşerek uygulanmaya başlamıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde yapısal anlamda ittifaklarda değişiklikler söz konusu olmuştur. Örneğin; “Yeni Dünya Düzeni” içinde Sovyetler’ den ayrılan ülkelerin bölgesel güç boşluğu yaşamaması ve beraberinde ekonomik koşullara kapitalist sistem güncellemesi getirmek isteyen uluslararası örgütler bölgesel entegrasyon ile genişleme politikaları uygulamıştır (Erşen, 2020: 57-61).

Doğu ve Batı ya da Komünizm ve Kapitalizm mücadelesinin yerini zayıf devletlerin ya da bölgesel güçlerin de ekonomik büyüme sağlayabileceği bir sistem yaratmıştır. Örneğin; Çin, Singapur, Malezya batı ekonomik modeli olan serbest piyasa reformları ile ekonomide büyüme yaşamışlardır. Bir başka örnek ise yeni düzen ile beraber farklı ittifakların da kurulduğu bir uluslararası sistem söz konusu olmuştur. Rusya, Çin ve Orta Asya ülkeleriyle beraber batı karşıtı olan Şanghay Beşlisi’ni kurmuştur. Bu oluşumu daha çok bir denge unsuru yaratmak için yapan Rusya, BM Güvenlik Konseyi içerisinde de veto hakkını kullanarak ABD’nin uluslararası sistem üzerindeki hegemonyasını dengelemeye çalışmıştır. O sırada yeni dünyada ses bulan bir diğer en önemli olaylardan biri 1992 – 1995 yılları arasında Boşnaklar ve Sırp lar arasında yaşanan savaşta, Sırp ların Boşnaklara karşı uyguladığı “etnik temizlik” olan Srebrenitsa Katliamı’dır. Afrika’da yaşanan Ruanda Soykırımı da dünyadan yaşanan iç çatışmalardan biridir (Erşen, 2020).

İki Kutuplu sistemin sona ermesiyle Doğu Avrupa’da siyasal aktörlerin çıkarlarının ön planda olduğu, ortak bir ulusal çıkar amacının gözetildiği bir süreç söz konusudur. Bu ulusal çıkarlar ise güvenlik ekseninde şekillenmiştir. Varşova Paktı’ nın 1991 yılında dağılışı ile Doğu Avrupa’da bir güvenlik boşluğu oluşmuştur. Çünkü, Çift Kutuplu dünyanın sona erışı güvenlik algısında da değişime neden olmuştur. Örneğin; Yugoslavya’nın dağılışı, göçmenler ve milliyetçilik akımların ulusal güvenliği tehdit eder hale gelmiştir (Tanıyıcı, 2004: 158).

Sovyetlerin bölgede güç olmadığı bir post-komünist dönem, Doğu Avrupa ülkelerinin kendi bağımsız politikalarını üretebildiği ve bağımsız çıkarlara sahip olabileceği bir dönemin başlangıcıydı (Linden, 2000). Bu devletler, uluslararası sistemde kendi varlıklarını devam

ettirebilmek için güce ve güç dengesine sahip olarak diğer devletlerle mücadele edebilirdi (Zakaria,1992: 79).

Yeni dünya düzeni ile yaşanan dönüşümlerden biri de güvenlik alanında olmuştur. Komünizm ve Kapitalizm tehdidi sona ermiştir. Terör, Etnik Milliyetçilik ve göçler uluslararası ve bölgesel sorunlar olarak belirlenmiştir. Böylece hem dönemin savunma iş birliği olan NATO hem de devletler için tehdit unsuru ve güvenlik politikaları da bu çerçevede değişime uğramıştır. Özellikle milliyetçi olan devletler ve etnik çeşitliliğe sahip devletler kendi bekalarını garanti altına almak için daha fazla aktör ile iş birliği gerçekleştirmiştir.

Yeniden şekillenen güvenlik anlayışı farklı dış politika oluşturma süreçlerini de ortaya çıkarmıştır. Örneğin; Varşova Paktı'nın dağılmasının ardından bölgesel olarak ortaklıkların yeniden kurulamayışı bu ülkelerin perspektiflerini NATO'nun güvenlik alanında ve demokratikleşme aracılığı ile mümkün olacağı kanaatine sahip olmuşlardır. Böylece 1997 yılında Madrid'de süreci başlatarak Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya 1999 yılında NATO'ya katılmışlardır. Ardından diğer Doğu Avrupa ülkeleri de bu ülkeleri takip ederek NATO üyesi olmuşlardır. NATO üyelikleri, bu ülkelerin sonrasında AB üyeliği konusunda devletlere birliğin kapılarının açılmasında önlerini açmıştır (Tanıyıcı, 2004: 158-159).

Polonya, Rusya'dan gelebilecek bir tehditi önlemek için doğu politikasına ihtiyaç duymaktaydı. Fakat gelecek olan tehditlere karşı da güçsüz durumdaydı. Bu dönem için Polonya'nın dış politikası hem ekonomik anlamda yetersizliğin hem de coğrafi koşulların onu nasıl sınırlandırdığını farkında olarak şekillenmiştir. Bunu en iyi ifade eden politika ise Polonya'nın NATO'ya üye olma çabasıdır (Vinton, 1995: 65).

Bu bağlamda Polonya'nın Rusya tehditine karşı sergilediği bu tutum, Polonya'nın güç dengeleme ihtiyacı ve bulunduğu bölge içinde güçlü olmak zorunda olduğu bir dış politika davranışına itmiştir. Realistlerin de öngördüğü gibi Çift Kutuplu sistemin sona erışı ile oluşan

güvenlik kaygıları özellikle Doğu Avrupa ülkelerinin batı kurumları olan NATO ve AB'ye yönelmesine neden olmuştur (Tanıyıcı, 2004: 168).

2.3. POLONYA’NIN GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE SİYASİ GÖRÜNÜMÜ

Komünist rejimin çöküşüyle beraber devletin adı “Polonya Halk Cumhuriyeti” yerine 29 Aralık 1989’da “Polonya Cumhuriyeti” olmuştur (Davines, 2001: 419). Bu yeni cumhuriyetin anayasası 2 Nisan 1997 tarihinde kabul edilmiştir (Bayır, 2013: 61). İlk cumhurbaşkanı seçimleri 1990 yılında yapılmış ve Lech Walesa seçimleri kazanan isim olmuştur (Jasiewicz, 1998: 160 – 167).

Din ve ekonomi Polonya’da siyasal partiler için temel ayrımların zeminini oluşturur. Din ve laiklik ya da laiklik sınırları içinde kendini tanımlayan partiler yer alır. Katolik muhafazakarlık ülkede oldukça baskındır (Çınar, 2004: 308). Bunun en önemli nedeni ise Katoliklerin Polonya’da nüfus oranının çok yüksek olmasıdır. Bu durum komünizmden beri süregelen Sovyet tepkisinin altyapısını oluşturarak muhafazakarlaşmanın artmasına neden olmuştur. Bu yapı hem toplumsal hayat hem de siyasal hayatın biçimini ciddi şekilde etkilemiştir. Örneğin bazı araştırmalar Polonyalıların %95’inin inançlı olduğunu ve yarısına yakınının da düzenli olarak kiliseye gittiğini söylemektedir (CBOS 2009 Yılı Kamuoyu Araştırması; Marzec, 2009: 2-4). Polonya’da kilise her zaman milliyetçi duyguları besleyen ulusalcı çerçeveyi temsil etmiştir. Polonya için Katoliklik tam anlamıyla kimliği tanımlayarak bir yandan da muhalefeti simgelemiştir (Eberts, 1998: 817). Çünkü onlar için Katoliklik inançtan çok daha fazlasıydı. Sosyal yaşamda ideallere hizmet eden bu inanç, siyasal hayata dair önemli bir dinamiktir. Buna kanıt olacak en önemli yansıma ise meclis salonunda kürsünün arkasındaki büyük haçtır (Millard, 1999: 121).

Kilisenin sadece dini değil, siyasi ve sosyal dönüşümlerde de topluma yön verdiği ve toplumun din-devlet ilişkilerinde de nasıl bir tavır takınacağına dair önemli etkileri olmuştur. Komünizm döneminde yaşanan ekonomik sorunların, Doğu Avrupa’ da ayaklandığı işçi ve öğrenci hareketlerinin hareketlenmesi Polonya’ da Katolik kilisesi’nin kendisini revize etmesine neden

olmuştur. 1948 ve 1956 yılları arasında kendi varlığını korumaya çalışan kilise, ulusal kimliğin ön planda olduğu ve bu noktada kendini konumlandırırken 1970'lere geldiğimizde daha çok insan hakları ve işçi hakları üzerine sosyal ve politik bir dönüşüm geçirmiştir (Casanova, 2006: 100).

Komünist dönem içerisinde kilisenin kendini konumlandığı süreç 3 aşamada incelendiğinde kimi zaman çatışan kimi zaman uzlaşması ve kimi zaman da arabuluculuk yapan kilise, direniş bağlamında analiz edildiğinde;

- i. -1948 ve 1956 yılları arasında “ Dini Direniş” içinde ve Katolik kilisesi’nin bağımsızlığını,
- ii. -1956 ve 1970 yılları arasında “ Ulusal Direniş”,
- iii. -1970 sonrası ise “Sivil Direniş” ile işçi hareketlerinin ve enflasyonun arttığı bir dönemde kendini biçimlendirmiştir (Casanova, 2006, s.126-137).

29 Aralık 1970 yılında Başpiskoposun yayınlamış olduğu mektup ile hem dini hem de ulusçuluğun vurgulandığı “ Bizim anavatanımızın tüm yurtseverlerine” seslenişi oldukça önemlidir. Sembolik olan bu yaklaşım yine 1979 yılında Papanın ilk kez Varşova ziyareti ile daha da belirgin bir şekilde hem dini sembollerin hem de milliyetçi unsurların daha da ülkede baskın olduğu bir atmosfer yaratmıştır. Bu ziyaret aynı zamanda da Dayanışma Hareketi’ nin oluşması ve kilise tarafında desteklenmesi bakımından da önem arz etmektedir. Çünkü Dayanışma Hareketi kendi içinde dini, milliyetçi ve sol motifleri bir arada barındıran bir harekettir. Hareket içinde dini motiflerin ayağını Katolik kilisesi oluştururken Milliyetçi ayağını da hareket içinde vurgulanan Rus karşıtlığı retoriklerdir. Özellikle Katolik kilisesi’ nin Hareket içinde rolü oldukça baskındır. 13 Aralık 1981 yılında ülkede ilan edilen sıkıyönetim sırasında Katolik kilisesi, Dayanışma Hareketi adına Polonyalı işçilerin sözcülüğünü üstlenmiştir (Ramet, 1988: 101-103).

Dayanışma Hareketi içinde kilise, devlet ve Dayanışma Hareketi’i arasında arabuluculuk rolü üstlenmiş ve bu uzlaştırıcı yanı ile 1989 yılında hükümet tarafından da devlet ve kilise arasındaki ilişkileri düzenleyecek olan bir yasaya sahip olma hakkı bulmuşlardır. Kilisenin özerkliği, din adamlarının yaşam garantileri ve vergilendirme üzerine kolaylıkların tanınması

gibi hususlar yasanın içeriğini oluşturmuştur. Böylece Katolik kilisesi komünist dönemden en güçlü kurumu olarak yeni döneme geçiş yaşamıştır (Özcan, 2009: 180-182).

Dayanışma Hareketi'nin komünist rejimi sona erdirerek demokrasiye geçişi, Katolik kilisesi'nin de kendini yeniden revize etmesi anlamına geliyordu. Bu geçiş süreci içinde Katolik kilisesi, 2002 yılında *Center for Research of Public Opinion* (OBOP) a göre Polonya'nın en güvenilir kurumu olmuştur. Yine aynı araştırmanın bir diğer önemli sonucu ise toplumun %98'inin kendini Katolik olarak tanımlaması olmuştur (CBOS, 2002).

Geçiş süreci içinde kilise daha önceki baskınlığını artık sadece Dayanışma Hareketi ile değil devletin tanıdığı ayrıcalıklar ile yürütüyor ve halkla iletişimini medya üzerinden yapması daha da erişilebilir hale gelmiştir. Özellikle 1991 ve 1993 yılları arasında hem anayasa tartışmalarında söz sahibi olan Katolik kilisesi hem de kendi yürüttükleri medya araçlarını genişleterek, doğum kontrol, kilise için ekonomik fon ve kaynaklar yine aynı şekilde dini eğitim ve kilise okullarının varlığını arttırmak noktasında ülke içinde devlet kanalı ile söz sahibi olabilmıştır. 1990 yıllarında Katolik kilisesi'nin din dersleri özelinde Eğitim Bakanlığı'na yaptığı baskılar, Eğitim Bakanlığı'nın yazılı emri doğrultusunda devlet okullarında din derslerinin konulması ile sonuçlanmıştır (Karbonski, 2000: 125-126).

Günümüzde Polonya'da din dersleri Eğitim Bakanlığı'nın 1992 yılında belirlediği yönetmelik doğrultusunda işlenmektedir. Bu derslerin içeriği ve yazılan ders kitabının konusunu ya da nasıl olacağını kilise belirleyerek Eğitim Bakanlığı'na iletmektedir (Rynkowski, 2000: 264-267).

Kilise her zaman kalıcı bir unsur olmuştur. Toplumsal hayat ve siyasi hayat kilisenin etkisinden bağımsız olarak değerlendirilmemiştir. Polonya'nın Avrupa Birliği üyeliği ikilem yaratsa da Vatikan ve Katolik kilisesi Polonya'nın dini mirasları vurgusunu başka bir boyuta taşıyarak Polonya'nın Hristiyan mirasını korumadaki rolünü kutsallaştırmış ve aynı zamanda Avrupa ile entegrasyonun Hristiyan Mirasında çok önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu durum önceleri

ikilem yaratan sorun olarak görülmüştür. Ancak daha sonra entegrasyon aşamasında kilise tarafından doğrudan bir ikilem yaratmak amaçlı görülmemiştir (Özcan, 2009: 185- 186).

Avrupa Birliği'ne karşı Polonya Katolik kilisesi'nin yaklaşımları analiz edildiği zaman ilk aşamada Avrupa'ya dönüş adı altında daha çok kilisenin Avrupa'ya rol modeli bir kurum olması süreci, ikinci aşamada şüphelerin belirmeye başladığı ve AB'nin sorgulanmaya başladığı bir süreci ve son olarak da tehdit algısı ile yaklaşılın realist Avrupa vizyonu taşıyan bir süreç söz konusudur. Kilise için üyelik hem kaygı hem de motivasyon olarak değerlendirilmiştir. Bunun alt yapısını oluşturan temel kaygılar ise; yozlaşma, yozlaşmanın beraberinde Hristiyan değerlerini de yok edeceği fikri ve egemenlik konusunda kayıpların yaşanacağı korkusudur. Bu noktada da Avrupa Birliği halk için Sovyetler Birliği ile kıyaslama yapılan bir durumu da beraberinde getirmiştir (Tellioğlu, 2015: 98-110).

Örneğin; 1977 SSCB anayasasında “toplumsal komünist bir yerel yönetimin geliyeceği sınıfsız bir toplumdan” bahsederken, Maastricht Anlaşması'nda “vatandaşı en yakın olabilmesi adına kararların en alt derecede alınacağı bir Avrupa” dan bahsedilmektedir (Drzonek, 2006, s. 81).

Vatikan ve Polonya Katolik Kilisesi için AB üyeliği içinde Anayasal süreçte dini motiflerin varoluşu oldukça önemlidir. Papanın Polonya'nın üyeliğine tarihi ve dini misyon yüklemesi bu anayasal süreçte de rol oynamıştır. Tanrı atfına yer verilmesi için çaba gösteren kilise, diğer Katolik kiliselerinin de Avrupa'nın Hristiyan değerlerine destek olmasını sağlamıştır. Hristiyan değerler algısı yerine diğer kesimlerin de ötekileşmemesi adına ruhsal miras denmesini sağlamışlardır. Yapılan araştırmalarda Polonya halkının %41'inin Avrupa Birliği Anayasası içinde giriş kısmında Hristiyanlığa atıf yapılmasının gerekli olduğunu düşünmüşlerdir (Burdziej, 2005, s. 171-172).

2002 yılında “Entegrasyon Sürecinde Polonyalı Rahipler” adlı ve Polonya piskoposluğu tarafından yayınlanan bir bildiride, gelecekte Avrupa için kabul edilecek olan Anayasası içinde anne rahmindeki yaşamın korunmasına, Tanrıya, evlilik ve kadın erkek ilişkileri ile ilgili atıfların yapılmasına yönelik beklentilerini dile getirmişlerdir (Markowska, 2011, s. 143).

Komünizm öncesi ve komünizm sonrası döneme bakıldığında, Katolik kilisesinin Polonya içinde demokratikleşme sürecinde özellikle ön planda olması ve arzu ettiklerini baskınlıklarıyla gerçekleştirebilmeleri ülkenin sosyo-politik dönüşümünde de önemli bir süreci başlatmıştır. Örneğin; Katolik kilisesi medya elini güçlendirmeyi başarmış ve 1989 yılında ilk kez Katolik yayın yapan radyo ve televizyon kanalları açılmasını sağlamışlardır. Kendi yayınları dışında olan yayınların da Hristiyan değerleri doğrultusunda yayın yapabilmesi hususunda devlet eli ile hukuki kazanımlar elde etmiştir. Kürtaj konusunu Katolik kilisesinin en başarılı olduğu konulardan biri olmuştur. Kürtajın yasaklanmasını ve bebeğin ana rahmine düştüğü andan sonra hayatının sonlandırılmasını günah ile değerlendiren kilise, demokratikleşme sürecinde önceliğini bu konuya vermiştir. Öyle ki halk oylamasına dahi gidilmeden parlamento aracılığı ile kürtajın yasaklanmasını sağlayabilmişlerdir. Resmî belgeler aracılığı ile araştırıldığında Avrupa içinde en düşük kürtaj oranı Polonya’da görülmektedir. Eğitim konusunda yine herhangi bir yasa denetimi olmaksızın yazılı olarak yönetmeliğin Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülmesini sağlayan kilise, baskıları sonucunda bugün hala o dönemin din eğitimi sürdürmektedir. Kurumsal anlamda bir rol yürüten kilise, Polonya’nın Avrupa Birliği üyeliğinde de kurumsal yaklaşımını sürdürmüştür. Etkin bir rol oynadığı bu süreç içinde halkın yaklaşımı kilisenin AB’ye biçtiği rol ile şekillenmiştir (Tellioglu, 2015).

Polonya, günümüzde parlamenter sisteme sahip bir devlettir. Ülkede siyasal sistem yasama, yargı ve yürütmeye dayalıdır. Parlamento “sejm” (alt meclis) ve “senato”dan (üst meclis) oluşur (Szymanek, 2007, s. 57 – 69). Polonya, Avrupa’nın ilk, dünyanın ise ikinci yazılı anayasasına sahiptir. Bu anayasa aynı zamanda Polonya’nın da ilk anayasası olarak 3 Mayıs 1791 yılında kabul edilmiştir (Moldowa, 2007: 27 – 40).

Polonya, AB ve NATO üyesidir. Polonya, AB içerisinde altıncı en büyük ekonomiye sahip ülkedir. 24 Mayıs 2015 yılında Cumhurbaşkanlığı seçimleri yapılmıştır. Seçimi Adalet ve Hukuk Partisi (PiS) kazanmıştır. Andrzej Duda, 6 Ağustos 2015 yılında görevine başlamıştır. Duda, 6 Ağustos 2020’ de seçimleri tekrar kazanarak ikinci dönemine başlamıştır (<https://www.mfa.gov.tr>).

Duda geleneksel değerlerle bilinen bir liderdir. Hukuk, medya ve LGBT haklarına yönelik kendi dönemini içinde aldığı kararlar hem Polonya halkı hem de Avrupa Birliği tarafından tepki

çekmiştir. AB'nin 2020 seçimlerinde Duda' ya karşı tepkilerinin merkezinde medya reformu, eşcinsellerin evlat edinmesini engelleyen reform ve Yüksek Mahkeme başkanının seçilme sürecine ilişkin kararları yer almaktadır. Duda, AB'ye göre ABD ile daha yakın ilişkilere sahip bir liderdir. Polonya halkının geleneksel Polonyalı değerlere olan pozitif yaklaşımı, Duda'nın seçimleri de kazanmasına neden olmuştur. Çünkü Duda, Polonya halkına istikrar ve yeni yatırımları vaad etmiştir. Ayrıca kendisi geleneksel aile değerlerine de atıfta bulunmuştur (<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ab-nin-kiskacindaki-duda-polonya-da-yeniden-cumhurbaskani-secildi/1908899>) .

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. POLONYA’NIN NATO VE AB ÜYELİĞİNİN ANALİZİ

3.1. KUZEY ATLANTİK ANTLAŞMASI ÖRGÜTÜ (NATO)

3.1.1. NATO’nun Kuruluşu, Amacı ve Yapısı

İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesiyle savaştan yenik çıkan ve ekonomik, askeri ve siyasi anlamda çöküş yaşayan Avrupa, soğuk savaş döneminde kendi güvenliğini tek başına sağlayamayacağını anlayarak ABD’nin öncülük ettiği Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı olan NATO’ya üye olmuştur. ABD, İngiltere, Norveç, Portekiz, Hollanda, Kanada, İtalya, Danimarka, Belçika, Lüksemburg, İzlanda ve Fransa NATO’nun ilk üyesi olan devletlerdir. Böylece ABD güvenliğin sağlanması adına birtakım düzenlemeler gerçekleştirmeyi öngörmüştür. Savaşın sona ermesiyle SSCB ise Litvanya, Polonya, Romanya, Estonya ve Finlandiya’nın bir kısmını işgal etmiştir. Bu yayılma politikasını, kontrolü artırmak adına Doğu Avrupa ülkeleri üzerinde gerçekleştirmiştir. Böylece SSCB kendine uydu ülkelere bir blok oluşturarak Almanya ile olası bir savaşa karşı kendine “Tampon Bölge” (*Buffer Zone*) oluşturmuştur. SSCB’nin bu politikaları doğrultusunda ABD’nin komünizm tehlikesine karşı Çevreleme Politikasını uygulaması, SSCB’nin diğer komünist ülkelerle bir araya gelerek Komin Formu kurmasına sebep olmuştur. İki Kutuplu Dünya kendini iyice belirgin hale getirmiştir. Avrupa’nın ortak savunma ihtiyacı yaşadığı en belirgin olay ise 1948 yılında Prag darbesi ile Sovyetlerin Çekoslovakya’yı kendi hakimiyeti altına almasıdır. Bu olaydan sonra Brüksel Paketi imzalanarak bu perspektifle “Batı Birliği Savunma Teşkilatı” adında askeri bir organizasyona gittiler. ABD’yi de bu ortak savunmanın bir parçası haline getirmek isteyen Batı Avrupa, ittifak için Kanada’yı ve ABD’yi de kapsayan Kuzey Atlantik Paketi görüşmelerine başlamıştır. Böylece, 4 Nisan 1949’da Kuzey Atlantik İttifakı olan NATO kurulmuştur (Yiğittepe, 2017: 17 – 22). NATO’nun kurulmasıyla, ABD, SSCB karşısında ilk adımı atmış ve “durdurma” politikasını bu ittifak ile gözetmiştir (Sarıay, 1988: 76).

Kuzey Atlantik Antlaşması bir giriş bölümü ve on dört maddeden oluşan ve nihai amacı hem askeri hem de ekonomik, siyasi ve sosyal alanlarda da iş birliği gerçekleştirmeye çalışan bir antlaşmadır (Alacakaptan, 1986: 2). Kolektif güvenlik amacıyla kurulan NATO, belirli

tehditlere karşı güçlerini birleştirmek isteyen Avrupa ve Kuzey Amerika'nın güvenliği ve çıkarlarını gözetir (Dedeoğlu, 2014: 304 – 305). NATO, savunma amacını gerçekleştirmek için müttefiklerinin silah ve askeri kapasitesini güçlendirmeyi, üyeler arasındaki diyalogu güçlendirmek için görüşmeler yapmayı ve Transatlantik olarak adlandırılan bölgede istikrar ve refahın gelişmesi adına demokrasi, hukukun üstünlüğü gibi dinamikleri gözeterek barış ve güvenliği sağlamayı ilke edinmiştir (Gözen, 2006: 178 – 181). Bu ilkeler NATO'nun aynı zamanda uluslararası bir aktör haline gelmesine neden olmuştur. NATO'nun hem askeri bir ittifak hem de kolektif bir güvenlik örgütü olduğunu söyleyebiliriz (Oğultürk, 2005: 58).

NATO üç ana bölümden oluşur. Bunlar sırasıyla NATO Konseyi, NATO Genel Sekreterlik ve NATO Askeri Organlar ve bunlara bağlı olarak çalışan birimlerden oluşur. NATO içerisinde en merkezi konumda olan bölüm konseydir. Üye devletlerin bütçelerini oluşturan ve askeri katkıların niteliğini belirleyen yine konseydir. Konseye bağlı olan Savunma Planlama Komitesi biriminin amacı ise ortak savunma planlarına ve askeri makamlara öncülük ederek NATO'ya hizmet etmektir. Genel sekreter hem konseye hem de Savunma Planlama Komitesi'ne başkanlık eder. Bunun yanı sıra Nükleer Planlama Grubu ve Nükleer Savunma İşleri Komitesi başkanıdır. Genel sekreterin görevlerinden biri de ortak tavır alınacak konuları gündem olarak sunmaktır. Süreci başlatabilir hatta gündemi yönetebilir. Uzlaştırma, arabuluculuk gibi misyonlar da edinebilir. Yürütme Sekreterliği, siyasi işler dairesi, bilimsel işler dairesi, altyapı, lojistik ve Konsey Harekât Dairesi, Savunma Planlaması ve Politika Dairesi ve Savunma Desteği İşleri Dairesi genel sekreterliğe bağlı olan birimlerdir. Ve son olarak askeri komite, NATO komutanlıkları ve uluslararası askeri personelden oluşur. En üst askeri organ olan komite içinde savunma bakanları ve genelkurmay başkanları bulunur (Yiğittepe, 2017: 28-31).

NATO'nun en temel stratejisi Sovyet yayılmacılığını durdurmaktır. Bu yüzden ilk icraatları SSCB karşısında askeri sayısal dengenin sağlanmasıydı. Savunma biçiminin nükleer silahlar kanalı ile yapılması ABD'nin hakimiyetinin NATO içinde büyümesine neden olmuştur (Turan, 2001: 154).

Çift kutuplu dünyada, Nato'nun temel amacı savunma ve caydırıcılık olan stratejileri uygulamaktır. Bu amacı güden NATO, dört tane stratejik konsepte sahip olmuştur. NATO'nun Konsey tarafından onaylanan ilk resmi stratejik konsepti ise 6 Ocak 1950'de yayınlanmıştır. İçeriği ise olası bir saldırı durumunda kuvvet kullanımının olabileceği fakat önceliğin *caydırıcılık* odaklı olduğu bu stratejik konsept yerini Kore Savaşı'nın baş göstermesi ile merkezi bir askeri gücü oluşturmak olmuştur. Böylece *Avrupa Müttelik Kuvvetleri Yüksek Komutanlığı* kurulmuş ve ilk komutanı ise Dwight Eisenhower olmuştur (Aksu, 2009: 1-3).

1954 yılında Lizbon Antlaşması sonrasında sayıca SSCB karşısında konvansiyonel güçlerin dengelenmesi ve gerektiğinde her tür silah ile karşılık verebilme kapasitesi olan NATO, üçüncü bir strateji belirleyerek 1957 yılında "*Kitlesel Karşılık*" konseptini ilan etmiştir. Bu konsepte göre NATO Sovyetler Birliği'ne her durumda kitlesel karşılık verebilirdi. Ancak ülkelerin bunu tehdit olarak algılaması ve dönemin en önemli olaylarından olan Küba Füze Krizi sonrası 1968 yılında "*Esnek Karşılık Stratejisi*" konseptini yayınlamıştır. Böylece saldırı karşısında silahlar kademeli olarak artacaktı. Burada üç aşamalı bir karşılık verilmesi söz konusuydu. Bunlar Doğrudan Savunma, Kontrollü Tırmanma ve Genel Nükleer Karşılık idi (Erhan, 2001: 570).

3.1.2. NATO'nun Genişlemesi

NATO'nun kuruluş nedeni Sovyetler Birliği'nin varlığı olsa da, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle yine de diğer amaçlarını yerine getirmeye devam etmiştir. Hatta yeni dünya düzeni içinde 1954 yılında Lizbon Antlaşması sonrasında sayıca SSCB karşısında konvansiyonel güçlerin dengelenmesi ve gerektiğinde her tür silah ile karşılık verebilme kapasitesi olan NATO, üçüncü bir strateji belirleyerek 1957 yılında "*Kitlesel Karşılık*" konseptini ilan etmiştir. Bu konsepte göre NATO Sovyetler Birliği'ne her durumda kitlesel karşılık verebilirdi. Ancak ülkelerin bunu tehdit olarak algılaması ve dönemin en önemli olaylarından olan Küba Füze Krizi sonrası 1968 yılında "*Esnek Karşılık Stratejisi*" konseptini yayınlamıştır. Böylece saldırı karşısında silahlar kademeli olarak artacaktı. Burada üç aşamalı bir karşılık verilmesi söz konusuydu. Bunlar Doğrudan Savunma, Kontrollü Tırmanma ve Genel Nükleer Karşılık idi (Erhan, 2001: 570).

NATO’da bu değişim ve dönüşümün en önemli noktasından biri coğrafi olarak genişlemenin gerçekleşmesidir. Daha önce düşman olarak gördüğü doğu bloğuna doğru genişlemeye başlayan NATO, savunma örgütü misyonundan da fazlası olmaya başlamıştır. Daha önce caydırıcılık ve çevreleme politikası uygulayan NATO, Soğuk Savaş sonrasında askeri operasyonlar düzenleyen bir örgüt haline gelmiştir. NATO’nun dönüşümünün en önemli nedenlerinden biri de artık komünizm tehdidi yerine daha farklı bir tehdit algısının uluslararası sistemi etkisi altına almasıdır. Terör, göç, enerji ve siber riskler Yeni Dünya Düzeni’nin tehdit olgularını meydana getiren dinamiklerdi. Bu dinamikler tehdidin küresel boyutunu da yansıtmaktaydı (Oğuzlu, 2012: 9-11).

Soğuk Savaş sonrası ilk olarak 1994 yılında Brüksel Zirvesi’nde NATO’nun doğuya doğru genişlemesine karar verilmiş ve eskiden Varşova Paktı üyesi olan devletleri NATO’ya davet etmesi ya da kabul ediyor olması dönemin en önemli gelişmelerinden biri olmuştur. 1990 yılının ortalarından itibaren SSCB etkisi altında bulunan ülkelerin NATO’ya üyelik başvurusu yapmaları, yeni dünya düzeninde NATO’nun hâlâ temel bir savunma örgütü olarak Sovyet tehdidi olmadan da varlığını sürdüreceğini göstermekteydi. Brzezinski “Büyük Satranç Tahtası” adlı eserinde NATO genişlemesi ve Avrupa entegrasyonu arasında kurduğu korelasyonda ABD’nin çıkarlarına hizmet ettiği çıkarımında bulunmuştur (Brzezinski, 1998: 178-180).

İlk olarak 1999 yılında Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti ardından 2004 yılında Bulgaristan, Romanya, Estonya, Litvanya, Letonya, Slovakya, Slovenya ve 2009 yılında Hırvatistan ve Arnavutluk NATO’ya üye olmuştur. 1999 yılından itibaren NATO terörizmi kendisine karşı tehdit olarak tanımlamıştır. 2002 yılında Prag Zirvesi’nde Avrupa’da askeri kapasite yönünde artırıma gitmesi de bu tehdide karşı duyduğu korkuya karşı attığı bir adımdır. Terörizme karşı ortak Eylem Planı üzerinde duran NATO, Afganistan’da bulunan Taliban güçlerine karşı terörizmle mücadeleyi gündemde tutmuştur (Bayır, 2013: 32- 33).

3.1.3. NATO'nun Stratejik Konseptleri

Soğuk Savaş boyunca NATO'nun temelde iki en önemli stratejik konsepti olmuştur. Bunlar; Caydırıcılık ve Devlet merkezli tehditlere karşı savunmadır. Farklı koşullar altında güvenliği sağlama amacı ile farklı konseptlere de yer veren NATO için temelde dört stratejik konsept ön plana çıkmıştır. Ayrıca, NATO'nun dönüşümünü belirli koşullar altında tanımlamak gerekirse Soğuk Savaş ve Soğuk Savaş sonrası dönem, 11 Eylül olarak üç aşamada yapılabilir. Dünyada güvenliğin tehdit alanı değişikçe strateji ve bu stratejilerin dönüşüm alanları da farklılık gösterebilmektedir (Aksu, 2019).

NATO'nun Soğuk Savaş boyunca geliştirdiği stratejik konseptler:

- i. 6 Ocak 1950'de kabul edilen "Tecavüzü Caydırma" stratejisi
- ii. 3 Aralık 1952'de kabul edilen "Entegre Kuvvetlerin Oluşturulması" stratejisi,
- iii. 23 Mayıs 1957'de kabul edilen "Topyekûn Karşılıklılık" stratejisi ve
- iv. 16 Ocak 1968'de kabul edilen "Esnek Karşılıklılık" stratejisi olmuştur (Pekşen, 2012, ss. 40).

NATO'nun Kurucu Antlaşması'ndan olan 5. Maddesi gereğince ; Sovyetler Birliği tarafından NATO üye ülkelere yapılacak olası bir saldırı durumunda bu davranış tüm üyelerin aleyhine yapılmış kabul edilecek ve kolektif savunma ile SSCB üzerinde caydırıcılık politikası uygulanabilecekti (Twigge ve Macmillan, 1996: 271-273). Bu maddenin içindeki en önemli noktalardan biri ise nükleer kullanımın da bu maddenin içinde yer edinmesidir. Olası bir saldırı nükleer bir tepkiyi de beraberinde getirebilirdi. Buradaki en temel argüman nükleerin SSCB için caydırıcı bir unsur olarak değerlendirilmesidir (Karaosmanoğlu, 2014: 12). Kore Savaşı ile Türkiye ve Yunanistan 1952 yılında Lizbon Antlaşması ile NATO'ya üye olarak örgütün güneydoğu kanatı olmuşlardır. Böylece ikinci konsept olan farklı kuvvetlerin birleşerek ortak bir savunma göstermesi hedeflenmiştir.Fakat tüm bu gelişmeler sırasında 1962 yılında gerçekleşen Küba Füze Krizi ile nükleer konusunda her iki blok da gerilimi tırmadığı için Topyekûn Karşılık stratejisi biraz daha esnetilerek değiştirilmiştir. Bu stratejinin diğer stratejilerden farkı ise sadece askeri anlamda değil siyasi mekanizmaların da konsept içinde aktif olduğu bir süreci içinde barındırmasıdır (Pekşen, 2012).

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla beraber dinamikler de küresel anlamda değişmiştir. Hem Varşova Paktı'nın sona ermesi hem de ekonomik olarak serbest piyasa ekonomisinin reformlara yansmasıyla beraber NATO varlığı sorgulanan bir yapı haline dönüşmüştür. Bu durum yeni misyonların tanımlanması ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Bunun sonucu olarak ise NATO yapılanmasını daha meşru bir zemine oturtmayı tercih etmiştir. İttifak askeri yapılanmanın yanı sıra siyasi olarak da varlığını koşullar altında uyumlu hale getirmeye çalışmıştır (Ceylan, 1999: 10).

Soğuk Savaş ortak bir düşmana karşı geliştirilmiş stratejilerin konsept olarak kabul edildiği bir dönemken Soğuk Savaş sonrası dönem için bu durum değişmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle ift Kutuplu dünya da sona ermiştir. Artık SSCB ortak bir düşman olarak değerlendirilmezken dünyada da tehdit olarak algılanan olgular değişmeye başlamıştır. Bölgesel olan sorunlar daha çok çatışmaların yaşanmasına ve aynı zamanda da tehdit unsurunun artık bu çatışmaların, terörün ve asimetrik güçlerin daha çok uluslararası arenada olduğu bir süreci beraberinde getirmiştir. Bunun sonucu olarak da siyasi ve askeri değişim ve dönüşümlerinde NATO içinde güvenlik boyutu ile ele alınmıştır. Böylece sınırlarını genişletme kararı almıştır. İş birliğine dayalı olan bu yaklaşım ile potansiyel risklere ve istikrarsızlıklara karşı bir güvenlik erevesi belirlemiştir (Purtaş , 2005 : 9).

Soğuk Savaş sonrasında NATO'nun ilk konsepti, 1991 yılında Roma Zirvesi ile yürürlüğe konmuştur. Bu konsept ile NATO'nun tehdit olarak algıladıkları , yapılan bu yeni konseptte dönüşümün dinamikleri ve biçimi ele alınmıştır. Merkez odaklı bir tehdit algılamasının yerini milliyetçi çatışmaların ve kitle imha silahlarının oluşturduğu, ekonomik ve siyasi istikrarsızlıkların ön planda olduğu bir güvenlik odaklı tehdit algılamasından söz edilmiştir. Merkez odaklı tehditlerin söz konusu olmayışı bölgesel çatışmaların da ön planda olmasıyla hareketli kuvvetlerden oluşan sınırları genişlemiş bir NATO, kriz nleme ve barışı korumak ve devamlılığını sağlamak prensiplerini amaç olarak edinmiştir. Böylece AB, BAB ve AGİT ile iş birliği de mümkün olmuştur. 1994 yılında NATO'nun "Barışı tahsis etmek" amaı ile Bosna ve Kosova yaşanan etnik çatışmalarda operasyon uygulamıştır. Bu operasyonun arka planında

yatan temel neden ise bu tip çatışmaların avrupa içinde istikrarsızlık yaratma telaşı ile bağdaştırılabilir (Purtaş, 2005: 9-10).

Roma Zirvesi'nin NATO için yüklediği anlamları şu şekilde sıralayabiliriz:

- a) -Avrupa'da demokratik kurumların gelişmesi ve anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümlenmesine dayanan; hiçbir ülkenin diğerinin üzerinde güç kullanma yoluyla egemenlik kuramayacağı istikrarlı bir güvenlik ortamının sağlanması,
- b) -NATO'nun üyelerin güvenliğini sağlamak için risk oluşturabilecek muhtemel gelişmelere ve müttefiklerin ortak endişe alanlarına yönelik gerekli koordinasyonu sağlayacak Atlantik-ötesi bir forum niteliği kazanması,
- c) -NATO'nun, üyelerine yönelecek herhangi bir saldırı tehdidine karşı ortak savunma ve caydırıcılık görevini yerine getirmesi,
- d) -Avrupa içindeki mevcut bulunan stratejik dengenin korunabilmesidir (Davutoğlu, 2004, ss. 230).

Roma Zirvesi'yle beraber gelen değişimlerin siyasi ayağını bazı ülkelerle NATO arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi üzerine kuruludur. Bunlar; Doğu Avrupa, Orta Avrupa ve Baltık ülkeleridir. Belirsizlik ortamında olası bir istikrar tehdidi karşısında Avrupa güvenliğinden sorumlu olan NATO bu bölgelerde de etkinliklerde bulunarak koordinasyon sağlama arzusu içinde olmuştur (Güzel, 2009: 27).

Londra ve Roma Zirvelerinden sonra alınan kararlar ve uygulamaya konulan Yeni Stratejik Konsept'in değerlendirilmesi amacıyla NATO üyesi ülkelerin Hükümet ve Devlet Başkanları Ocak 1994'de Brüksel'de bir araya geldiler (Schulte, 1995).

1991 yılında NATO, Rusya'da yaşanan darbeden dolayı bölgedeki eski sovyet ülkelerindeki demokratikleşme süreçlerini etkilememesi adına Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi'ni (KAİK) [North Atlantic Cooperation Council-NACC] kurmuştur. Konseyin temel amacı bölgedeki ülkelerin olası bir saldırıya maruz kalmaması ve demokrasilerinin bu olumsuz süreçlerden

etkilenmeyerek bölgede NATO hakimiyetinin etkinliğini arttırmaktır. Ancak tüm bu amaçların yanı sıra, konsey ne yazık ki bölgede etkin olamamış ve eski Varşova Paktı üyelerinin geçici bir araç olarak algıladı bir danışma kurulu olmaktan öteye geçememiştir (Çayhan ve Güney, 1996: 52).

KAİK başarısız olduktan sonra bölgede eski Sovyet ülkelerinin kaygıları daha çok ön plana çıkmış ve NATO gündeminde daha çok yer edinmeye başlamıştır. Bunun bir sonucu olarak ise NATO bu ülkeler ile *Bariş İçin Ortaklık (BİO) [A Partnership for Peace-PfP]* bir program ile yapılandırma yapmıştır (Woodliffe, 1998: 177). Bu programın nihai amacı;

- a) -NATO ile iş birliğinde katılan ülkelerin ortak manevra, eğitim ve planlama süreçlerini gerçekleştirmek,
- b) -Üyelerin NATO ile daha uzun ömürlü bir ilişkiye sahip olması durumunda gelişimlerini sağlamak,
- c) -Birleşmiş Milletler (BM) ve AGİT kontrolü altında olacak olan olası operasyonlarda katkı sağlamak,
- d) -Bütçe çalışmalarının şeffaflılığı ve Ulusal anlamda savunmanın hem planlanması hem de demokratik olarak kontrolünün sağlanabilir olmasıdır (Wijk, 1998: 79).

BİO ile arka planda kalan ama aslında temel amaç olan durum Soğuk Savaş sonrası bölgedeki istikrarsızlığı avantaja çevirmek isteyen NATO'nun genişleme politikalarında eski Varşova Paktı olan üye devletlerin NATO ile arasında güven bağı oluşturmak ve küresel güvenlik tehditlerinden biri olan etnik ve milliyetçi çatışmaların avrupa güvenliğine zarar vermemesi ve bölgede avrupadaki NATO askerlerinden ziyade bölgedeki üye ülkelerin askerlerinin bu çatışmalara müdahale edebilmesini sağlamak olmuştur. Örneğin; Bosna- Hersek Savaşı süresince askeri kuvvet uygulanmasında isteksizliğin zeminde de bu argüman yatmaktadır. Çünkü bu programın en çok etkisinin olduğu zaman eski Yugoslavya'da uygulanan askeri operasyonlarda gerçekleşmiştir (Çayhan ve Güney, 1996, s. 56).

Soğuk Savaş sonrası siyasi ve askeri süreci AB ile ortak yürütmeye çalışan NATO bir yandan da 1996 yılında Berlin’de NATO Dışışleri Bakanları olarak toplantı düzenlemiş ve toplantının bir sonucu olarak yeni bir bildiri yayınlamıştır (NATO, 1996).

“Berlin Artı” olarak adlandırılan düzenlemeler bazı unsurlardan oluşmaktaydı. Bunlar:

- a) -NATO operasyonlarında AB’nin operasyonel olarak katılımı,
- b) AB başkanlığındaki operasyonlar için NATO Avrupa komutanlığı seçeneğine sahip olması,
- c) NATO savunma planlama sisteminin gerektiğinde AB operasyonları emrine kuvvet verilecek şekilde uyarlanmasıdır (<http://arsiv.sabah.com.tr/2005/10/10/gnd110.html> , 10 Ekim 2005).

Soğuk Savaş sonrası oluşturulan ilk stratejik konsept 1999 yılının sonlarına doğru gelindiğinde dönemin ihtiyaçlarını o kadar da karşılayamadığı için ikinci bir stratejiye ihtiyaç duyan NATO, “5. Madde Dışı Krizlere Müdahale Operasyonları” kavramlı yeni bir stratejiyi uygulayarak üyelerin sınırları dışında yaşanan krizlere de müdahale etmeyi öngörmüştür. 5. Madde ilk kez 11 Eylül 2001 yılında Amerika İkiz Kuleler’ in bombalaması sonrasında uygulanmıştır. Uluslararası terörizmle mücadele amaçlı uygulanan madde esasında 2002 yılında yapılan Prag Zirvesi’nde gündeme getirilen Ortak Eylem Planı olarak askeri bir konsept oluşturulması ile ön planda olmuştur. Böylece terör karşısında NATO’nun rolü ilk defa İstanbul’da yapılan 17’nci NATO Zirvesi (28-29 Haziran 2004) ile küresel rolü belirginleştirilmiştir (Aybet, 2004). NATO, 2002 Prag, 2004 İstanbul, 2006 Riga, 2008 Bükreş, 2010 Lizbon ve 2012 Chicago Zirveleri ve 2010 Lizbon Zirvesinde kabul edilen son stratejik konsept ile söz konusu güvenlik ortamına uygun çözümler üretmeye çalışmıştır (Pekşen, 2012, ss. 45).

2002 yılında Prag Zirvesi sonrasında *NATO Mukabele Kuvveti*’nin (*NATO Response Force – NRF*) *Müttefik Kuvvetler Dönüşüm Komutanlığı* (ACT) kurulmuştur. Küresel anlamda rolü belirlenen NATO daha sonra 2009 yılında Strasburg Zirvesinde ‘İttifak Güvenliği Deklarasyonu’ ile yeni bir konsept hazırlığına başlamıştır. Bu bağlamda, 2010 Lizbon Zirvesi ile yeni bir konseptin de temeli atılmıştır. Nükleer ve konvansiyonel caydırıcılığı ön planda

olduğu ancak kriz yönetimin arka planda kaldığı bir strateji ile iş birliğine dayalı güvenliği ilke olarak edinmiştir (Aksu, 2019: 5-6).

3.2. AVRUPA BİRLİĞİ (AB)

3.2.1. AB'nin Kuruluşu, Amacı ve Yapısı

Avrupa Birliği'ni (AB) anlamak için Avrupa'nın bir araya gelme fikrine nerede ve nasıl ihtiyaç duyulduğundan bahsetmek belki de devlet dışı aktörlerin devletlerin çıkarlarını gözettiğini bir kez daha belirtmek için oldukça önemlidir.

1815 Viyana Kongresi Avusturya, Prusya, Rus İmparatorluğu ve Büyük Britanya arasında Avrupa Uyumunun kurulmasını sağlamıştır. Devletlerin nihai amacı savaşı engelleyerek monarşilerin zayıflayışını durdurmak ve merkezi aristokrasi – kraliyet – kilise olan rejimi korumaktır. Çünkü Fransız Devrimi ve Napolyon Savaşları, bir bakıma, bu devletlerin kendi çıkarlarını korumak ama aynı zamanda da güç dengesi açısından beraber olmak durumunda kalacakları bir zemin hazırlamışlardır. Devletlerin çıkarlarının söz konusu olduğu bu iş birliği büyük güçlerden oluşurken bir bakıma diğer devletlerin öylece katılabileceği bir sisteme de sahip değildi. Özellikle 19. yüzyıl Avrupası'nda güçler dengesi esasına dayalı olan “Avrupa Uyumunu” hem dünya siyasetinde kurumlaşmış ilk güç yönetim sistemi olarak ele alınırken hem de altını çizerek belirtilmelidir ki bir bakıma da güçler dengesini sağlamak için araç olarak görülen bu iş birliği, esasında devletler arasında barışı sağlamak adına denge kurmanın amaç, onu kurma biçimininse araç olarak olduğu bir realist görüşe de hizmet etmektedir. Realizme göre temel aktörün devlet olduğu bir uluslararası sistemde devletler güvenlik sorunları yaşar ve kendileri dışındaki bir aktöre güvenemezler. İşte tam da bu yüzden devletler çıkarlarını korumak için güçlü olmak zorundadırlar. Uluslararası politikaların güç mücadelesine göre şekillenmesi devletlerin de güçlerini maksimize etmek adına uluslararası örgütleri kendi çıkarlarına hizmet ettiği sürece katılım gösterebilir hatta güç dengesini yansıtan kurumlar olarak devletlerin birer aracı olarak değerlendirebilirler Sonuç olarak bir uluslararası örgüt olarak kurulan fakat amacını, işlevini yerine getiremeyen “Avrupa Uyumunu,” Birinci Dünya Savaşı'nın başarısızlığıyla da dağılmıştır (Rüma, 2014: 377- 380).

Avrupa Uyumu sonrası karşımıza çıkan ve düşünsel temelleri 1917’de ABD Başkanı olan Woodrow Wilson’ın “Barış İçin Cemiyet” fikrine dayanan “Milletler Cemiyeti” modern anlamda küresel düzeydeki ilk kurumsal merkezileşmedir. 19. yüzyıl Liberalizmi olarak da değerlendirilen Milletler Cemiyeti savaşı engellemek adına sisteme dair bazı öneriler taşır. En temel önerileri demokrasilerin birbirleriyle savaşmadığıdır. Çünkü demokrasilerde vatandaşlar da yönetimde söz sahibidir. Böylece olası bir savaş kararına karşı gelebilirler. Demokratikleşme önerisi o dönem savaşa neden olan çok uluslu imparatorlukların ulus-devlet olarak karşımıza çıkmasına neden olacaktır. İş birliğinin de en az demokratikleşme kadar barış için önemine vurgu yapılması sonucunda Milletler Cemiyeti kurulmuştur. Tıpkı Avrupa Uyumu’nda olduğu gibi burada da büyük güçler bir kurul meydana getirmiştir. Fransa, İtalya, Britanya ve Japonya’dan oluşan konsey, İtalya’nın Etiyopya ve Japonya’nın Mançurya işgaline engel olamadığı için itibarını yitirmiş, daha sonra da İkinci Dünya Savaşı ile tamamen varlığına son verilmiştir Dünya politikası karşısında kendi çıkarları doğrultusunda bir araya gelen ve yine bu çıkarlar karşısında dağılabilen uluslararası örgütler 18. Yüzyıl’dan bu yana kurumsallaşmaya hizmet etmişlerdir. Burada tekrar tekrar belirtmek gerekir ki tarihin de bizlere gösterdiği gibi kurumsallaşma, gücün elde edilmesi ya da korunması adına sadece bir araç olmuştur. Tüm bu liberal düşüncelerden beslenen oluşumların özü realist paradigmaya hizmet etmekten öteye gidememiştir. Dünya tarihinde en yıkıcı savaşlardan biri olan İkinci Dünya Savaşı’nın sonra ermesiyle sıcak savaş yaşanmamış fakat devletler barışa kolayca ikna olmadığı için devletler arasında çatışmalar yaşanmıştır. Bu süreç, “Soğuk Savaş” olarak tüm devletler arasında cereyan etmiştir. Buna neden olan dinamiklerden söz etmek aynı zamanda başarısız girişimlere rağmen tekrar bir araya gelmek durumunda kalan Avrupa’nın tarihsel arka planını ve o süreçteki çıkarlarını anlamak adına önem taşımaktadır. Savaşın ardından dünya kendini bulduğu soğuk savaş içinde iki yeni gücün hakimiyeti karşısında polarize olmak durumunda kalmıştır. Bu iki yeni güç, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Rusya’dır. Yine buna ek olarak ideolojinin baz alınarak gerçekleştirdiği bazı çatışmalar da bahsedilen kutuplaşmayı tetiklemiştir. Sovyetler, komünizmin bir doktrin olarak dünyada hâkim olması için dış politikasını bu doğrultuda biçimlendirmiştir. Bu durum, ideolojik olarak komünizme karşı gelenler ve onu destekleyenler olarak bir ayırım ile uluslararası politikayı etkilemiştir. Ve son olarak, bu yıkıcı savaştan yenilerek ayrılan devletlerin kendilerini maddi olarak toparlaması uzun zaman alacaktı. Bu da yenilgi yaşayan Almanya ve İtalya gibi devletlerin geri kalmasına neden olacaktı (Rüma, 2014).

Çift kutuplu Dünya, bir bakıma daha önce dünya politikasında söz sahibi olan ülkeleri arka plana atarak Avrupa’da güç boşluğu yaratmıştı. Yaşanan bu boşluk elbette söz konusu olan bu büyük iki güce yani ABD’ye ve Sovyet Rusya’ya hizmet edecekti. Örneğin, komünizmi dünyada egemen kılmaya çalışan Sovyet Rusya Avrupa, Ortadoğu ve Asya’da faaliyetlere başlayabilecekti. Tıpkı İkinci Dünya Savaşı’nın sonlarına doğru SSCB’nin Alman işgaline karşı askerlerini Polonya, Macaristan, Bulgaristan, Romanya ve Çekoslovakya’da komünizm adına eylemlerde bulundurması da az önce bahsedilen örneğe ispat niteliğindedir (Armaoğlu, 2018: 319- 322).

İki süper güç ile İkinci Dünya Savaşı sonrasında meydana gelen “Soğuk Savaş” Sovyet Rusya’nın nüfuz ettiği alanların daralması ve sonrasında 1991 yılında Sovyetler’in çöküşüyle sona ermiştir. Bu çöküş uluslararası sistem açısından 20. yüzyıl dünyasında büyük bir dönüşümün de kendisi olmuştur. Kenneth Waltz’a göre (Waltz, 2000: 5– 41) soğuk savaşın çökmesi sistemde yaşanan güç dağılımının kapasitesinin değişmesi ile alakalıdır. Bu durumda realist paradigmanın öngördüğü gibi sistem yapısal olarak hala anarşik olduğundan devletler de bu doğrultuda belirli bir davranışa yönelmelidir. Örneğin; Soğuk Savaş’ın yarattığı kutuplaşma Avrupa’da da ülkeleri kutuplaştırmış hatta ideolojik çekişmelere de ev sahipliği yapmıştır. Tüm bunlar bir bakıma ideolojik olduğu kadar jeopolitik olarak da çekişmelerin yaşanmasına neden olmuştur. Bu gelişmeler Soğuk Savaş boyunca ve sonrasında devletleri uluslararası sistemde ve dünya politikalarında çıkarlarını ve egemenliklerini korumak adına uluslararası örgütler aracılığıyla yeniden iş birliğine razı olmaya zorlamıştır (Kolasi, 2013: 152- 157).

Avrupa Birliği, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yukarıda bahsedilen tarihsel perspektifin doğrultusunda kurulmuş olan Avrupa’daki 6 devletin meydana getirdiği ve ardından stratejik olarak genişleme politikalarıyla yeni üye devletlere ev sahipliği yapan ulus-üstü ve devletler-arası bir uluslararası örgüttür. Birliğin önceliği kıtada ekonomik anlamda bir bütünlük sağlamaktır çünkü böylece siyasi olarak bir bütünleşme daha kolay meydana gelebilecektir (İnat ve Cicioğlu, 2014: 641).

1951 yılında Paris Antlaşması aracılığıyla Avrupa Birliği'nin basamağını oluşturan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) için Fransa, Almanya, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg arasında imzalar atılmış ve 1952 yılında yürürlüğe girmiştir. AB için en temel öncünün Fransa olduğunu söylemek mümkündür. Monnet Planı ekonomik bütünleşmeye duyulan gerekliliği belirtmiştir. Jean Monnet için bu bütünleşme Batı Federasyonu ile söz konusu olabilirdi. Robert Schuman tarafından düzenlenen ve 9 Mayıs 1950'de sunulan plan (Schuman Planı) ile ilgili olan görüşmeler, Paris Antlaşmasının imzalanmasıyla 18 Nisan 1951'de sonuçlanmıştır. AKÇT, Avrupa Birliği'nin basamağı olduğu kadar Realist kuram için de güç için devletlerin nasıl kendi çıkarları için iş birliğine yanaştıklarını ve bu iş birliğinin de daha sonra çıkarlardan biri haline geldiğini anlamak adına önemli bir göstergedir. Fransa'nın Almanya'yı tehdit olarak algılaması ile onu önleyici bir mekanizma ile kontrol etmek istemesi sonucu AKÇT'yi kurmaya olan heves, tam olarak az önce söz edilen gücü dengelemek için topluluğu bir aracı olarak görmesiyle alakalıdır. Bu antlaşma ile Almanya'nın silahlanması ya da buna benzer güvenlik açısından tehdit oluşturacak davranışları kontrol edebilecekti. Tıpkı Fransa gibi Almanya da kendi çıkarının peşinden giderek egemenliğini paylaşmayı Ruhr bölgesinde yaşadığı kısıtlamalara tercih etmiştir. Çıkarlar Avrupası'nı bir kez daha ön plana çıkarmak önemli olacaktır. Liberal olguları bünyesinde barındıran AKÇT her ne kadar diğer Avrupa ülkelerinin katılımına açık olsa da aslında Soğuk Savaş Doğu Avrupa'nın çemberin dışında kalmasına neden olacaktı. Bir diğer örnek ise, İkinci Dünya Savaşı'nda İspanyol General Franco'nun Hitler'e olan desteği İspanya'nın eksen dışında tutulmasına sebep oldu. Bu durumda topluluğun sadece ekonomik bir birleşmeyi değil esas olarak stratejik nedenlerin şekillendirdiği dinamiklerdendir (İnat ve Cicioğlu, 2014: 644).

AKÇT'nin ardından 1957 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Topluluğu (EURATOM) adında ekonomik iş birliğini geliştirmek için iki yeni topluluğa imza atmıştır. Füzyon Antlaşması'yla bu üç topluluğun yürütme organlarının birleştirilmesi sonucunda 1965 yılından itibaren "Avrupa Toplulukları" kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Bu kavramdan bahsederken üç Avrupa söylemini irdelemek, sonrasında Avrupa Birliği'nin organlarını anlamak ve bu söylemlerden hangisini tercih ettiğini gözlemlemek açısından da önemlidir. Söylem, egemenlik sistemlerinin veya çatışmalarının söze dökülmesi değildir; tam olarak insanın elde etmeyi hedeflediği iktidar, uğruna savaştığı ve savaşırken kullandığı şeydir (Foucault, 1971). İşte bu tanımlamanın ardından 3 tür Avrupa söylemini irdelemek daha doğru

olacaktır. Bunları “Devletler Avrupası”, “Yurttaşlar Avrupası”, “Bürolar Avrupası” olarak sıralatabiliriz. Her bir söylem, tarihi kendine göre değerlendirir. Bu söylemleri biraz daha detaylıca ele almadan önce geleneksel anlamda konfederalizm, Federalizm ve Fonksiyonalizm olarak da kategorize edebiliriz (Middelaar, 2014: 2).

Devletler Avrupası’nda uluslar egemenliklerini korurken çıkarları söz konusu olduğunda ortak kararlar alma eğilimleri söz konudur. Sadece devletler AB ya da benzeri bir birliği desteklemek için söz sahibidir. Yurttaşlar Avrupası’nda parlamento ve kamuoyu çok önemlidir. Çünkü yürütme, yargı ve yasama denetlenmelidir. Bu kurumlar ise Avrupa seçmeninden ötürü meşrudur. Bürolar Avrupası’nda ise bazı yönetsel dinamiklerin Avrupa bürokrasisi ile gerçekleştirilmesini öngörür. Tüm bu söylemlerin en temelinde göz ardı edilmemesi gereken bağlamlar ise devlet gücü, vatandaşlık ruhu ve idari yönetimdir. Devletler yaklaşımı için 15. yüzyıl, Yurttaşlar Avrupası için 1789 ve sonrası, Bürolar Avrupası için ise 1945’ten sonrasında ortaya çıkmıştır. Komisyon, Bakanlar Konseyi ve Avrupa Parlamentosu (Kurumsal Üçgen) Bürolar, Devletler ve Yurttaşlar söylemlerini temsil eder ve bir bakıma dengenin önemini yansıtır (Middelaar, 2014: 4 –5).

3.2.2. AB’nin Organları

Avrupa Birliği, kurumsal bir yapı olmasının yanında diğer uluslararası örgütlerden yapısal olarak ayrıştırılabilir. Bu ayrım doğrultusunda AB için *Sui Generis* (kendine özgü, nevi şahsına münhasır) diyebiliriz (İnat ve Cicioğlu, 2014: 647). Günümüzde Avrupa Birliği Antlaşması Madde 13’e göre 7 adet Avrupa Birliği kurumu mevcuttur. Bunlar sırasıyla Avrupa Parlamentosu, Avrupa Birliği Zirvesi, Konsey (AB Konseyi ve Bakanlar Konseyi), Avrupa Komisyonu, Avrupa Birliği Adalet Divanı, Avrupa Merkez Bankası ve Sayıştay olmak üzere “asli-yapısal” ve “işlevsel” yedi adet kurumdan oluşmaktadır. Asli-yapısal kurumlar, düzenli işlem yapma ve karar alma yetkisine sahip olan organlardır. Bu kurumlar için yasama, yargı ve yürütme görevi görürken sistem içinde devletler gibi mutlak olarak değerlendirilebilir. Avrupa Parlamentosu AB Zirvesi, AB Bakanlar Konseyi, Avrupa Komisyonu, AB Adalet Divanı,

Avrupa Merkez Bankası ve Sayıştay'dan oluşur. İşlevsel organlar ise sınırlı işlem kapasitesi ve daha çok yardımcı olma amacı taşıyan organlardır. Yasama, yürütme ve yargı gibi yetkiye sahip değildir. Avrupa Yatırım Bankası, EUROPOL, Eurojust, Avrupa Çevre Ajansı gibi organlar işlevsel olarak örnek verilebilir (Baykal, 2013: 27-29).

Avrupa Birliği içinde doğrudan halk tarafından seçilen kurum Avrupa Parlamentosu'dur. Parlamentoda seçimler beş yılda bir yapılır. Üye devletlerin nüfusları aynı zamanda kaç parlamenter tarafından temsil edileceklerini de belirler. Parlamentonun en önemli özelliği üyelerin ülkelerinden ziyade siyasi görüşlerini temsil ederler. Avrupa Parlamentosu, Konsey ile beraber yasama görevi görür. Siyasi denetlemeyi sağlamak için Avrupa Parlamentosu'nun AB'nin diğer kurumları üzerinde soruşturma yetkisine sahiptirler (ab.gov.tr).

Avrupa Komisyonu, AB'ye üye olan 27 devletten her üyenin olduğu hem yasama sürecini oluşturan hem de yürütme amaçlı bütçe ve idari denetimden sorumlu olan kurumdur. Komisyondaki bu 27 kişi "komiser" olarak adlandırılır. Bu kişiler bir veya birden fazla AB politikasının yürütülmesinden sorumludur. Komisyon için Başkan Avrupa Birliği zirvesi tarafından seçilir. Avrupa Parlamentosu ise atamada onay verir. Komisyona seçilen başka, üye devletlerin adayları arasında seçim yapar ve daha sonra parlamentoda ortaya sunar. Avrupa Komisyonu'nun merkezi Brüksel'dedir. Yürütme organı görevi gören Komisyon herhangi bir AB hukuku ihlalinde üye devletleri dava etme yetkisine sahiptir.

Avrupa Birliği Konseyi, AB'ye üye olan devletlerin bünyesinde yer alan bakanlardan oluşan bir kurumdur. Konsey, ulusal çıkarların temsil edildiği ve oy birliği, oy çokluğu ve nitelikli çoğunluk usulü ile karar alma mekanizması olan bir organdır. Avrupa Birliği'ni temsil ederek üçüncü ülkeler ve uluslararası kurumlar arasında anlaşmalar imzalayabilir (ab.gov.tr).

Avrupa Birliği Adalet Divanı, her üye ülkeden bir adet olmak üzere toplam 27 hâkim ve buna ek olarak 8 savcıdan oluşur. AB hukukunu oluşturmada yardımcı olan divan aynı zamanda bütünleşmeye de hız katmıştır. Olası aykırı durumlarda üye olan ülkeleri cezalandırma hakkına

sahip olan Adalet Divanı, AB hukukunu ulusal hukuktan üstün bir şekilde icra etmek zorundadır (Beşgöl, 2014, s. 532). AB Adalet Divanı üçlü bir yapıdan meydana gelmektedir. AB'nin yargı organı olan divan Adalet Divanı, Genel Mahkeme ve Uzmanlık Mahkemeleri'nden oluşmaktadır. Avrupa Birliği'nde gelir gider dağılımını ve düzenini ve hukuki uygunluğunu denetleme hakkına sahip kurum ise Sayıştay'dır (İnat ve Cicioğlu, 2014: 651 – 652).

Ekonomik birleşme amacıyla kurulan AB'nin en önemli gelişmesi Euro'nun üye devletlerce ortak para birimi olmasıdır. 1992 yılında AB'nin “Tek Pazar” politikasıyla beraber “serbest dolaşım” da gündeme gelmiştir. Schengen Antlaşması ile üye ülkeler arasında serbest dolaşım mümkün olmuştur (İnat ve Cicioğlu, 2014: 64).

Avrupa Birliği'nin arka planında yer alan güçler dengesi amacı AB'nin kurumları arasında da varlığını sürdürmektedir. Örneğin, Bakanlar Konseyi ile Avrupa Konseyi üye devletlerin çıkarını gözetirken komisyon ise Avrupa'nın çıkarını gözetmektedir. Avrupa Parlamentosu ise vatandaşların çıkarını öncelik olarak görür. Şunu da belirtmek gerekir ki AB'nin en çok güç kazanan organı Avrupa Parlamentosu'dur. Realist paradigmanın da belirttiği gibi devletler kendileri dışında diğer devletlere güven duymazlar. Söz konusu çıkarlar olduğunda iş birliği yapsalar da bu durum yine çıkarlar doğrultusunda değişebilir. Tam da buradan yola çıkarak devletlerin güç dengesine hassas bir biçimde dikkat ettikleri Avrupa Birliği, kurumsal yapısının yanı sıra denge ya da kontrol ve fren işlevi için kurumların birbirlerini siyasi, idari ve yargısal olarak denetlemesi buna ispat olarak sunulabilir (Baykal, 2013: 31).

3.2.3. AB'nin Genişleme Politikaları

Avrupa bütünleşmesinde “genişleme,” AB'nin en etkili dış politika aracıdır. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle daha etkili ve kıta güvenliğini arttırmayı sağlayan genişleme politikaları aynı zamanda AB'nin kendi ekonomik ve siyasi değerlerini de dış politikada aktarmaya hizmet etmiştir. Genişleme birden çok ülkeyi içeren parçalar şeklinde gerçekleşmiştir.

AB'de ilk genişleme politikası 1973 yılında İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın üyeliği iken son genişleme ise 1 Temmuz 2013 yılında Hırvatistan'ın üyeliği ile gerçekleşmiştir. Genişleme

politikası AB için bir “koşulluluk” stratejisidir. Bu kavram, bir devlete vaat edilen çıkarların ancak o devletin belirli koşulları yerine getirmesi kapsamında gerçekleşmesi anlamına gelmektedir.

AB’nin en temel değerlerinden biri demokrasidir. Demokrasi barış tahsis etmede neredeyse ilk basamaklardandır. Sadece AB içinde değil, dış politikada da belirli bir düzeyin önceliğini oluşturmaktadır. Demokrasiden yola çıktığımızda gördüğümüz tablo daha çok siyasi bütünleşmenin de ekonomik bütünleşme kadar birlik için önem ifade ediyor olmasıdır. Haliyle demokrasiye eşlik eden insan hakları ve hukukun üstünlüğü de burada önemli bir politika aracıdır. Şu hususu da belirtmek gerekir ki siyasi bütünleşme bir noktada aidiyet ve demokratik katılım gibi unsurların varlığı ile birliği siyasi bir yapıya da dönüştürmüştür (Baykal, 2013: 15 – 24).

AB’nin Soğuk Savaş sonrasında “koşulluluk” konusunda olan yaklaşımı Demir Perde ülkelerinin SSCB’nin çöküşüyle bölgede yaşanan iktidar yokluğunda yaşanan güç boşluğu ve bir yandan da hem ekonomik hem de güvenlik açısından zor durumda olmaları ile de yakından ilgilidir. Öyleyse dünya politikasına göre gücünü korumaya hatta bir yandan da gücünü maksimize etmeye çalışan devletler için bu iş birliğinin, yani genişleme politikasının Soğuk Savaş sonrası yaşanan anarşik sistem için üretilmiş bir dış politika stratejisi olduğundan söz edebiliriz. Burada sağlanan ekonomik koşullar ve kurumsal yapının avantajları ise birliğe üye olmayan ülkeler için ödül olduğundan onlar açısından da birliğe üye olmak kendi durdukları nokta için bir strateji taşıır (Baykal, 2013).

AB’nin genişleme için üye olmak isteyen ülkeler için zorunlu gördüğü bazı nitelikler söz konusudur. Bu demokratik ilkelerin aday ülkelerce yerine getirilmesi bir bakıma AB’nin kendi güvenliğini de güçlendirme çabasıdır. Bu demokratik ilkeleri şöyle sıralayabiliriz;

- a) Hesap verebilir bir yürütme
- b) Güçler ayrılığı
- c) İfade özgürlüğü
- d) Özgür ve adil seçimler

- e) Kanun önünde eşitlik
- f) Mülkiyet hakkı
- g) Azınlık hakları olarak her türlü eğitim, kültürel ve dini kurum, dernek kurma ve sürdürmek, kamuda kendi dillerini kullanma imkânı
- h) Etnik azınlıkları korumak için gerekliliklerin yerine getirilmesidir (Baykal, 2013, ss.84).

Avrupa Topluluğu, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle Almanya ve Fransa'nın öncülüğünde daha derin bir bütünleşme için 1991 yılında hükümetler arası konferanslar düzenlemiştir. Bu görüşmeler 7 Şubat 1992 tarihinde Maastricht Antlaşması'nın imzalanmasına ve birlik içinde "Ortak Dış ve Güvenlik Politikası" (ODGP) adında bir yapının oluşmasına neden olmuştur. 1957 yılında Roma Antlaşmaları ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kurulmuştur. Topluluğun amacı ticaret ve gümrük birliği sağlamak, Avrupa'nın eski gücünü kazanmasını sağlamak ve serbest ticareti sağlamaktır. Roma Antlaşması Avrupa Birliği için olası değişikliği bu antlaşma ile inşa ettiği önemli bir belgedir (Çakmak, 2007: 21).

AET içinde gerçekleşen önemli değişikliklerden biri 1967 yılında yürürlüğe giren Füzyon Antlaşması'dır. Bu antlaşma AET – AKÇT – EURATOM'un birleşerek tek bir komisyon ve konsey haline gelmesini sağlamıştır (Horvath, 2007: 37).

1978 yılında yürürlüğe giren Lüksemburg Antlaşması birliğin kendi kaynakları ile bütçenin karşılanmasını yürürlüğe koymuştur. Avrupa Birliği'nin kurucu antlaşması Maastricht Antlaşması'dır. Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla beraber Almanya'nın 1990 yılında birleşmesi, Sovyetler' den ayrılan Demir Perde Ülkeleri'nin demokratikleşmesi ve 1991 yılında Sovyetler' in çökmesi Avrupa'yı da siyasi olarak etkilemiştir. Üye devletlerin yaşadığı kaygılar daha çok ekonomik ve siyasi bir bütünleşmenin de arzusu içine girmelerine sebep oldu. Bu arzu doğrultusunda yapılan görüşmeler arasında en önemlisi Başkan Delors'un liderliğinde olan Topluluklar Komisyonu'dur (Bozkurt, 1993: 9 – 10). 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması, tek bir Avrupa parasının olacağını ve aynı zamanda siyasi bir bütünleşmeyi işaret eden topluluğa da "Avrupa Birliği" denmesi hususunda kararlar almıştır. Bu antlaşma ile beraber "Üç Sütun Teorisi" de meydana gelmiştir. Üç Sütun Teorisi'ne göre

AKÇT, AET ve EURATOM daha güçlü bir zemine oturtulmalı hatta parasal birlik ve ekonomi de aynı şekilde ilk sütunun konusu olmalıydı. İkinci sütun birliğin ortak bir dış politika izlemesi ve ortak bir güvenlik politikası içinde olmak adına hem Batı Avrupa Birliği'nin (BAB) kuvvetlendirilmesi hem de NATO ile beraber dış politikada yer edinmeyi benimsemiştir. Son sütun ise hukuki üstünlük ilkesinden ötürü adalet ve içişleri konusunda üyeler arasında iş birliğini öngörmüştür (Bozkurt, Özcan, Köktaş, 2008: 29 – 30).

3.3. NATO'NUN POLONYA İÇİN ÖNEMİ

NATO, Polonya için güvenlik konusunda en birincil güç ve aktördür. Polonya, kurumsal olarak AB içinde NATO'ya alternatif oluşturabilecek her türlü yapılanmaya karşı çıkmaktadır. Polonya, Doğu Avrupa'da bölgesel güç olmak için NATO'nun güvenlik ve istikrar garantörü olduğunu düşünmektedir (Bayır, 2011, ss.145).

Madrid Zirvesi sonrası genişleme kararı alan NATO ilk olarak Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'ı adaylığa kabul etmiştir. Çift Kutuplu sistemin sona ermesiyle, NATO ve ABD Doğu Avrupa'da jeopolitik alanını Polonya'dan Adriyatik'e inen kuşak üzerinde dengelemeye çalışmıştır (Yiğittepe, 2017: 62).

Polonya için NATO üyeliği ABD desteğini alarak bölgede güçlü olmanın hem Almanya hem de Rusya tehdidine karşı, otorite boşluğu yaşanan doğu Avrupa'da kendini garanti altına almak için kurumsal bir zeminden ibarettir. Çünkü tarihte jeopolitik konumu gereği sık sık işgale uğrayan Polonya için güvenlik en önemli konudur. Polonya'nın güvenlik kültürünü coğrafi konumu gereği, Almanya ve Rusya arasında kalmış olması oluşturur. Bu yüzden de daima ikilem yaşayan Polonya Soğuk Savaş'ın başlaması ile bazı dersler çıkarmıştır. ABD yanında yer alan bir Polonya uluslararası sistemde de siyasal pozisyonunu güçlendirmektedir.

Polonya'ya güvenlik konusunda destek olabilecek tek gücün ABD olduğuna inanmıştır. Çünkü hem doğusundan hem de batısından işgale uğraması hem de İkinci Dünya Savaşı sonrası Yalta

Konferansı'nda ulusal çıkarları gözetilmediği için Sovyetler' e bırakılması Polonya'ya tarihte ders vermiştir. Bu tarihsel hafıza Polonya'nın Atlantikçi kökünün de nedenini açıklamaktadır (Longhurst, Zaborowski,2003: 5-12). Özellikle Yalta Konferansı Polonya için çok önemlidir. Öyle ki kendi içlerinde “No to Another Yalta!” (Bir Başka Yalta'ya Hayır) ve “Biz olmadan bizimle ilgili hiçbir şey” adlı söylemler geliştirmişlerdir (Bayır, 2013, ss.120).

Bu tarihsel hafıza, 1989 sonrası Polonya'nın dış politika davranışlarını da etkilemiştir. NATO, Polonya için en birincil güç ve aktörün ta kendisidir. Avrupa Birliği, Almanya ile yaşanan sınır sorunlarını dengelemede olsa da Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile güvenlik konusunda ABD kadar etkin ve başarılı olamadığını farkında olan Polonya, bölgede lider olmanın ABD ile iş birliğinden geçtiğini anlamıştır. Polonya, NATO'ya katılan yeni ülkeler arasında en büyük orduya sahip olan ülkedir. Polonya için Atlantik ittifakına dayalı ve ona eksenli NATO olan bir savunma güvenlik garantisi anlamına gelmektedir. Soğuk Savaş sonrasında hem NATO hem de AB üyesi olan Polonya için birincil politikalar (*high politics*) ön plandadır. Entegrasyon için iş birliğinden ziyade güvenliği sağlama endişesi daha ağır basmaktadır (Bayır, 2013: 200-217).

Polonya'nın Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle beraber güvenlik kaygısı dış politikasını belirlemiştir. Bu politikalar sırasıyla;

- i. 1.Polonya kendi ulusal güvenliğini garanti altına alacak bir uluslararası sistemde yer almasını sağlamak,
- ii. 2.Ekonomik geçişin ve serbest piyasa ekonomisinin destek alması sağlamak,
- iii. 3.Polonya'nın uluslararası prestijini güçlendirmektir (Ziğba, 2004: 48).

1989 yılından itibaren Polonya'nın dış politika amaçları güvenlik, çıkarlar, ekonomi ve uluslararası sistemdeki yeridir. Polonya, 1989'dan 1993 yılına kadar, siyasal ve ekonomik düzenini sağlamak için uğraşmıştır. Sovyetler dönemi ait kurumsal yapılar sonlandırılmıştır. Avrupa'ya dönüş hedefini edinmiştir. 1993 ve 1997 yılları arasında konumunu garantilemeye çalışmıştır. Bu dönem içerisinde güvenlik en önemli konu olmuştur. Bu bağlamda da NATO üyeliğine olan yönelimi söz konusu olmuştur. Aynı zamanda ABD ile yakın temasta olması Rusya ile gerginlikler yaşamasına neden olmuştur. 1997 ve 2003 yılları arasında NATO

üyeliğine olan yaklaşımının pozitif karşılanmasından dolayı Avrupa Birliği'ne üye olmayı gündem edinmiştir. Bu dönem içerisinde AB üyeliğine olan eğilim aynı zamanda ülkede ekonomik konuların da gündemde olması ile ilişkilidir. Polonya AB'ye 2004 yılında üye olmuştur. 2004 yılından bu yana Polonya, NATO ve AB içerisindeki konumunu güçlendirmeye çalışmıştır. Bu dönem reelpolitik davranan Polonya, kimi zaman AB kimi zaman da ABD arasında kalmıştır (Bayır, 2011: 106-107).

Örneğin; Polonya, Irak Savaşı'nda asker göndermiş, ABD'nin Füze Savunma Sistemi'ni desteklemiş hatta Körfez Savaşı'nda ve Kosova, Afganistan müdahalelerinde de ABD'ye destek olmuştur (Milczarek, 2007: 26-28).

Rusya tehdidi ve Rus karşıtlığı 1918'de Polonya'nın bağımsızlığını ilan eden Piłsudski'nin için temel husus olmuştur. Soğuk Savaş döneminde komünizme karşı oluşan negatif düşünceler daha önceki kaygılarla birleştiğinde Rusya karşıtlığı daha da keskinleşmiştir. Komünizmin sona ermesiyle Avrupa'ya yönelen Polonya, Rus tehdidinin yanında bir de Almanya geçmişteki sınır sorunlarını göz önüne alarak bir dış politika sürecine girmiştir. Böyle bir atmosfer içerisinde güvenlik birincil politika haline gelmiştir. Bu durum Polonya'nın Avrupa'yı ekonomik olarak NATO'yu ise güvenlik garantörü olarak görmesine neden olmuştur. Böylece Polonya, ABD'nin en yakın müttefiki olma gayretine girmiştir. Bu yüzden de NATO içerisinde aktif olarak görev almayı ilke edinmiştir. 2000'ler Polonya'sında siyasal partiler de ABD ile yakın ilişkiler kurmuşlardır. Bu yönelimin arka planında güvenlik ihtiyacı yatmaktadır. Irak müdahalesi, F-16 Anlaşması ve Füze Savunam Sistemleri ile Polonya ABD'ye verdiği desteğin geri dönüşünün olacağına inanmaktadır. (Bayır, 2011: 132-139).

Günümüz Polonya'sında lider olan PİS partisi liderleri 2001 yılında ilk olarak ABD ile yakın ilişkiler kurma ve NATO üyeliği vaadi ile gündeme gelmişlerdir. 2005 ve 2010 yılları arasında PİS partili liderler, ABD ile yakın temasta kalmaya özen göstermişlerdir. Bunun en temel nedeni ise ABD 'nin Polonya'nın güvenliğinde garantör olması, Polonya'nın AB içindeki yerini güvenlik ekseninde sağlamlaştıracığı inancıdır. Jarosław Kaczyński, meclisteki konuşmasında

“Amerikan askeri varlığının Polonya’nın Avrupa’daki pozisyonu ve bağımsızlığı için bir güvenlik garantisi olarak gördüklerini” açıklamıştır (Bayır, 2011, ss.141).

3.4. POLONYA’NIN AVRUPA BİRLİĞİ’NE YAKLAŞIMI

Polonya’nın Avrupa Birliği’ne üyelik süreci kendi içinde ‘‘ Avrupa’ya Dönüş’’ mottosu ile başlayarak kar-zarar hesaplarının yapıldığı, ekonomik faydacılığın gözetildiği pragmatik bir yaklaşıma dönüşmüştür. Polonya’nın Avrupa Birliği’ne idealizmden pragmatizme dönüşen yaklaşımını üç aşama halinde değerlendirebiliriz. İlk aşama 1989-1996 yılları arasında AB üyeliğinin ön planda olduğu ‘‘ Avrupalı Olma’’ arzusunun baskın olduğu bir dönemdir. Bu dönem Polonya için AB üyeliğinin idealist bir perspektif ile değerlendirildiği motivasyonlara sahiptir. İkinci aşama ise 1996-2004 yılları arasında kurumsal yapılanmanın söz konusu olduğu ancak bir yandan da idealist motivasyonların Polonya halkında kaygıların ve sorgulamaların yer edinmeye başladığı bir dönemdir. Son aşama olan üçüncü kısım ise 2004 yılından günümüze olan süreçtir. Bu süreci daha somut pragmatist yaklaşımların olduğu bir dönem olarak değerlendirebiliriz. Bu konuda Eurobarometre ve Polonya’nın en temel kuruluşlarından olan Kamuoyu Araştırma Merkezi (CBOS) istatistiki verilere sahiptir (Samur, 2015: 40-41).

Polonya’nın geçiş süreci için iki kavram oldukça önemlidir. Çünkü, bu kavramlar aslında dış politikadaki aktörlerin dünya sahnesinde nasıl yer edindiğini de bizlere açıklar. Bunlardan biri Stratejik Kültür bir diğeri ise Görev Teorisi (*Role Theory*) olarak Polonya’nın gücü kullanma (*Use of Force*) biçimidir. Bu normlar aracılığı ile güvenlik ve savunma politikalarının nasıl oluştuğunu irdelemek mümkündür. Görev teorisi açısından üç önemli nokta vardır. Bunlar sırası ile; Görev Anlayışı (*Role Conceptions*), Görev Beklentisi (*Role Expectations*) ve Görev Tutumu (*Role Behaviour*) yönetici sınıfın, iktidar elitin davranışları ve normlarının sonucu olarak politikaların nasıl oluştuğunu anlamamıza yardımcı olur. Geçiş sürecini tanımlayan bu iki kavram devamlılık ve değişime vurgu yapar. Çünkü dış faktörler değiştiğinde görev anlayışının da değiştiğini ve bunun stratejik kültüre bağlı olarak devamlılığa ya da değişime işaret edeceğini belirtir. Polonya güvenliğinde ve savunmasında “değişim” üç önemli gelişime sahiptir. Bunlardan ilki yeni güvenlik tehdidi olarak kabul edilen 11 Eylül’de İkiz Kulelerin

bombalanmasıdır. İkincisi, uluslararası beklentilerin varoluşu ve son olarak da Avrupa Birliği üyeliğinin söz konusu olarak Avrupa güvenliğinde rol alabilir olmasıdır (Chappell, 2010).

Stratejik Kültür, gücün kullanımını tarihten günümüze oluşmuş olan normlar ve davranışlar ile şekillendirildiğini savunur. Tarihin nasıl yorumlandığı da stratejik kültürün gelişimini ve ilerleme göstereceğini anlamının bir yoludur. Stratejik Kültürün gelişimi, toplum içinde bu politikaları oluşturan normların, inanışların ve değerlerin toplum içinde pekiştirilmesi ile bu değerlerin toplum içinde gömülü hale geldiği yani tamamen yerleşmiş olması ile mümkün olacaktır. Dolayısıyla, çevresel faktörler ile bu değerler toplum içinde kolayca değişmeyeceği için kurumsallaşma ile de bu değişim öylece oluşmayacaktır (Meyer, 2006, s. 25).

Avrupa Güvenliği içinde yer alan temel sorunları kategorize edersek:

- a) -Tehdit Algısı (*Threat Perceptions*)
- b) -Gücün Kullanımı (*The Use of Force*)
- c) -Çok Yanlılık, Çok taraflılık (*Multilateralism*)
- d) -Hukukun Üstünlüğü (*Rule of Law*) olarak sıralamak mümkündür (Longhurst, 2004, s. 22).

Polonyalıların Avrupalı olma arzusunun temellerini coğrafi olarak diğer Doğu Avrupa Ülkelerine göre batıya yakın olan ülkenin Polonya olması, kendi sınırları içinde azınlıkların gözetilmesi ve Avrupa'nın ilk liberal anayasası olarak kabul edilen 1791 Anayasası'nın varlığı oluşturmaktaydı (Samur, 2015: 44). Bu idealist tablo çok sürmeden yerini hayal kırıklığına ve şüpheyeye çevirmişti. 1991 yılındaki Avrupa Antlaşması, Polonya için beklentilerin karşılanmadığı bir süreci oluşturmuştu. Yardım programlarına rağmen söz konusu üyelik konusuna geldiğinde Polonya'ya karşı olan yaklaşım olumsuz oluyordu. Avrupa Antlaşması bu bağlamda AB ülkelerine ticari avantajlar sağladığına dair eleştirel değerlendirmelere neden olmuştur (Hartnell, 1993: 227-234). Örneğin; Eurobarometre' nin 1990 yılında yaptığı araştırma Polonyalıların yüzde 72'si AB üyeliğini desteklerken sadece yüzde 2'si AB üyeliğini onaylamamıştır (Hafrichter ve Weller, 1990, s.396). 2000'lerin balarında Polonyalıların AB'ye karşı olumlu yaklaşımı ve inancı yüzde 55-60 oranında gerilemiş ve bu süreç pragmatizme geçişi hızlandırmıştır (CBOS, 2014, s. 62).

Polonya'nın güvenlik ve savunmadaki temel ilkeleri reel politığe dayanmaktadır (Osica, 2004, s. 304). 1945 yılında Yalta konferansında diğer müttefiklerin Polonya'ya ihanet etmesi Polonya için bağımsız ve güvenilir müttefikler bulmak zorunda olduğunu anlamasına neden olmuştur. Amaca ulaşma ilkesini ön plana çıkaran Polonya, dış politikasında kendi çıkarlarına ilişkin bir katılımı benimsemiştir. Bu da ülkenin daha Atlantikçi bir yaklaşım sergilemesine ve NATO ile güvenliğini garanti altına almak istemesine ve NATO'da daha çok güç kullanımına yatkınlık göstermesine neden olmuştur. 1939 yılında işgal edilen Polonya için Avrupalı müttefikler destek ve koruma noktasında sınıfta kalmışlardır. Bu da Polonya'nın Avrupa'nın güvenlik ve savunmasında geriye sadece şüphencilik duygusu içinde iletişim ve ilişkiler kurduğu bir durum yaratmıştır. Polonya, Amerika'nın korunması altında görülebilir ancak Polonya'nın asıl odaklandığı Rusya tarafından olası bir işgalde kendi savunmasına sahip olmak ve Polonya'nın bağımsızlığını olası bir Rus tehdidi ile karşı karşıya getirmemektir. Bu noktada güvenilir müttefike (*Reliable Ally*) duyduğu arzu ve Amerika'ya bu konuda yakın olması Polonya'nın tarihsel ve oturmuş, yerleşmiş olan stratejik kültürü ile ilgilidir (Longhurst, 2002: 55- 57).

Doğu Bloğunun çökmesiyle batıya yönelik olumlu ve iş birliği içinde olan dış politikasını 2015 senesinde Duda'nın iktidara gelmesiyle değiştiren Polonya, Amerika'nın daha çok yer edindiği bir Avrupa güvenliğini ve ulus-devlet merkezli bir AB vurgusu yapmıştır. Özellikle Polonya'nın bölgesel güç olarak öne çıkarıldığı süreçlerden biri Başkan Duda'nın "Üç Deniz Girişimi" (*Three Seas Initiative*) olarak adlandırdığı Baltık Denizi'nden Adriyatik'e ve Karadeniz'e uzanan bölgesel iş birliği ile Avrupa Birliği bünyesinde "Orta ve Doğu Avrupa Merkezi" oluşturulmasını amaç edinmiştir (Zwolski, 2017: 171-173).

Üç Deniz Girişimi, kuzey ve güney eksenli enerji altyapısına yönelik iş birliği konusunda AB üyelerini 2016 yılında masaya oturtuştur. Bu girişimin Polonya için en önemli yanı Rusya'ya olan enerji bağımlılığının sona ererek Polonya'nın bölgede enerji merkezi olmasının önünü açabilir olmasıdır. Bu bağlamda Üç Deniz Girişimi'nin hem Almanya'yı dengelemek hem de ABD ile daha yakın ilişkiler kurulması için araçsallaştırıldığını söyleyebiliriz (Buras, 2017: 8).

Doğu Avrupa'dan Polonya güvenliğine kabul almış olan fikir altyapısı, Polonya'nın bölgesel iş birliğinde önyak olmaya çalıştığı ama bunun asla tampon bölge olmak ya da güvenli gri bölge olmakla ilgisi yoktur. Çünkü Polonya'nın çizdiği portre Polonya'nın Doğu'nun bölgesel lideri olduğu ve bu potansiyel ile Avrupa'nın güvenlik ve savunmasında politikaları şekillendirmektir (Longhurst, 2002, s. 57).

Örneğin; 11 Eylül olayları ile Polonya yeni bir güvenlik politikasına ihtiyaç duymuş ve Dış İşleri Bakanı Włodzimierz Cimoszewicz 2002 yılında teröre karşı birlik olmayı ve Amerika'nın güvenliğini Avrupalı müttefiklerle korumayı önermiştir. 15+6 ile 15 AB üyesi ve 6 Avrupa Birliği üyesi olmayan NATO ülkesinin (Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Türkiye, İzlanda, Norveç ve Polonya) savunma ve güvenlik için desteğini ön plana çıkarmayı önermiştir. Hem AB için hem de Polonya için değişen güvenlik anlayışında öncelik rasyonel gerçekliklere dayalı olmuştur. Yeni güvenlik anlayışı içinde yer alan tehditler ise ;

- a) -Uluslararası Terörizm (*International Terrorism*)
- b) -Kitle İmha Silahlarının Yaygın Kullanılması (*The Proliferation of Weapons of Mass Destruction*)
- c) -Başarısız Devletler (*Failed States*) sıralanabilir (Warsaw: The Ministry of Foreign Affairs, 2003, s. 2).

Polonya AB'yi maddi kazanımlarından dolayı önemli görse de birliğe olan güvensizliği daima varolmuştur. 1989 sonrası dönem yeni bir ulus devlet inşasının sağlanabilmesi sebebi ile Doğu Bloğu için oldukça önemliydi. Polonya'nın post-komünist dönemde ulus-devlet olarak güçlü olma politikası AB'ye ekonomik eksenli yaklaşmasına ve Polonya'nın ulusal çıkarlarını gözettiği bir strateji olmuştur (Cebul, 2009: 172-198).

Polonya, Rusya'ya karşı AB ve NATO'yu bir denge unsuru olarak konumlandırmıştır. AB, Polonya'nın Rusya bağından kurtulmanın sembolik bir dayanağı olmuştur (Millard, 2010, ss. 122).

Polonya, 2007 yılından itibaren Schengen alanına dahil olan bir ülkedir. AB'nin askeri operasyonlarına katkı sağlayabilmiştir (Ministry of National Defence, 2020) . Finansal olarak ise AB ile bütünleşme Polonya açısından güçlü bir yapıyı oluşturmamıştır. Tarım ülkesi olan Polonya'nın altyapısı zayıf olduğu için AB açısından büyük bir öneme sahip olan hizmet sektöründe geri kalmıştır. Devlet, özel sektörden daha çok söz sahibi olmuş ve Polonya menşeli ürünler piyasada rekabet içine girememiştir. 2000'li yıllarda artan işsizlik, nüfus ve yoksulluk, Polonya'nın sermaye, ekonomi, teknoloji alanlarında dışa bağımlı bir ülke olmasına neden olmuştur (Schimmelfenning, 2014b: 687- 688).

Bütçe sorunları ve finansal olarak başarısızlık, ortak para birimi konusunda AB'nin Polonya'ya karşı çekimser bir tutum sergilemesine neden olmuştur. Euro, 2008 yılından itibaren Polonya'da ilk kez geçiş için gündemde olmuştur. Ancak yaşanan küresel kriz ve Euro krizi tekrar söz konusu geçiş hedefini zorlaştırmıştır. Enflasyon baskısı kısa vadede risk taşıdığı için Euro'ya geçiş ertelenmiştir (Kierzenkowski, 2010: 67) .

Polonya'nın euroya karşı tutumu fiyat artışına karşı duyulan kaygı ile ilişkilidir. Ortak Para Politikası'na sahip olan bazı AB üyelerinin yaşadığı finansal krizler polonya'nın daha önce Euro'ya verdiği desteği geri çekmesine neden olmuştur (Szczerbiak,2012).

3.5. POLONYA'NIN OTORİTERLEŞME SÜRECİ

Frances Millard, demokrasiye geçiş sürecini ikiye ayırarak beş aşamada ele almıştır. “Geçiş” ve “pekiştirme” ile oluşan bu aşamalarda beş önemli noktadan söz etmiştir. Bunlar:

- i. Hukukun üstünlüğü ve azınlık haklarının korunması,
- ii. Kapitalizmin inşası için özel mülkiyet ve serbest piyasa ekonomisinin gerekliliklerini sağlayan koşulların varolması,
- iii. Kurumlarda liberal, demokratik ve kapitalist bir yapının oluşmasını sağlamak,
- iv. Siyasal kültürü geçişin bir parçası olarak dönüşümünü sağlamak,
- v. Entegrasyon için küresel anlamda uyuma sahip olabilmek ve uluslararası işbirlikleri ve üyelik hedeflerinin gündemde diri kalmasını sağlamaktır (Aktaran: Bayır, 2013: s. 51-54).

Geçiş döneminde siyasal aktörler sürece adapte olmaya çalışırken uluslararası kurumlar post-komünist ülkelerin bu geçiş süreçlerinde kurumsal bir destek sağlamışlardır. Polonya da bu geçiş süreçlerine sahip olan post-komünist ülkelerden biri olmuştur.

Modern kapitalizm Dayanışma Hareketi'nin 1989 seçimleriyle başlamış ve halkın geçiş sürecine karşı gösterdiği uyum karşısında Balcerowicz Planı'nın uygulanmaya konmasını ile devam etmiştir. İkinci aşama özelleştirmelerin yapılarak yabancı sermayenin ülke girişi ile sağlanmıştır (Sachs, 1994: 267-275).

Geçiş sürecinde Polonya, yönetsel olarak merkezi planlama, aniden serbest piyasa ekonomisine geçiş ile bazı önemli noktaları gözardı etmiştir. Bu reform paketi Polonya'nın kültürel ve politik değerlerinin ihmal edildiği bir yapılanmayı da oluşturmuştur. Demokratik bağlamda yaşanan bu eksiklik yeniden inşa edilen bir devletin de demokratikleşme adı altında yaptığı reformlar içinde tam anlamıyla devlet ve halka entegre edilerek uygulanmamıştır. Demokratik hususlar, sosyal kaygılar, kürtaj sorunu, din eğitimi gibi konuların gölgesinde kalarak gündemde neredeyse yer alamamıştır. Bu bağlamda, bu reformların otoriter bir şekilde ülkede gerçekleştiriliyor olması da demokratik bir amaca hizmet edememiştir. Yapılan reformların temelini oluşturan "Komünizm'den Arındırma" muhalif olan kitlelere karşı reform politikalarının sorun yaşamaması adına bir araç olarak kullanılmıştır. Bu şekilde bir araç Polonya'ya güvenli yatırımı getirebilir, serbest piyasa ekonomisinin uygulanışını hızlandırabilir ve olası bir kargaşa yaratmayacak şekilde güçsüz olan sendikalar ülkelesini olarak gösterilebilirdi. Böylece demokratik kaygıların toplumda sindirilmeye çalışması ve bastırılması daha sonrasında popülist ve şiddet yanlısı politikaların da oluşmasına neden olacaktı (Puchalska, 2005: 816-824).

2000'li yıllara gelindiğinde popülist yaklaşımlar daha net bir şekilde ülkede kendini göstermeye başlamıştır. Demokratikleşme süreci Polonya'da vatansever ve kökten dinciliğin yeniden doğuşunu sağlamış ve bir yandan da daha önce ayaklanan Dayanışma Hareketi döneminde yaşanan bilinci açığa çıkarmış ve kolektif hafızanın tazelenmesini sağlamıştır. Dönemin muhalefetinde yer alan muhafazakar olan Hukuk ve Adalet Partisi (PiS) güçlendirmiştir. Piyasa reformunun uygulanabilmesi için en temel strateji pragmatist bir yaklaşımla söz konusuydu. Bu

yüzden de kültürel dönüşüm yani komünist sistemin izlerinin toplumda son bulması ve silinmesi en önemli ön koşul olmuştur (Brier, 2009: 76)

Dönüşüm süreci içinde Polonya’da bir çok hükümet gelmiş ve genellikle merkez sağ hükümetler özelleştirme konusunda daha dogmatik bir yaklaşım sergilemişlerdir. Ancak süreç içinde yaşanan bu kültürel ve politik dönüşüm bir yandan da politik istikrarsızlıklara ve toplum içinde huzursuzlukların yeniden başlamasına neden olmuştur. Yaşanan bu sorunlar gelecekte iktidar olacak olan PİS partisinin yeni süreç içinde nasıl bir politika izleyeceklerini ve seçim kimliklerinin nasıl şekilleneceği konusunda da belirleyici olmuşlardır.

Polonya’da 1990’lı yıllarda süreç oldukça sancılı geçmiştir. İşçilerin ücretlerinde yaşanan düşüş, fakirleşen insan sayısının artışı, toplumsal olarak işsizliğin kitlesel boyuta ulaşması ve gelir-gider eşitsizlikleri yaşanmıştır (Shields, 2012: 369).

Derinleşen bu ekonomik kriz bir de sosyal kriz olarak toplum nezdinde iktidara olan güvenlerini sarsmıştır. Bunun en temel nedenleri, kamu yönetimi reformlarının başarısızlığını liberal elitlere atfetmeleri, hızlı büyümenin bir anda yavaşlaması ve dönemin hükümeti olan Dayanışma ve Seçim Partisi (AWS) yolsuzluk ile gündeme gelmesi olmuştur. Bu sebepler Dayanışma Hareketi’nin seneler sonra toplum içinde yeniden kamp olarak güçlenmesine neden olmuştur (Jasiewicz, 2015: 11).

Dayanışma Hareketi’nin bu ruhunu devam ettiren PİS partisi, yaşanan gelişmeleri iktidarın Polonya Kimliğine ihaneti olarak değerlendirmiştir. Asıl amacın yarım bırakılan devrimin tamamlanması olmak olduğunu ileri sürmüştür (Brier, 2009: 64). Bu süreç içinde PİS demokrasinin evrenselliği ve liberal değerleri, Katolik kilisesi, muhafazakar ve geleneksel değerler, serbest piyasa ekonomisi ve müdahalecilik hatta kültürel milliyetçilik ile normlar arasında değişiklikler söz konusu olmuştur (Modrzejewski, 2017: 25).

Polonya’da 2005, 2007 ve 2010 yılları “Kültür Savaşı” kavramı ile seçim kampanyalarının olduğu süreçler mevcuttur. PİS partisinin muhalefet olduğu dönemde otoriter yaklaşımı politik

tavır ve söylemlere sahip olmuştur. Örneğin: PİS partisi lideri Kaczynski, Başbakan ile televizyon kanalında tartışmaya katılmayı reddetmiştir. Futbol holiganlarını tüm saldırganlıkları ve fanatizmlerine rağmen vatansever olarak tanımlamıştır (Tworzecki, 2012: 616-619).

Polonya halkının Avrupa Birliği değerlerine uzaklaşması ve demokratik devlet anlayışından uzaklaşması politik söylemler ve toplumun birbirinden tamamen uzaklaşarak kutuplaşması ile gerçekleşmiştir. Muhalefet olarak Dayanışma ruhunun seçmen olduğu PİS partisi ve seçmenin profili siyasi dinamiklerin anlaşılması için önemlidir. PİS lideri olan Kaczynski, otoriter, dogmatik, çatışmacı ve devlet çıkarlarını daime en üst hedef olarak gören ve kendinden olmayana şüpheli yaklaşan ve aynı zamanda iç ve dış düşmanlara karşı şüpheli olan bir liderdir. PİS seçmeni geleneklerine bağlılık gösteren, güvenlik duygusuna ihtiyaç duyan, kontrol kurma ihtiyacı hisseden, norm ve Polonya'nın değerlerine saygı duyulması isteği içinde olan ve basit yargılama değerleri ile dünyaya hükmetme isteği duyan bir seçmen kitlesi olarak analiz edilmiştir (Modrzejewski, 2017: 25-26).

Demokratikleşme sürecinde PİS partisinin üstlendiği rollerden biri de siyasette sendikaların güçsüzlüğü üzerinden oluşan boşluğu üstlenmiş olmasıdır. PO partisinin neoliberal değerlerin sağlanmasındaki başarısızlığı ve halk ile bağını koparmaya başlaması muhafazakarlara bu bağlamda avantaj sağlamıştır. Sağ bu konuda hareketin devamlılığını kendi değerleri üzerinden sahiplenerek siyasal alanda söylemler geliştirmiştir (Ost, 2018: 118-119).

Polonya'da Katoliklik ulusal kimliği yansıtmak demektir. Polonyalılık, etnik ve kültürel anlamda homojen olarak modellenmiştir. Bu bağlamda, PİS partisi lideri olan Kaczynski ulusal çıkarlar söz konusu olduğunda devletin sadece bir araç olduğunu savunmuştur. Bu noktada ulusal egemenlik unsurunun bu kadar ön planda olması bir bakıma Polonya'nın da AB karşısında yer aldığı bir pozisyon oluşturmuştur. Homojen bir etnik değerler söz konusu olduğunda entegrasyon ile gelecek olan çokkültürlülük Polonya değerlerinin de yozlaşması olarak görülmüştür (Bolcer ve Piotr, 2016: 27).

Polonya’da otoriterleşmenin popülizme dönüşünü hızlandıran nedenlerden bazıları da devlet inşasının yasal olmayan hukuki yetkiler ve anayasa ihlallerinin gerçekleşmesi, kurumlar arası dengelerin değişmesi ve medyanın, kamunun ve liberal düzlemde yer alan demokratik unsurların AB karşısında silik hale gelmesi ve zayıflamasıdır. Ülkede bu konular büyük tartışmalar getirirse de genel anlamda bakıldığında tüm yasal olmayan, baskıcı ve söylem olarak popülizmi besleyen argümanlar ülkede gerçekleşebilmiştir. Örneğin; yargı mensuplarının yürütme tarafından atanması aynı zamanda ifade özgürlüğü ve şeffaf ve adil seçimler gibi liberal değerlerin de engellendiği bir süreç neden olmuştur (Sadurski, 2018: 2).

Polonya’da mülteciler, siyasetin birer parçası olarak toplum ve liderler nezdinde bir çok tartışmalı söylemin içinde yer almışlardır. Güvenlik ve sağlık anlamında birer tehdit olarak görülmüş hatta 13 Kasım 2015 yılında Paris’te yaşanan terör olayları ile Polonya’nın göçmenlere olan yaklaşımı daha da sert olmuştur. Örneğin Kaczynski göçmenlerle ilgili şöyle bir açıklamada bulunmuştur:

“İtalya’da neler oluyor? Kiliseler ele geçirildi ve çoğu zaman tuvalet muamelesi görüyorlar. Fransa’da neler oluyor? Bitmeyen tartışmalar, öğretilen Şeriat, hatta Şeriat’ın gözlemlenip gözlemlenmediğini kontrol eden devriyeler. Londra’da da aynı, yine bu konuda en zor durumda olan, Almanya, bunların tümü gerçekleşiyor. Öyleyse hepiniz bunların tümünün Polonya’da gerçekleşmesini, kendi ülkemizde misafirmiş gibi hissetmemizi mi istiyorsunuz? İsteddiğiniz bu mu?” (Aktaran: Ceylan Tok, 2017: s. 9).

“Bu (mülteci krizi), yabancıların türüne bakılmaksızın, onların çoğunu (ülkeye) almakla alakalı değildir...önce yabancıların sayısı aniden artar, sonra geleneklerimize uymazlar -uymak istemezler, uymak istemediklerini beyan ederler- ve sonra eşzamanlı olarak hassasiyetlerini ve taleplerini hayatın farklı katmanlarındaki kamusal alanda dayatırlar ve bunu çok saldırgan ve şiddetli bir şekilde yaparlar.” (Aktaran: Ceylan Tok, 2017: s. 8-9).

PİS partisinin iktidara gelmesiyle kayırmacılık ve kadrolaşma artmış, hukukun üstünlüğü gibi ilkeler bürokrasi içinde yozlaştırmayı beraberinde getirmiştir. Orduda üst kademelere, önemli şirket kadrolarına ve kamu hizmetlerine kendi yandaşlarını getirmiş yine aynı şekilde medyada

da çok ciddi kısıtlamalar ve değişiklikler yapmışlardır. Kamu medyasında kutuplaşmanın en sebebi atama yetkileri Ulusal Medya Kurulu'na verilmesidir. Muhafazakar PİS partisi için medya çok önemliydi ancak en önemlisi de bu medyanın Polonyalılaşımasıydı (Chapman, 2017: 2-8).

Hukukun üstünlüğüne karşı yürütölen adımlar Anayasa Mahkemesinin de özellikle 2015-2017 yılları arasında kürtaj, eylem hakkı ve medya ile ilgili değişiklikler yaparak toplumdaki kutuplaşmanın boyutunu daha da derinleştirmiştir. Bu süreçteki toplumsal sorunlar ve bürokratik anlamda kamunun her alanında yaşanan liyakat ilkesinin çiğnenmesi halkın sokağı çıkmasına ve protestolara neden olmuştur. Kayırmacılığın halk için de geçerli olduğıunun bir diğerkanıtı da yapılan eylemler sırasında orantısız şiddet uygulayan polisin müdahale biçiminin muhaliflere ve iktidar yanlısı olanlara karşı aynı olmamasıdır. Polisin müdahalesi ve yaklaşımı milliyetçiler için iktidara muhalif olanlara uygulanan kadar benzer sertlikte olmamıştır (Freedom House, 2018).

2017 yılında Avrupa Birliğı Komisyonu, Lizbon Antlaşması'nın 7. Maddesinin AB tarihinde ilk kez Polonya'ya karşı uygulamaya konmasına karar vermiştir (Deutsche Welle Türkçe, 2017). AB Adelet Divanı'nın tedbirine uymayan ilk üye devlet olan Polonya, Avrupa Komisyonu'nun hukukun üstünlüğü ilkesi bağlamında yargıladığı ilk ölkedir. Ölkedeki kısıtlamalar Neoliberal değerler ve AB değerleri ile benzer paralelde olmamıştır (Nikliewicz, 2017: 282).

SONUÇ

Tarihsel kökenleri Antik Yunan dönemine kadar giden ve Thucydides ile başlayan Realizm, Thomas Hobbes, Carl von Clausewitz, Niccolo Machiavelli, Sun Tzu, Kenneth Waltz ve Morgenthau gibi öncülerin fikirleriyle kendi dinamiklerini geliştiren ve derinleştiren bir uluslararası ilişkiler teorisidir.

1648 yılında yapılan Westfalya Antlaşması ile modern uluslararası ilişkilerin başlangıcı olarak kabul eden Realizm, uluslararası siyaseti anarşik bir yapı olarak tanımlamaktadır. Realistler barışı uluslararası politika için istisnai bir durum olarak değerlendirirler. Anarşik olan bir uluslararası sistemde en önemli ilişkilerin devletler arasında olan güç ilişkileri olduğunu savunurlar. Çıkarları doğrultusunda davranan devletler için gücü maksimize etmek en nihai amaçtır. Çünkü Realistler insan doğasından yola çıkarak devletleri ve uluslararası politikaları değerlendirmişlerdir. İnsanı doğası gereği kötü, bencil, saldırgan ve rekabet etme odaklı olarak değerlendiren Realistler, devletleri de insanlara benzetmişlerdir. En temel aktör devletlerdir ve devletlerin temel amacı güç kapasitelerini artırmaktır. Örneğin, insanları doğuştan eşit olduğu olarak kabul ettiğimiz bir durumda dahi insan eşit olduğu için şüpheye kapılır ve diğer insanlarla arasına güvensizlik girer. Böylece doğa halinde insan rekabet ve güvensizlik yaşayarak kavgaya / savaşa yönelir. Çünkü doğa durumunda herkes yalnız ve tehlike ile beraberdur. Bu örnekten yola çıkarak realistlerin doğa durumunu anarşi olgusu ile eşdeğer değerlendirdiğini söyleyebiliriz. Anarşi olan bir uluslararası sistemde devletler barış halinde olsa dahi sistemin yapısından dolayı çok uzun süre barışı devam ettiremez.

Machiavelli iş birliğine yönelmenin çıkarlarla olan ilişkisini “Bir prensin hayvan doğasını iyi kullanabilmesi gerektiğine göre, hayvanlardan tilki ile aslanı seçmelidir. Çünkü aslan kendini tuzaklardan koruyamaz, tilki de kendini kurtlardan koruyamaz. Öyleyse tuzakları tanımak için tilki, kurtları korkutmak için de aslan olmak gerekir” şeklinde açıklamıştır (Machiavelli, 2016, ss. 102).

Realistler uluslararası ilişkileri güç ve çıkar mücadelesi olarak değerlendirmektedir. Realistler için devletler rasyonel ve bütüncül bir aktördür. Devletler egemen olan, ulusal çıkarlara sahip ve yurttaşlık esasına sahip aktörlerdir. Uluslararası sistemde egemen olan tek aktör devlettir. Devletlerin rasyonel bir aktör olması ise kâr maksimizasyonu olan opsiyonları nasıl öncül politikaları hâline getirmeleriyle ilişkilidir. Anarşik bir uluslararası sistemde devletlerin algıladığı en büyük tehdit kendi güvenliklerine gelebilecek olan zararlar etrafında şekillenir. Ulusal güvenlik her şeyin üzerindedir. Kendi bekasını devam ettirmek devletler için birincil politikadır. Geriye kalan tüm politikalar ikincildir. Bahsedilen bu tehdit algısı ve kendi varlığını devam ettirmenin öncül olduğu bir uluslararası sistemde, her devlet yalnızdır ve kendi güvenliğini sağlamakla yükümlüdür. Elbette bu devletler kimi zaman ittifak olarak da tehdit olana karşı mücadele edebilirler. Ancak Realistler için bu ittifak stratejileri rasyonel bir tercih olarak daima devam etmeyecektir. Çünkü savaş halinde devletler gerçekten müttefikinin destek olup olmayacağından emin olamayacağı gibi daha sonra birbirleri ile düşman olmayacaklarının da garantisi yoktur. Güç ilişkilerine dayalı bir sistemde her devlet kendi güç kapasitesi kadar ve görelî olarak destek olabilir. Realistler için güç, devletlerin amaçlarına ulaşmada kullandıkları bir araçtır. Çünkü doğası gereği insan güç arayışındadır ve bu kontrol etme arzusu ile doğrudan bağlantılıdır. Öyleyse devletler de uluslararası sistemin anarşik yapısı gereği güvenlik ikilemi yaşadıkları için hem güç yarışı hem de bir diğerini dengeleme arzusu içindedir. Güç dengesi devlet davranışlarını sınırlandıran en önemli etkidir.

Realistler güç ile ilgili değerlendirmeler yaparken gücü çoğunlukla aktörlerin birbirlerine karşı duydukları şüpheler ve güvenliğe dayalı korkuları olarak ele almışlardır. Bir aktörün gücünü muhafaza edemiyor olması onun kendi içindeki dengeyi ve düzeni yitirmesine neden olacaktır. Gücün yitirilmesi sosyal, ekonomik ve politik olarak kayıplar yaşatırken güvenlik açısından da egemenliğe karşı bir tehdidin ortaya çıkmasına neden olabilir. Böyle bir durumda olan aktör gücünü muhafaza etmek için güvenliğini garanti almak için çabalar. Bu çabalar da ancak bir başka aktörün ya da uluslararası kurumlarla iş birliğini araçsallaştırarak savunma kapasitesini arttırmaya yönelik olur. Çünkü sistem ancak diğer aktörlerin de çıkarları ile şekillenen bir yapıdır. Bu yapı içinde yer almak için güç sahibi olmak da eğer yeterli güce sahip değilse o aktörün gücünü maksimize etmenin yollarını devletin çıkarları ile örtüşmesi ve bu çıkarları sağlayabilecek olanların yanında yer alması ile mümkün olacaktır.

Soğuk Savaş dönemi ve Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle devletler ekonomik sorunlar nedeniyle de birbirleri ile ittifak olmak durumunda kalmışlardır. Özellikle Çift Kutuplu Dünya ardından yerini tek bir güce bırakarak hegemonya olması gibi değişkenler yapının da değişmesine neden olarak tüm devletleri etkilemiştir. Bu devletlerden birisi de bölgede önemli bir jeopolitik konuma sahip olan, tarih boyunca Almanya ve Rusya arasında kalarak birçok politik travmaya ev sahipliği yapan Polonya'dır.

Bu çalışmanın amacı, devletlerin uluslararası örgütlerle iş birliği içinde olmasının asıl amacının doğrudan barışı tahsis etmekten ziyade kendi çıkarları doğrultusunda kendi varlıklarını devam ettirmeye çalışmalarıdır. Bu tezde Polonya'nın Avrupa Birliği ve NATO üyeliğine yöneliminin nedenleri açıklanmaya çalışılmıştır. Bölgesel anlamda güç kazanmanın amaçlanarak kurumsallaşmanın nasıl araç olarak kullanıldığı aktarılmaya çalışılmıştır. Son zamanlarda Avrupa Birliği ile arasında yaşanan demokratik ve AB değerlerinden yoksun olan Polonya'nın nasıl otoriter bir devlete "dönüştüğünün" cevabı da bu tezin açıklamak istedikleri ile sentezlendiğinde cevap niteliğinde olacaktır.

Geçmişten günümüze Polonya, yıkımlar yaşayan ve en yakını olan iki komşusundan şüphe duyan bir devlettir. İkinci Dünya Savaşı'nda doğudan Rusya ve batıdan da Almanya tarafından işgallere uğramıştır. Ancak daha sonra Rusya ve Almanya arasında savaşın başlamasıyla Polonya bu iki ülke arasında savaş meydanı olmak durumunda kalmıştır. Savaşın sonunda Almanya'nın gerilemesi ve Rusya'nın bu durumundan faydalanmak amacı ile Polonya'da daha çok savaşa müdahale etmesi ile savaşın sonunda kaybeden Polonya olmuştur. Savaşın sona ermesiyle dünya yeni bir sisteme geçiş yaparken Polonya bu süreç içinde sınırları belirlenen ve bu sınırlar üzerinde Polonya'nın kararı olmaksızın uygulanan Yalta ve Potsdam Konferanslarında alınan kararlara uymak durumunda kalmıştır. Polonya'nın sınır ülkesi olması ve bölünme yüzyılının toplumsal, siyasal ve dinsel hafızasında olan travmalar göz önüne alınmalıdır.

Polonya, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle kendi egemenliği hakkında fikri alınmadan Sovyetler Birliği'ne bırakılan, SSCB içinde de ayaklanıp bağımsız olan Doğu Bloğu'ndaki ilk devlettir. Hem uluslararası sistemin anarşik yapısı hem de tarih boyunca yaşadığı baskılar

karşısında yalnız kalan Polonya, kendi varlığını devam ettirmek ve bir yandan Almanya ve Rusya'nın arasında tekrar sıkışıp kalmamak için tek başına olduğunun farkındadır. Bu farkındalık Polonya'nın dış politikasında güvenliğin en nihai konu olmasına neden olmuştur.

1947 yılında Polonya Halk Cumhuriyeti olarak komünist sistem içinde yer alan Polonya, Çift kutuplu dünyada Sovyetler Birliği ile olmak durumunda kaldı. Sovyetler Birliği yeni bir toplum inşasını sağlamada politik ve sosyal anlamda başarılı olamamış, ekonomik olarak da kalkınmayı Polonya'da sağlayamamıştır. Polonya'da milliyetçilik ve Katolik kilisesi siyasi yapının temelini oluşturmaktadır. Ülkede işçilerin ücretlerini alamayışı, rejimin baskıcı yanı ve halk genelinde ekonomik durgunluğun ve fakirleşmenin artması, SSCB'nin eskisi kadar güçlü olamayışı ve ABD ile teknolojik ve ekonomik anlamda yarışamayacak durumda olması Polonya'da rejim karşıtı hareketlerin önünü açmıştır. Bu hareket Dayanışma Hareketi olmuştur. Polonya, SSCB döneminde ayaklanan ilk ülke olmuştur. Bu yüzden hem entegrasyon çalışmalarında hem de NATO'nun soğuk savaş sonrası yeni genişleme stratejilerinde oldukça önemli bir yere sahip olmuştur.

Demokratikleşme pratikleri için seçime giden, uluslararası örgütlere iş birliğine yaklaşımı doğudan batı eksenine yönelen Polonya için en temel argüman, kendi bölgesel gücünü korumak ve aynı zamanda Rusya tehdidine karşı savunmasız kalmamaktır. Aynı zamanda Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle yeni bir sisteme adapte olmak durumunda kalınca Almanya'yı da dengelemeye ihtiyaç duyan Polonya için en çok çıkarlarını koruyacak olan Avrupa Birliği ve NATO iş birlikleri olmuştur.

Geçmişten gelen Rusya ve Almanya'nın yarattığı tehdit algısı günümüzde de Polonya için devam etmektedir. Bu yüzden bu kaygının Polonya'yı Atlantikçi ve ABD'ye daha yakın bir devlet hâline gelmiştir. Hem Almanya'nın sınır tehditleri hem de Rusya'nın bölgedeki agresifliğini dengelemenin yolunun bölgede güç kazanmaktan geçtiğini farkında olan Polonya, 1999 yılında NATO daha sonra da 2004 yılında Avrupa Birliği üyesi olmuştur.

Polonya batılı müttefiklerine tam anlamıyla hiç güvenememiştir. Avrupa Birliği'ne katılmak dahi ülkede büyük tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Özellikle Katolik kilisesi ve Vatikan'ın Polonya'yı Avrupa'nın Hristiyan değerlerini koruması ve yaygınlaştırması için bu entegrasyonu anahtar olarak değerlendirmesinin yanı sıra reel politik anlamda Rusya ve Almanya'nın tehdit unsuru olması ekonomik ve askeri anlamda desteğe ihtiyaç duyması da AB'ye olan yaklaşımını en başta olumlu olarak değiştirmiştir. Avrupalılaşıma için yüzünü batıya çeviren Polonya için süreç her zaman bu kadar pozitif devam etmemiştir. Daha sonra entegrasyon sürecinde ekonomik teşviklere rağmen tam üyelik söz konusu olduğunda net bir duruş sergilemeyen AB Polonya için şüphe doğurmuştur. Bu şüphe üzerine Polonya entegrasyonun hızlandırılması ve tam üyelik için bazı prosedürleri yerine getirmeye çalışmış ve demokratik ilkeleri yerine getirmeye çalışmıştır. Tam üyelik sonrası Polonya daha önce taşıdığı şüpheleri ekonomik anlamda beklediği desteği göremediğinde ve bir yandan da terkedilmiş ülke sendromu yaşarken zaman içinde AB'ye olan inançları azalmaya başlamış ve daha sonra da ülkedeki otoriterleşme arttıkça AB değerlerine olan yaklaşımları tamamen karşıt duruma geçmeye başlamıştır.

2000'li yıllarda Polonya'nın siyasi haritası post-komünist sol ve dayanışma sonrası sol, muhafazakâr liberaller ve Dayanışma Hareketi sonrası sağ şeklinde iki ana akıma sahip olmuştur. Komünizmden Demokratikleşmeye doğru olan geçiş süreci iktidarı 1990 ve 2000'li yıllar yolsuzluklar halkın güveninde sarsılmalar yarattığı için muhafazakar partilerin bu noktada ön plana çıkmaya başlaması ile süreç değişmeye başlamıştır.

AB'ye duyulan şüpheler Polonya'da daha önce devrimi yapan Dayanışma Hareketi'nin ruhunu yeniden açığa çıkarmıştır. Polonya'da güçsüz sendikalaşma ve liberal değerlerin başarısız uygulanmasından ötürü muhalefet ve halk, kültürel değerlerin arka planda olduğunu düşünmüşlerdir. Bu yüzden de öteki olduğunu hissedenlerin yaşadığı politik boşluk özellikle 2015 yılında PiS partisinin bu hareketi sağ muhalefet olarak kendi partisinin içinde yer vermesine zemin hazırlamıştır. Geçmişte Katolik kilisesi Dayanışma Hareketi'ne destek olurken yine aynı şekilde modern demokrasi içinde de Sağ bir parti destek sunmaya başlamıştır. PO partisi iktidarının başarısızlığı ve yolsuzluklarla gündeme gelmesi ülkede post-komünist dönemden kalan sol kanata karşı ve iktidar üyelerine karşı güveni zedelemiş ve halkı sağ

partilere daha çok yaklaştırmıştır. Bu süreç içinde Avrupa Birliği değerleri gözetilmemiş ve entegrasyon Polonya değerlerini aşağılayan bir durum olarak algılanmış ve gösterilmiştir. Ülkede otoriter bir parti olan PİS lideri dahi devletin menfaatler için bir araç olduğunu söylemlerinde dile getirmiştir.

Kamu dairelerinde, medya kurumlarında ve önemli yapılandırmalarda PİS partisinin iktidara gelmesiyle yandaşları kayırma ve kadrolaşmalar yapılmıştır. Medya içinde neredeyse muhalefete hizmet edebilecek olan unsurlar ortadan kaldırmış yine en önemli atamalar Ulusal Medya Kurumu aracılığıyla yapılmıştır. Demokrasinin ve aynı zamanda Avrupa Birliği'nin en önemli ilkelerinden olan ifade özgürlüğü, hukukun üstünlüğü, şeffaf ve adil seçimler, anti-demokratikleşme karşısında protesto hakkı gibi ilkelerin Polonya devletinde çiğnenmesi için yapılan hukuki zemine dayanmayan değişikliklerdir. Anayasa Mahkemelerinde yasamanın yapacağı atamaların yürütme tarafından yapılır hale gelmesi bürokratik anlamda da usulsüzlüklerin başlamasına ve kayırmacılığın adalet önünde de gerçekleşmesine neden olmuştur. Göçmenler siyasi ve sosyal birer güvenlik tehdidi olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle AB ile yapılan anlaşmalarla kabul edilen birçok göçmen dünyada yaşanan terör olaylarının artışıyla beraber ülkede daha da büyük birer sorun olarak nitelendirilmişlerdir. Bu konuda Polonya tarafından AB'ye açıkça yapılan anlaşmaya uyulmayacağı bildirilmiştir.

Avrupa Birliği için her ne kadar demokratikleşme sürecinde çok hevesli olan ve kolay adapte olduğu "sanılan" bir Polonya algısı olsa da Soğuk Savaş sona erdiğinde de Polonya'nın önceliği demokrasi ile entegrasyonun araçsallaştırılması olmuştur. Polonya için Soğuk Savaş döneminin öncelikleri Rusya tehdidinin ve Almanya'nın dengelenmesi, ekonomik kalkınmanın sağlanması ve bölgesel bir güç olmaktır. Ancak entegrasyon sürecinde deneyimledikleri ve geçmişte yaşadıkları tarihsel hafızası onu stratejik olarak güvenliğini batıdan destek alarak değil kendi başının çaresine bakmak zorunda olan ve bunu sağlayabilecek olan güçler ve uluslararası kurumlarla arasındaki iş birlikleri ile kendi gücünü tehditlere karşı maksimize etmek olmuştur. Polonya'nın en temel sorunu ise demokratikleşme sürecinde yapılan reformların ülkede demokratik olarak değil daha otoriter biçimde gerçekleşmesidir. Çünkü Polonya'nın geçiş dönemine karşı yaklaşımı ülkenin komünizmden arındırılarak serbest piyasa ekonomisine geçişini ve yabancı yatırımcıdan gelecek olan sermayenin ülkeye girmesini sağlamaktır. Bu

sebeple geçmişte yaşadığı politik travmalarla oluşan stratejik kültür Soğuk Savaş öncesi ve sonrası yaşadığı travmayı daha da tetiklemiştir. Demokratikleşme gayesi taşıdığı dönem içinde bağımsız olması gereken kurum ve kuruluşlar daha da otoriter ve daha da liberal değerlerden yoksun şekilde kadrolaşmıştır.

Machiavelli' nin de dediği gibi strateji bazen tilki bazen de aslanla olabilmektir. Polonya da uluslararası örgütler aracılığıyla Avrupa devletlerine katılarak bunu doğrulamıştır. Varşova Paktı üyesi iken düşmanı olduğu NATO'nun ilerleyen yıllarda müttefiki olmuştur. Batı – doğu eksenli Avrupalılaşmayı dahi Soğuk Savaş yıllarında keskin çizgilerle ayıran Avrupa devletlerinin ve tarihte hep sınır tehdidi olarak bulunan Almanya'nın Avrupa Birliği üyesi olarak müttefiki olmuştur. Ayrıca Almanya, Polonya'nın en büyük ticaret ortağı olmuştur. Bu denli bir paradoks içinde bulunan Polonya tüm bu müttefik ilişkilerinde ABD'ye daha yakın olmuştur. Bölgesel olarak gücünü maksimize etmek için bölgedeki bir diğer devlet olan Ukrayna'da yaşanan Renkli Devrimler' de etkin rol alan ve Amerikan yanlısı bir tavır sergileyen Polonya, Rusya karşıtı muhalefete de destek vermiştir. Aristo, devletin politik yapısının büyük oranda onun askeri yapılanma şeklinin coğrafi konum ve siyasi faktörlerce belirlenmesinin gerekli olduğunu savunur. Polonya'daki askeri yapılanma ve güvenlik algısı da böyle şekillenmiştir. Ülkede popülist söylemler artarken ve AB değerlerinden uzaklaşırken NATO içinde daha aktif ve ABD ile daha yakın bir dış politikaya yönelmesi de bunun bir göstergesidir. Örneğin; Polonya, nükleer silahların tüm devletlerce tehdit yarattığı uluslararası sistemde ABD'nin Füze Savunma Sistemi'ne destek olmuştur. Bu iş birlikleri Polonya için ABD desteği almanın ve Rusya'ya karşı dengelemenin sağlanması için kurumsal ayağı olmuştur. Devletin çıkarlarının koruması halinde araç olarak iş birliğine yaklaşan Polonya, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden itibaren günümüze kadar uluslararası kurumlar ile yakın ilişkiler kurmaya çalışsa da temelinde ulusal güvenlik çıkarını korumak istemiştir. Bölgede güç biriktirmek ve gücünü muhafaza etmek birincil politikası olmuştur. Günümüzde Avrupa Birliği ile sancılı bir süreç yaşayan Polonya'nın popülist davranışları ve birliğin ideallerinin dışında bir çizgi içinde birlikte yer almaya devam etmesi de bunun örneği olarak açıklanabilir. Çünkü tarihsel perspektiften bakıldığında zaman Rusya tehdidine karşı bölgede gücünü muhafaza etmek isteyen ve bunu sağlamanın yolunu Avrupa ve Amerika ile AB ve NATO örgütlerine yapılacak olan bir üyelik ile garanti altına alacağını bilen Polonya, önce askeri anlamda kendini çemberin içine almış daha sonra da ekonomik koşullarını iyileştirmek adına AB üyeliğinin ekonomik

anlamda gelişimine katkıda bulunacak olan kar maksimizasyonunu büyütecek olan politikalarını desteklemiştir. Örneğin; Euro kullanımı için Ortak Para Politikasından kaçınmıştır. Polonya kendi ekonomisini ve güvenliğini sağladığı süreç kadar bu örgütlere aidiyet duymuştur.

Bu bilgiler doğrultusunda belirtilmelidir ki uluslararası sistem anarşik bir sistemdir ve herhangi bir yapının devletlerden üst bir otorite olarak siyasi gerçeklik zeminde yer alması mümkün değildir. Kendini hem sistem içinde hem de bölge içinde küresel koşullar etrafında şekillenen çıkarları için dış politika davranışları sergileyen devletler, söz konusu koşulların kendi çıkarlarına hizmet ettiği sürece kadar o iş birliğine dahil olabilirler. Ancak bu durum aktörlerin daimî bir yapı içinde kalmaya rıza gösterecekleri anlamına gelmez. Çünkü politika içinde çıkar ve kendini devam ettirme arzusu öncelik halinde iken geriye kalan kavramlar devletlerin karar mekanizmalarını doğru yorumlamak hususunda yardımcı olmayacaktır. Bu çalışmanın açıklamak istediği en temel argüman iki farklı sistem içinde farklı kurumsal yapıların birer parçası halinde olan Polonya'nın söz konusu güvenliği olduğunda kendi devamlılığını garanti almak iş birliklerine yönelmesinin asıl sebebinin güç maksimizasyonu ile yakında ilişkili olmasıdır.

KAYNAKÇA

Ağaoğulları, M. , Köker, L. (2000). Kral Devlet ya da Ölümlü Tanrı, Ankara:

İmge Kitabevi

Aksu Ereker, F. (2019). “NATO’nun Güvenlik Anlayışı ve Stratejik Konseptleri”, *Güvenlik Yazıları Serisi*, No.23, Ekim

Alacakaptan, A. (1986). *Atlantik İttifakı*. 3. Baskı, Ankara: Tisa Matbaası

Korbonski, A. (2000). “Poland Ten Years After: The Church”, *Communist and Post-Communist Studies*, University of California, Los Angeles Centre for European and Russian Studies, Vol. 33, Issue 1, March 2000, s.125.

Annabelle, C. (2017). “Pluralism Under Attack: The Assault on Press Freedom in Poland”, *Freedom House*, June 2017

Arık, S. (2010). Kuruluştan XVII. Yüzyıla Polonya Tarihi. Köksav Yayınları (KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Serisi Araştırmalar Vakfı

Armaoğlu, F. (1989). “Avrupa Politikasında Polonya”. *Türkiye Polonya Diplomatik İlişkilerinin 575. Yıldönümü Paneli*. Ss.185-295.

Armaoğlu, F. (2018). 20.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995). Kronik Kitap, İstanbul

Arrighi, G. (2000). *Uzun Yirminci Yüzyıl*. (R. Boztemur, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi

Aybet, G. (2004). “Yeni Bir Transatlantik Fikir Birliği”, *NATO Dergisi*, Sonbahar 2004

Aydın, M. (2004). Uluslararası İlişkilerin gerçekçi Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*. (Vol. 1, pp. 33–60).

Balcer, A. , Piotr B. vd (2016). “Change in Poland, But What Change? Assumptions of Law and Justice Party’s Foreign Policy”, Stefan Batory Foundation, Cilt Yok, s. 1-18.

- Bayır, Ö. (2011). “Soğuk Savaş Sonrası Atlantikçilik - Avrupacılık İkileminde Polonya Dış Politikası”. *Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
- Bayır, Ö. (2013). Polonya Dış Politikasında Atlantikçilik Avrupacılık İkilemi. İstanbul: Derin Yayınları
- Baykal, S. (2013). Avrupa Birliği’nde Ombudsman Kurumu: Siyasi Bütünleşme ve Genişleme Çerçevesinde Bir İnceleme, Ankara, Siyasal Kitabevi
- Behr, H., & Heath, A. (2009). Misreading in IR theory and ideology critique: Morgenthau, Waltz and neo-realism. *Review of International Studies*, 35(2)
- Beşgül, Özge Onursal. (2014). ‘Yerelleşme, Bölgeselleşme ve Bütünleşme’. *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, süreçler*, Ed. Evren Balta, İstanbul, İletişim Yayınları
- Bielasiak, J. (1998). “Poland”, Sabrina P. Ramet (ed.), *Eastern Europe, Politics, Culture and Society Since 1939*, Bloomington: Indiana University Press
- Bilgin, P. (2005). “Uluslararası İlişkiler Çalışmalarında “Merkez-Çevre”: Türkiye Nerede?”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 2, Sayı 6, Yaz
- Bozkurt, E. , Özcan, M. , Köktaş, A. , (2008). *Avrupa Birliği Hukuku*. Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 4. Baskı
- Bozkurt, V. (1993). *Avrupa Birliği*, Ezgi Kitabevi, Bursa
- Boztaş, A. (2014). ‘Wilson İlkeleri’nin Türk Dış Politikasına Yansımaları: Realist ve Pragmatist Bir Perspektif’ *Akademik Bakış Dergisi*, 7(14): 163-176

- Brier, R. (2009). The Roots of the “Fourth Republic”: Solidarity’s Cultural Legacy to Polish Politics. *East European Politics and Societies*, 23(1), 63–85. <https://doi.org/10.1177/0888325408326790>
- Brzezinski, Z. (2000). Büyük Çöküş. Ankara; İş Bankası Kültür Yayınları
- Brzezinski, Z. (2005). *Büyük Satranç Tahtası*. İstanbul: İnkılap Yayınları
- Buras, P. (2017) ‘‘ Europe and Its Discontents: Poland’s Collision Course with the European Union ‘’, *European Council on Foreign Relations*, 22 Kasım 2020
- Burchill, S. (2001). “Realism and Neo-Realism”, *Theories of International Relations*, (edited by), Scott Burchill and Andrew Linklater with Richard Devetak, Matthew Paterson and Jacqui True, London,
- Burdziej, S. (2005). Religion and politics: religious values in the Polish public square since 1989. *Religion, State & Society*, 33(2), 165-174
- Carr, Edward H. (1939). 2001. *The Twenty Years’ Crisis 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations*
- Carr, Edward H., (1946). The Twenty Years’ Crisis, 1919-1939, Macmillan, London
- Carr, Edward H. (2015). *Tarih Nedi*. Çev: Misket Gizem Gürtürk, İstanbul: İletişim Yayınları
- Casanova, José (2006). “Religion, European Secular Identities and European Integration”, Krzysztof Michalski (ed.), *Religion in the New Europe*, Budapest: Central European University Press.
- Ceylan Tok, Gül (Ekim 2017). “Humanitarian Crisis in Between Political Rhetoric, Institutional Bounds and Social Reflections” [Migration and Populism: The Case of Poland]. IX. Uludağ Uluslararası İlişkiler Kongresi: Dünya Politikasında Kriz ve Değişim, Bursa.

- Cebul, K. , (2009) ‘‘ Concept of the European Union in Electoral Platforms of Political Parties and Parliamentary Debates from 2004 to 2008’’ içinde Elzbieta Skotnicka Illasiewicz, der., *5 Years of Poland’s Membership of the European Union in the Social Context*, Warsaw: Avrupa Entegrasyon Komitesi Ofisi, 171-199.
- Chappell, L. (2010). Poland in Transition: Implications for a European Security and Defence Policy, *Contemporary Security Policy*, 31:2, s. 225-248
- Clausewitz, C. (2015). Savaş Üzerine, Çev: Selma Koçak, İstanbul, Doruk Yayınları,
- Çakmak, H. , (2007). *Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri*, Ankara: Platin Yayınları.
- Çayhan, E. , Ateşoğlu, N. (1996), *Avrupa’da Yeni Güvenlik Arayışları: NATO-AB-Türkiye*, İstanbul: Afa Yayıncılık
- Çınar, T. (2004). ‘‘Polonya’’ *Kamu Yönetimi Ülke İncelemeleri*, Ed. Nuray E. Keskin, Ankara: AÜ SBF KAYAUM Yayını
- Çiçekçi, C. (2012). *Uluslararası Güvenlik Çalışmaları*, İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Dahl, R. A. (1957). The concept of power. *Behavioral Science*, 2(3), 201-215.
- Davines, N. (2001). *Heart Of Europe: The Past in Polands’s Present*. New York, Oxford University Press
- Davines, N. (2005). *God’s Playground. A History Of Poland, The Origins to 1975*. Wyd. Revised T.I. Oxford University Press
- Davutoğlu, A. (2004). *Stratejik Derinlik: Türkiye’nin Uluslararası Konumu*, İstanbul: Küre Yayınları,
- Dedeoğlu, B. (2014). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*. İstanbul: Yenyüzyıl Yayınları, Der Yayınları, İstanbul,

- Donnelly, J. (2005). "Realism", Scott Burchill, Andrew Linklater, Richard Devetak, Jack Donnelly, Matthew Paterson, Christian Reus-Smit ve Jacqui True, *Theories of International Relations* (New York: Palgrave): 29-54.
- Drzonek, M. (2006). *Między integracją i europeizacją-Kościół Katolicki w Polsce wobec Unii Europejskiej w latach 1997-2003*. Krakow: Księgarnia Akademicka.
- Eberts, M. (1998). "The Roman Catholic Church and Democracy in Poland." *Europe- Asia Studies*, Vol.50, No:5, pp.817
- Embel, E. (2019). "Varşova Pakti", *Güvenlik Yazıları Serisi*, No.9, Eylül 2019
- Erhan, Ç. (2001). "NATO ve ABD'yle İlişkiler", Baskın Oran (der.), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Günümüze Olgular, Belgeler, Yorumlar*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Erhan, Ç. (2006). "Siyasi Tarih'in Kaynakları", Gökhan Erdem (der.), *Türkiye'de Siyasi Tarih'in Gelişimi ve Sorunları Sempozyumu* (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi)
- Erhan, Ç. , Özkoç, Ö.. (2020). "Yirminci Yüzyılda Uluslararası Siyaset 1914-1990 Arası Dönem". (Ed.) Şaban Kardaş-Ali Balcı, *Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular*, Küre Yayınları, İstanbul
- Erşen, E. (2020). "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Dünya Siyaseti", (Ed.) Şaban Kardaş-Ali Balcı, *Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular*, Küre Yayınları, İstanbul
- Feng, L., Ruizhuang, Z. (2006). "The typologies of realism". *The Chinese Journal of International Politics*, 1(1)
- Foucault, M. (1971). Orders of discourse. *Social science information*, 10(2), 7-30.
- Gaddis, J. (2008). *Soğuk Savaş: Pazarlıklar, Casuslar, Yalanlar, Gerçek*. Çev.: Dilek Cenkçiler, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

- Gilpin, R. (1986). "The Richness of the Tradition of Political Realism", Robert O Keohane (der.), *Neorealism and its Critics* (pp. 301-322), New York: Columbia University Press.
- Gloger, Z. (1903). *Geografia Historyczna Ziem Dawnej Polski*, Krakow
- Goldstein, J. S. ve Pevehouse, J. C. (2015) "*Uluslararası İlişkiler*", (Çev.) Haluk Özdemir, Ankara, BB101 Yayınları.
- Gözen, R. (2006). "NATO: ABD Patentli Savunma Örgütü" içinde Ş. H. Çalış, B. Akgün ve Ö. Kutlu (Ed.), *Uluslararası Örgütler ve Türkiye*. Konya: Çizgi Kitabevi
- Gözen, Ramazan. (2016). "İdealizm". *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, İstanbul, İletişim Yayınları
- Gregory L. Schulte, "Responding to Proliferation NATO's Role, <http://www.nato.int/docu/review/1995/9504-3.htm> (14.03.2008)
- Güzel, Ali Onur (2009). NATO'nun Yeni Misyonu: Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Algılamaları, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Konya
- Hartnel, Helen E., (1993). "Association Agreements between the EC and Central and Eastern European States", *Acta Juridica Hungarica*, Cilt. 35, Sayı 1-2, s.225-236
- Herz, J. (1950). Idealist Internationalism and the Security Dilemma. *World Politics*, 2(2), 157-180
- Hobbes, Thomas (1993). *Leviathan* (çev. Semih Lim), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Hobbes, Thomas. (2001). *Leviathan*, (Çeviren: S. Lim), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Hobbes, Thomas. (2007). *Leviathan veya Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği*, Biçimi ve Kudreti. çev. Semih Lim. 6. bs. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Hofrichter, J. ve Weller I., (1991). *A report prepared Upon Central and Eastern Euro-barometer-1990*, Brussels, Commission of the European Community

- Horvath, Z. (2007). *Hand Book on The European Union*, Hungary: Hungarian National Assembly.
- İnat, K. Ve Cicioğlu, F. (2014). “Avrupa Birliği”, Ed. Şaban Kardaş ve Ali Balcı, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, İstanbul: Küre Yayınları, 641-654
- Jasiewicz, Krzysztof. (1998). *Polish Politics After the 1997 Parliamentary Election: Back to a Polarized Polity*, Washington and Lee University, The National Council for Eurasian and East European Research, Washington, D. C.
- Jasiewicz, K. (2008). “The New Populism in Poland: The Usual Suspects?” *Problems of Post-Communism*, 55(3), s. 7-25, <http://dx.doi.org/10.2753/PPC1075-8216550302>
- John J. M. (2016). Benign Hegemony, *International Studies Review*, Volume 18, Issue 1, March 2016
- Kadercan, B.. (2014). “Güç”, *Uluslararası İlişkilere Giriş- Tarih, Teori, Kavram ve Konular*, (editörler: Şaban Kardaş, Ali Balcı), İstanbul: Küre Yayınları
- Kalkan, Y. (2018). *Uluslararası İlişkiler Disiplininde Realist Paradigma*. Ankara: Nobel Yayıncılık
- Karabulut, B. (2014). “Birinci Dünya Savaşı ve Uluslararası İlişkilerde İdealizmin Yükselişi”. *Akademik Bakış Dergisi*, 8(15): 57-72
- Karaosmanoğlu, A. (2014). “NATO’nun Dönüşümü”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt10, No.40, ss.3-38.
- Kardeş, Ş. , Balcı, A. (2014). *Uluslararası İlişkilere Giriş*, İstanbul: Küre Yayınları
- Keyik, M., Erol, M. (2019). “Realizme Göre Güç Ve Güç Dengesi Kavramları”. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*. Mayıs 2019. 3 (1) . ss. 2-49
- Kierzenkowski, R. (2010). “Preparing for Euro Adoption in Poland.” *OECD Economics Department Working Paper*, No. 790.

- Kolasi, K. (2013). Soğuk Savaş'ın Barışçıl Olarak Sona Ermesi ve Uluslararası İlişkiler Teorileri. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi ,68 (02) pp.149- 179
- Lewis, P. (1997). “*Democratization in Eastern Europe*” Democratization. Ed. David Potter v.d, Cambridge: The Open University Policy Press
- Longhurst, K. (2002). From Security Consumer to Security Provider- Poland and Transatlantic Security in the Twenty- First Century’’, *Defence Studies*, Vol. 2, No. 2, s. 56-57
- Machiavelli, N. (1994). Selected political writings, the prens selections from the discourses letter to Vettori. Edited And Translated By David Wootten.
- Markowska, A. K. (2011). Kościół Katolicki w Polsce a Unia Europejska. *Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych*, s. 137-156.
- Mearsheimer, J. J. (2001). *Tragedy of Great Power Politics*, New York: W. W. Norton & Company.
- Mearsheimer, J., (2016). Benign Hegemony, *International Studies Review*, Volume 18, Issue 1, March 2016, sayfa 147–149
- Mearsheimer, J. (2010). “Structural Realism”. *International Relations Theories: Discipline and Diversity*. 2nd Edition, edited by Tim Dunne, Milja Kurki and Steve Smith, 77–94. Oxford: Oxford University Press
- Mercan, S. (2020). ‘‘ Polonya’nın İkilemi Olarak Avrupa Birliği ve Farklılaştırılmış Avrupa Bütünleşmesi,’’ *Marmara Journal of European Studies*, 28(2): 285- 316
- Meyer, Christoph O., (2006). *The Quest for A Erupean Strategic Culture: Changing Norms on Security and Defence in the European Union*, New York, Palgrave Macmillan, s. 25
- Milczarek, D. (2007). “Eastern Dimension of the European Union's Foreign Policy”, *Yearbook of Polish European Studies*, 10 (2006): 926.

- Millard, F. (1999). “The Political Role Of The Catholic Church” Polish Politics and Society, Frances Millard, London & New York, Routledge, pp.121
- Middelaar, L. (2014). Avrupa Bir Geçiş Süreci. İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,
- Millard, F. (2010). Democratic Elections in Poland, 1991-2007, (New York: Routledge).
- Ministry of National Defence (2020). “European Union missions and operations”
- Modrzejewski, A. (2017). “Catholic and Nationalist Populism in the Current Poland”, Perspective Politice, Cilt Yok (Sayı Yok), s. 21-32.
- Moldova, T. (2007). “The Constitution of The Republic of Poland”, *The Political System of Poland*. Ed. Stanislaw Sulowski, Warszawa: Elipsa
- Morgenthau, H. J. (1948). *Politics among nations: the struggle for power and peace*. New York: Alfred A. Knopf.
- Morgenthau, H. J. (1970). *Uluslararası Politika Güç ve Barış Mücadelesi*. I. Cilt, çev. Baskın Oran, Ünal Oskay, Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği.
- Morgenthau, H. J. (1997). *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Beijing: Peking University Press.
- Morgenthau, H. J., (1985). Politics Among Nations, Kenneth W. Thimpson, (Der.), New York, Alfred A. Knopf, Inc
- Niebuhr, R. (1932). Moral man and immoral society: A study in ethics and politics. New York: Charles Scribner’s Sons
- Nikliewicz, K. (2017). “Safeguarding the Rule of the EU: Lessons from the Polish Experience”, European View, 16(2), s. 281-291, <https://doi.org/10.1007/s12290-017-0452-8>.
- Oğultürk, M. Cem. (2005). “Soğuk Savaş Sonrası Yeni Avrupa Güvenliği ve NATO’nun Transformasyonu”, *Yüksek Lisans Tezi*, Gebze İleri Teknoloji Enstitüsü Strateji Ana Bilim Dalı

- Oğuzlu, T. (2012). NATO ve Türkiye: Dönüşen İttifakın Sorgulayan Üyesi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi, Özel Sayı: Türkiye'nin Üyeliğinin 60. Yılında NATO: Değişim, Dönüşüm, Süreklilik*
- Osica, O. , (2004). 'Poland: A new European Atlanticist at a Crossroads?', *European Security*, Vol. 13, No. 4, s. 304-305
- Ost, D. (2018). "Workers and the Radical Right in Poland", *International Labor and Working-Class History*, 93(Bahar 2018), s. 113-124, DOI: 10.1017/S0147547917000345
- "O Referendum w Sprawie Konstytucji Europejskiej", *CBOS*, No. 2005/39, 15 Ocak 2005
- "Opinions About Social and Political Changes in Poland After 1989", *CBOS*, No.2014/62, 13 Aralık 2014
- Özcan, S. (2009). "Komünizm Sonrası Polonya ve Rusya Federasyonu'nda Din ve Devlet İlişkisi: Sekülerleşmenin Sınırları", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı
- Özdoğan, M. (2019). "Realizm ve Neorealizm Bağlamında Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Anlayışının Değerlendirilmesi". *Güvenlik Bilimleri Dergisi*
- Pevehouse Jon-Joshua Goldstein. (2017). *International Relations*, Pearson Education, Londra
- Puchalska, Bogusia (2005). "Polish Democracy in Transition?" *Political Studies*, 53(4), s. 816-832, <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.2005.00558.x>
- Purtaş, F. (2005). Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Dönüşümü ve Genişlemesi Çerçevesinde Türk Amerikan Askerî İlişkileri. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 1 (2), 0-30.
- Ramet, P. (1988). Autocephaly and National Identity in Church-State Relations in Eastern Christianity: An Introduction", Pedro Ramet (ed.), *Eastern Christianity and Politics in the Twentieth Century*, London: Duke University Press, 1988.

- Rapacki, R., (2008). ‘‘ Poland’s Economic Development Level in Comperative Perspective, 1950-2005’’, içinde Martin Myant and Terry Cox, Der., *Reinventing Poland: Economic and Political Transformation and Evolving National Identity*, London, Routledge, s. 21-33
- Rüma, İ. (2014). ‘‘Uluslararası Örgütler’’, *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, süreçler*, Ed. Evren Balta, İstanbul, İletişim Yayınları
- Rynkowski, Michal (2008). ‘‘Polonya’’, Ali Köse, Talip Küçükcan, (ed.), *Avrupa Birliği Ülkelerinde Din-Devlet İlişkisi*, İstanbul: İSAM yayınları.
- Sachs, J. (1994). ‘‘Shock Therapy in Poland: Perspectives of Five Years.’’ Dergi Adı Yok, Cilt Numarası Yok, s. 267-290, Ağ adresi: https://tannerlectures.utah.edu/_documents/a-toz/s/sachs95.pdf
- Sadurski, W. (2018). ‘‘Polish Constitutional Tribunal Under PiS: From an Activist Court, to a Paralyzed Tribunal, to a Governmental Enabler’’, *Hague Journal on the Rule of Law*, Cilt Yok (Sayı Yok), s. 1-22, <https://doi.org/10.1007/s40803-018-0078-1>.
- Samur, K., (2015). ‘‘Polonya: İdealist Avrupalılıktan Pragmatist Avrupa Birliği Üyeliğine’’, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 11(41): 37-68
- Sander, O. (2007). *Siyasi Tarih, 1918-1994*. 15. Basım, Ankara, İmge Kitabevi
- Sander, O. (2001). *Siyasi Tarih 1918-1994*. Ankara: İmge Kitabevi
- Sarıay, Y. (1988). ‘‘Türkiye’nin Batı İttifakına Yönelişi ve NATO’ya Girişi’’, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları.
- Schimmelfenning, F. (2014b). ‘‘ EU enlargement and differentiad İntegration: Discrimination or equal treatment?’’, *Journal of European Public Policy*, 21(5): 681-98
- Schimmelfenning, F. (2017). ‘‘ Differentation and Self- Determination in European İntegration’’, *Euborders Working Paper* 01.

- Sheehan, M. (2004). *The Balance of Power: History and Theory*, Routledge, Londra 2004, s. 6-7.
- Shields, S. (2012). "Opposing Neoliberalism? Poland's renewed populism and post-communist transition" *Third World Quarterly*, 33:2, 359-381, DOI: 10.1080/01436597.2012.666016.
- Smith, S. (2015). "Bir Disiplinin Öz görüntüleri: Uluslararası İlişkiler Kuramının Bir Soyağacı". *Uluslararası İlişkiler Kuramları*, K. Both ve S. Smith (ed). M. Aydın (Çev).1. Baskı, İstanbul, Röle Akademik Yayıncılık
- Sokola, W. (2004). "*Historyczne Doswiadczenie jako Czynniki Kształtujące Polską Politykę Bezpieczeństwa*". *Rocznik Politologiczny*, No: 2
- Sönmezoğlu F., Baklacioğlu N.Ö., Terzi Ö. (2012). *XXI. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi*.
- Sönmezoğlu, F. (2011). *İki Savaş Sırası ve Arasında Türk Dış Politikası*, Der Yayınları, İstanbul
- Sönmezoğlu, F. (2011). *İki savaş sırası ve arasında Türk dış politikası*. İstanbul: Der Yayınları.
- Spykman, Nicholas J., (1942). *The Geography of the Peace*, New York, Harcourt and Brace
- Szcerbiak, A. , (2012). *Poland Within the European Union: New York Awkward Partner or New Heart of Europe*, Oxon: Routledge
- Szcur, S. (2002). *Historia Polski. Sredniowiecze*. Wydawnictwo Literackie, Krakow
- Szymanek, J. (2007). "Parliament /The Sejm and Senate): Status, Structure and Organisation, Procedures, Functions and Powers", *The Political System of Poland*, ed. Stanislaw Sulowski. Warszawa: Elipsa
- Şöhret, M. (2012). Realizm Çerçevesinde Avrupa Birliğinin Bütünleşmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*
- Taras, R. (1995). *Consolidating Democracy in Poland*. Boulder, CO: Westview Press

- The National Security Strategy of The Republic of Poland, Warsaw, The Ministry of Foreign Affairs, 2003, s.2
- Thukydides. (2017). *Peloponnesos Savaşları*. F. Akderin (Çev). 2. Baskı, İstanbul, Belge Yayınları
- Toledo, P. (2005). “Classical Realism and the Balance of Power Theory”, *Glendon Journal of International Studies*, 4, s. 61.
- Turan, İ. (2001). Soğuk Savaş Döneminde Avrupa’nın Güvenlik Anlayışı, *Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği AB ve NATO İlişkilerinin Geleceği Türkiye’ye Etkileri*. İstanbul, Harp Akademileri Basımevi
- Tworzecki, H. (2012). “The Polish Parliamentary Elections of October 2011”, *Electoral Studies*, 31(2012), s. 613-639.
- Viotti, P. R., & Kauppi, M. V. (2014). *Uluslararası İlişkiler ve Dünya Siyaseti*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Waltz, K. (2008). *Realism and International Politics*. Routledge
- Waltz, Kenneth (2008). “Uluslararası Politikanın Değişen Yapısı”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, Sayı 17 (Bahar 2008), s. 3-44.
- Waltz, K. N. (2015). *Uluslararası Politika Teorisi*. (Ed. Çınar Özen). (Çev. Osman S. Binatlı). Ankara: Phoenix
- Waltz, K. (2000). “Structural Realism after The Cold War”. *International Security*, Vol. 25, No. 1 (Summer 2000), pp. 5–41
- Wijk, R. (1998). Towards a new political strategy for NATO, *NATO Review*, Vol. 46, No. 2, Summer 1998, ss. 14-18

Woodliffe, J. (1998). “Evolution of a New NATO for a New Europe”, *The International and Comparative Law Quarterly*: Cambridge University Press, Vol:47, No:1, January 1998, s. 177

Yiğittepe, L. (2017). “NATO’nun Güvenlik Algılaması ve Türkiye Tartışmaları”. *Journal of Academic Value Studies (JAV Studies)*

Zaberowski, M. ve Longhurst, K, (2003). “America’s Protege in the East? The Emergence of Poland as a Regional Leader”, *International Affairs*, Vol: 79, No: 5.

Zarakolu, C. (2013). *Thomas Hobbes’un Siyaset Felsefesi*. İstanbul: Belge Yayınları

Zwolski, K. (2017) ‘Poland’s Foreign- Policy Turn’, *Survival*, 59(4): 167-182.

Berlin Dışişleri Bakanları toplantısı sonrası yayınlanan bildirinin tamamı için bakınız :

<http://www.nato.int/docu/pr/1996/p96-063e.htm> (17.04.2009)

“Berlin Plus Nedir?”, <http://arsiv.sabah.com.tr/2005/10/10/gnd110.html> (25.12.2008)

Freedom House (2018). <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2018/poland/> 05.09.2020

<https://www.aa.com.tr/tr>

<https://www.ab.gov.tr/>

www.cbos.pl/EN/publications/reports_2002.php

<https://europa.eu/>

<https://www.mfa.gov.tr/> (polonya-siyasi-gorunumu.)

Https:/ www.nato.int

<http://www.sabah.com.tr>

,

